

КСЕНОФОН УТРИНОСКИ ТРАЈАН КРСТЕСКИ

СОЦИОЛОГИЈА

ЗА III ГОДИНА

РЕФОРМИРАНО ГИМНАЗИСКО
ОБРАЗОВАНИЕ

(ДОПОЛНЕТО ИЗДАНИЕ)

СКОПЈЕ, 2020

Издавач „МАКЕДОНСКА ИСКРАГ – Скопје

Едиција: УЧЕБНИЦИ

КСЕНОФОН УГРИНОСКИ ТРАЈАН КРСТЕСКИ

СОЦИОЛОГИЈА
ЗА III ГОДИНА
РЕФОРМИРАНО ГИМНАЗИСКО ОБРАЗОВАНИЕ

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Проф. др. **Илија Ацески**, Филозофски факултет,
Институт за социологија – Скопје
Момир Стаменковиќ, гимназија „Панче Арсовскиг – Скопје
Зоран Петрушевски, СУ „Киро Бурназг – Куманово

Со решение на Министерството за образование и наука
бр. 21369/1 од 28.06.2004 година, се одобрува употребата
на Учебникот по Социологија за IIII година реформирано
гимназиско образование од Ксенофон Угриноски и Трајан
Крстески

ВОВЕД

Наставните содржини изложени во овој учебник произлегуваат од Наставната програма по предметот социологија за трета година (изборен наставен предмет) на реформираното гимназиско образование. Во изготвувањето на содржините на тематските целини и нивното изложување во наставни единици, авторите на учебникот си поставија задача да ги реализираат основните цели на Наставната програма: стекнување на знаења за современите социолошки теми, развивање на интелектуалните и индивидуалните способности, градење и бранење на сопствените ставови.

Во учебниците по социологија за втора година се дефинирани основните социолошки поими, се класифицирани општествените појави и се објаснети некои нивни димензии. Наставната програма по социологија за трета година има вградено нови тематски целини и се осветлени други димензии на општествените феномени.

Низ содржините на учебникот се изнесени сознанијата за општествените појави до кои дошла социологијата потпирајќи се на социолошкото градиво. Наша намера е да ви го прикажеме социолошкото знаење кое ќе ве инспирира и придобие. Треба да добиете инспирација за да погледнете што се случува зад фасадата на појавите. Социологијата не може да се сведе само на опишување и анализирање на она што е на површината и што се гледа, туку и да ги открива скриените чинители кои се клучот за

разбирањето на појавите. Луѓето едноставно не можат да не се интересираат за настаните во кои се втурнати и со кои живеат.

Подрачјето кое го проучува социологијата ви е достапно и во секојдневниот говор. Станува збор за појави кои ви се на дофат, но вашите поими за нив често пати се непрецизни и погрешни. Затоа ви е потребно да ја совладате социолошката терминологија.

Бидејќи нашата цел е кај вас да побудиме интерес и љубов за социологијата, го избегнавме, колку што можевме, сувопарниот јазик на статистичките податоци и табели. Се определивме за јазикот на оние социолози кои ја негуваат хуманистичката и литературна традиција и кои во своите интерпретации се служат со историски и филозофски идеи. Затоа наставните единици ги започнуваме со мисли на истакнати хуманисти. Се служиме со дополнителни текстови за да ја дообјасниме основната идеја на наставните содржини.

Учебникот треба да ви овозможи да го формирате своето социјално битие за да не бидете пасивни набљудувачи на она што се случува, туку активни чинители во општественото живеење.

Авторите

1. ТЕОРЕТСКИ ОРИЕНТАЦИИ ВО СОЦИОЛОГИЈАТА

Теоријата претставува збир на идеи, замисли со кои се сака да се објасни нешто (пред се, како нешто функционира). Кога станува збор за социолошка теорија ќе подразбираме збир на идеи кои треба да објаснат како функционира општеството или неговите делови (едноставно, човековото општество).

Историјата на човековото размислување за општеството, за неговите појави, за местото на човекот во него, за неговото дејствување и создавање, многу е богата и разновидна. Историјата на општеството треба да се сфати како збир на континуитет и дисконтинуитет во неговиот развој, која не е ослободена од промени во почетните размисли, од заблуди и сл.

Обидите да се објасни општеството датираат од најраниот период на човештвото, но интересот е далеку поголем во 19 век, кога се јавува и потребата од засновање на засебна наука за општеството. Тогаш се прават напори социолозите да ги определат подрачјата и методите на новата наука, да ја истакнат нејзината практична улога во општеството и да го определат односот кон другите науки.

Во тие напори се јавуваат различни пристапи, анализи и формулации на општествените феномени, со што во социолошката мисла се создаваат различни правци и школи, т.е. различни социолошки теоретски ориентации. Во рамките пак на нив се создаваат различни варијанти. Различните теории во социологијата се јавуваат поаѓајќи од различниот пристап во проучувањето на општеството и под силното влијание на другите науки, а, пред се, на природните, со цел што подобро да се објасни општеството. Со тоа социологијата не постои како единствена наука за општеството, не нуди единствено објаснение и дефинирање на појавите. Социологијата постои преку мноштвото свои школи кои не се исклучуваат една со друга, но се критички упатени една кон друга. Секоја дава свој допринос во објаснувањето на општествените феномени. Меѓутоа, ниту една теорија не може да се надева

дека ќе објасни се. Сите се селективни во својот пристап, во смисла на своите приоритети и перспективи. Тие даваат нецелосен поглед за општествените феномени и посебен поглед за стварноста.

Социолошките теории можеме да ги поделиме на: макросоциолошки (функционализам, конфликуализам) и микросоциолошки теории (интеракционизам, етнометодологија, феноменологија).

1.1. ЗАСНОВАЊЕ НА СОЦИОЛОГИЈАТА

„Не постои начин на кој социологот би можел да избегне да изврши избор меѓу вредностите и да го одбегне вклучувањето на тие вредности во неговата работа во целина. Општествените проблеми и неволите на поединците претставуваат загрозување на очекуваните вредности, поради што не е можно тие проблеми да се формулираат без признавање на постоењето и јасното воочување на овие вредности. Се повеќе истражувачките трудови и на социолозите се користат за бирократски и идеолошки цели. Поради тоа, луѓето кои го проучуваат човекот и општеството, постапувајќи како поединци и како претставници на цели професии, се соочуваат со прашањата како што се: дали се свесни за целите и намените и на својот труд; дали е можно тие цели и вредности да ги подведат под нивна контрола; дали тежнеат кон тоа да ги контролираатг.

Рајт Милс

Одговарајќи на предизвиците на времето во средината на 19 век се појавува социологијата како посебна наука. Нејзиното појавување и засновање како наука за општеството е условено од повеќе фактори.

Настанокот на социологијата е овозможен од културнонаучното наследство на човекот и големиот фонд на знаења за општеството што до средината на 19 век се создавал во рамките на другите науки, а пред се, во филозофијата. Концепциите за општеството од античкото време, за државата, институциите, човекот и сл. во овој период стануваат проблем на истражување на новата наука за општеството. Делата како „Државата на Платон, „Политика на Аристотел, „За божјата држава на Августин, „Утопија на Мор, „Владетелот на Макијавели, „Република на Жан Боден, „Државата на сонцето од Кампанела и подоцнежните Томас Хобс, Русо, Лок, Сен Симон, Фурие, Овен, Хегел и др. повторно стануваат актуелни, извадени од прашина на средновековието. Човекот и општеството се во центарот на вниманието, а потребите од наука која ќе се бави со нив станува повеќе од очигледна. Потребата на човекот од наука која ќе му помогне да го спознае општеството е барање на денот.

Во овој период природните науки и другите општествени науки бележат силен подем, па затоа социологијата може да ги користи резултатите до кои дошле тие за своите потреби. Посебно стимулиран е

развојот на природните науки од кои се бара да се вклучат во решавањето на проблемите, да се вклучат во праксата, да помогнат во стопанството. Така природните науки ги развиваат постоечките или ќе откриваат нови техники на истражување кои ќе може да ги користи и општествената наука за своите потреби.

Третиот фактор кој го овозможува појавувањето на социологијата е практичен. Самата општественоисториска состојба на ова време бара создавање на нова наука за општеството. Тлото на кое се случуваат овие збиднувања е Западна Европа. Тоа е, всушност, брзиот процес на модернизација на општеството (индустријализацијата и урбанизацијата). Овие кризни моменти се повеќе ја раѓаат потребата од нова наука која ќе му се посвети на општествотосоциологијата. Тоа е преломен период во капиталистичкото општество, кога човекот го доведува во прашање неговиот опстанок и односите во него. На социологијата се дава задача да најде излезно решение од состојбата решавање на настанатите проблеми (порастот на населението во градовите, забрзаната поделба на трудот, мноштво на општествените групи, новите односи, новите норми, новите интереси, промените во семејството и сл.) планирање и предвидување на настаните за нивно успешно решавање. Се раѓа предводник на новото време, а очекувањата за различни групи се различни. Едни од неа очекуваат да биде чувар на постоечкиот систем (теорија за редот и поредокот), а други да биде духовна водителка за негово радикално надминување (теорија на револуцијата).

Социологијата го презема научното водство и неа ја карактеризира следното: 1. Во истражувањето на општеството, таа мора да навлегува во суштината на општествените појави, да оди подалеку од појавното; 2. Неа не треба да ја интересира само обемот, специфичноста и внатрешната структура на појавите, туку поврзаноста со општеството во целина, да се поаѓа од тоталитетот (општеството); 3. Своето тежиште го става на проучувањето на модерните, современи општества (се разбира дека се интересира и за предисториските); 4. Се јавува како сплет на повеќе научни дисциплини (како посебни социолошки дисциплини), по што се создава значаен фонд на знаења за некоја појава.

За да настане социологијата токму во овој период, своја заслуга имаат одредени интелектуални умови, а тоа се: Огист Конт, Херберт Спенсер и Карл Маркс.

Од предходното може да се резимира следното: социологијата настанува како резултат на критиката на општеството со што и се разликува од другите општествени науки (критичкиот став кон тоталитетот). И денес таа мора да го задржи својот критички став кон

општествената стварност. Таа мора да гледа под и зад фасадата на општествениот живот со извлекувањето на валканите тајни на дневната светлина; мора да содржи социолошки скептицизам, да ги пронаоѓа скриените факти кои се клуч за разбирање на случувањата. Само тогаш таа ќе може да се спротивстави на секојдневните идеолошки манипулации.

Прашања и задачи за размислување:

- Што се подразбира под поимот теорија, а што под социолошка теорија?
- Објаснете ги факторите кои го условиле појавувањето на социологијата како наука!
- Што ја карактеризира социологијата како наука?
- Која е улогата на социологијата во општеството денес?
- Објаснете го тврдењето: „социологијата мора да го задржи својот критички став кон општествената стварност!”
- Размислете како социологијата може „да се спротивстави на секојдневните идеолошки манипулации!”

1.2. СОЦИОЛОШКИТЕ СИСТЕМИ НА 19 ВЕК

Темелите на социологијата ги поставуваат социјалните мислители О.Конт, Х.Спенсер и К.Маркс. Главно, во социологијата се разликуваат два социолошки система: граѓански и марксистички.

Граѓанската социологија се јавува во времето на распадот на средновековниот феудален систем, а марксистичката врз основа на општата криза на граѓанскиот поглед на свет. За основачи на граѓанскиот концепт се смета О.Конт, а на марксистичкиот К.Маркс.

Огис Конт (1798-1857) е француски математичар кој се бави со проучување на општеството и се смета за основач на социологијата. Како ученик, а подоцна и како личен секретар на Сен Симон го продолжува неговото учење, но и надградувајќи го, го надминува. Под влијание на природните науки, се залага за создавање

на наука која би се засновала на искуството, која фактите ќе може искусливо да ги утврди и провери (општествена пракса).

Во почетокот науката за општеството ја нарекува социјална физика, која е физика од посебен вид. Социјалната физика ја поделил на социјална статика и социјална динамика. Социјалната статика ќе ја проучува општествената стварност од аспект на нејзината структурираност, формите и факторите кои ја одржуваат таа структура. Социјалната динамика ќе го проучува движењето, односно развојот на општеството. И двата дела се во заемна корелација и истражуваат различни аспекти на истите општествени појави.

Во подоцнежниот период во своето дело вКурс по позитивната филозофија, во класификацијата на науките го употребува името социологија како единствена наука за општеството.

Општествениот развој има еволутивен карактер. Општеството во својот развој минува низ три фази: теолошка, метафизичка и позитивна научна фаза. Теолошката фаза одговара на детството кај личноста и е период кога се верува дека постои Бог, институциите во општеството имаат божјо потекло и обезбедува висок степен на цврстина и кохезија. Со тек на време човештвото сознава дека верувањето во богови и нивната моќ е лажна и настапува повисоката фаза, метафизика, што одговара на младоста кај личноста. Тоа е период кога општеството и природата се објаснуваат со помош на принципи. Оваа фаза е обележана со војни и разни превирања. Позитивната фаза е време кога светот се објаснува со научните принципи и одговара на зрелоста во развојот на личноста. Тоа е време на научно гледање на нештата.

Социологијата е позитивна, практична наука, се интересира само за она што практично може да се констатира. Најкористени методи во проучувањето на стварноста се: набљудувањето, експериментот, компарацијата. Наталошниот развој на општеството е можен само врз основа на љубов и религија и само нова религија ќе може да го препороди општеството.

Херберт Спенсер (1820-1903) е Англичанец кој е познат по своето дело вПринципи на социологијата и заедно со Конт се смета за основач на социологијата. Со својот позитивистички приод го воведува биологизмот во општеството. Општеството го сфаќа како суперорганизам (надорганизам) кој е подложен како и живиот организам на истите законитости во развојот.

Основните институции кои ја чинат структурата на општеството се: институциите за одржување (браќ и роднинство), економските институции, религијата, политичките системи и др. (кои го воспоставуваат поредокот).

Како и организмот така и општеството има сопствен живот кој се разликува од животот на поединецот, но има и сличности со него. Сличностите се: општеството и индивидуата се состојат од клетки; во општеството постои поделба на трудот како и кај организмот што постои поделба на функциите помеѓу органите и општеството и организмот доживуваат растеж и преминуваат од пониска во повисока фаза.

Развојот на општеството е детерминиран од борбата за опстанок. Спенсер општествата ги класифицира според два критериума поаѓајќи од степенот на општествената комплексност и од стапката на развој на системот на внатрешна контрола. Според првиот општествата се делат на прости, седиментирани, двострукоседиментирани и трострукоседиментирани.

Во зависност од начинот на остварување на општествената контрола, општествата се делат на два основни типа: војнички и индустриски. Во првите општества доминира принудата, непријателските односи, луѓето се сопственост на државата, кооперацијата се остварува со принудни мерки, позициите на поединците се наследни и слично. Индустрискиот тип е значаен по мирните односи со околината, се води грижа за заштита на индивидуалната слобода, се зоздава внатрешна сигурност, политичката власт не дејствува со принуда, јакне личната слобода и слично.

Спенсеровата социолошка теорија се темели на две основи идеи: идеата на либерализмот и еволуцијата.

Луѓето не се општествени битија затоа се обединуваат во општества поради предностите што ги пружа заедничкиот живот.

Карл Маркс (1818-1883) е мислител кој оставил длабоки траги во конструирањето и развојот на општествената мисла. За својата теорија не го користи поимот социологија туку наука за историјата, политичка економија, историски материјализам... Неговата теорија за општеството допринесе да се формираат повеќе науки, модерната историја да се развие во поинаков правец доколку повеќе што тој се јавува и како практичар на својата теорија.

Патот по кој треба да се разрешат наталожените проблеми е револуцијата, а не еволуцијата.

Општествената диференцијација е резултат на групирањето на луѓето според нивните интереси и искуства со што се формира класната структура на општеството. Таа структура има економска основа. Производствените односи ја определуваат нивната позиција во општеството, од која позиција произлегуваат системот на вредности, ставови и постапки на луѓето во едно општество.

Различните интереси меѓу класите одат до спротивставеност и до класна борба. Врз основа на сопственоста на средствата за производство една класа има привилегирана положба во општеството, а другата е потчинета и експлоатирана иако таа го создава општественото богатство.

Излезот е во револуцијата со што би се растуриле старите односи во општеството и би се создале нови бескласни односи. Новото општество би се засновало на принципот работа спрема способностите, а добивка спрема потребите.

Промените би биле резултат на планирана општествена акција.

Марковата појдовна позиција е критичка. Тој трага по она што е скриено и што е можно, а тоа е вредносно гледиште. До човекова алиенација доаѓа како последица на општествената поделба на трудот и приватната сопственост. Процесот на трудот се организира на начин во кој трудот се чувствува како зло, нешто туѓо, измачувачко.

Попознати дела на Маркс се: Капиталот, Класните борби во Франција, Беда на филозофијата, Раните трудови и др.

Прашања и задачи за размислување:

- Обидете се да ги објасните двата социолошки системи во социологијата!
- Како Огист Конт го објаснува еволутивниот развој на општеството?
- Како ги поделил општествата Херберт Спенсер според начинот на остварување на општествената контрола во нив?
- На што се темели револуционерниот повик на Маркс за смена на општеството?

1.3. ЕМИЛ ДИРКЕМ (1858 1917)

Диркем е познат водечки француски социолог, претставник на социологизмот (општествените појави се објаснуваат со општествени факти). Прв почнал да држи предавање на универзитетот во Париз. Тој го формулирал предметот на социологијата. Својата борба за автономија и популаризирање на социологијата ја води во списанието „Социолошки годишник“, кое даде голем допринос во развојот на социолошката мисла. Посебна заслуга има за афирмацијата на новите истражувачки техники кои овозможуваат научен приод во проучувањето на општеството.

Општеството е дел од природата, а општествените факти не може да се проучуваат на нивото на биологијата и психологијата. Колективната свест егзистира независно од индивидуалната и се пројавува како морални, религиозни, правни норми, императив, култура и сл. Колективната свест е принудна во однос на индивидуалната и генерациите ја примаат како готова.

Посебно место во неговото дело зазема проблемот на поделбата на трудот укажувајќи на неговата социјална функција и колку таа поделба е значаен извор на општествената кохезија или на општествената солидарност. Општествата по него може да имаат неразвиена и развиена поделба на трудот од што произлегува и карактерот на општествените односи. Во општествата во кои постои висока согласност, висока е и моралната интеграција.

Диркем го проучува и степенот на интеграција на општествата во текот на историскиот развој и таа бележи нагорна промена. При тоа тој разликува два типа на општества: општества на механичка и органска солидарност. Првите општества се со неразвиена поделба на трудот и разликите меѓу членовите се минимални. Луѓето се покоруваат на диктатори, на јавното мислење и традицијата, а правните норми се од принуден карактер. Во вторите општества е зголемена поделбата на трудот и постои систем на различни функции, луѓето не се во колективот туку се издвоени личности со посебно поле на дејност. Ко

лективната свест остава простор во кој се појавува индивидуалноста, луѓе кои извршуваат специјализирани задачи. Двата типа се идеални типови кои ретко или никогаш не се јавуваат во чист вид. Реалните општества поседуваат елементи и од едната и од другата солидарност.

Диркемовиот став за општеството е еволуционистички, а општествениот развој не е нужен процес. Најзначаен услов за тоа е бројот и густината на населението придружено со слабеење на солидарноста. Кога ова нема да се случи проблемот ќе се разреши со миграција на дел од населението или со војна со соседството. Еволуцијата не е униформен процес и општествата не минуваат ист пат во развојот. Секое општество има свој сопствен пат на развој во зависност од конкретните услови. Диркем тврди дека општеството им претходи на индивидуите, а тоа значи сите негови феномени потекнуваат од самото него. Преку процесот на социјализација општеството ги прави луѓето свои членови кои ги усвојуваат општествените норми. Човекот се развива прку сопствено искуство стекнато во општеството. Со јакнење на процесот на интеграција во процесот на взаемна зависност на луѓето се повеќе напредува процесот на индивидуализација. Во секое општество нужно постои комплекс на општествена контрола преку која се ограничуваат индивидуалните наклоности, а со тоа се придонесува за одржување на општеството. Во даден момент и околности системот на општествената контрола може да попусти. Општеството не е во можност да ги води стремежите и желбите на индивидуите и доаѓа до релативно беззаконие во целото општество или во некои негови делови. Оваа состојба Диркем ја нарекува аномија. Општеството запаѓа во тешкотии и излезот од таа состојба се бара во некоја општествено неприфатлива ситуација, а една од нив е самоубиството.

Во своето дело „Самоубиство“, употребувајќи квантитативни методи ја испитува стапката на самоубиства во разни општества и општествени групации, проучувајќи ги статистичките податоци, преку што го мери степенот на општествена интеграција и дезинтеграција. Самоубиството се третира како општествена појава, а не како индивидуален чин. Тој разликува четири вида на општествена кохезија и тоа: егоизам состојба кога предност им се дава на индивидуалните активности во однос на колективните и општеството со тоа има мала контрола врз судбината на индивидуата; алтроизам е обратна состојба на егоизмот, доминираат колективните активности, а ценети се следните феномени: лојалност, чесност, слога, саможртвување; аномија е состојба во која е намалено дејствувањето на општествените механизми, состојба на релативно беззаконие; и фатализам е спротивност на аномијата, состојба кога нормативниот поредок е крут и е кочница за слободната иницијатива на индивидуата.

На овие четири типа на општествена кохезија одговараат четири типа на самоубиства: **егоистичко** самоубиство типично за општествата или групите во кои процесот на индивидуализација е многу напреднат, а општествената интеграција ослабена, индивидуите се чувствуваат отфрлени, препуштени сами на себеси. Кога проблемите стануваат многу тешки за да можат сами да ги разрешат, а врските со околината лабави за да очекуваат поддршка, излезот се бара во самоубиство. **Алтроистичкото** самоубиство е карактеристично за примитивните општества во кои постои традиционален поредок и висок степен на општествена интеграција. Пред индивидуата општеството поставува барања во одредена ситуација да го жртвува животот во интерес на традицијата и одржувањето на системот. Пример: камиказите во Јапонија. **Аномичното** самоубиство е најзастапено во сферата на економијата и семејството. Се случува во услови кога слабее нормативниот поредок, кога индивидуата е дезориентирана, бидејќи се нарушува односот меѓу општественото очекување и личното искуство. Во услови на економски кризи луѓето се склони кон самоубиства, не поради губење на богатството, туку поради не добивање на она што се очекува. **Фаталистичкото** самоубиство се случува во услови на ропство кога деспотските закони не му даваат на човекот да го креира својот живот.

Една појава која го исполнува чувството на моралното задолжение, да се исполнуваат општествените барања е религијата. Религијата не одврка од размислување. Нејзината цел не е да не поттикне на размислување и да го обогати фондот на нашите знаења. Таа се стреми да н помогне да живееме и како да ги совладаме неволјите. Таа се јавува кога доаѓа до делба меѓу светото и световното.

Поважни дела му се: „За поделбата на општествениот трудг, „Правила на социолошкиот методг и „Самоубиствотог.

Размисли и сознај!

- За Диркем поделбата на трудот е значаен фактор од кој зависи општествената кохезија (општествената солидарност). Објаснете зошто е тоа така. Доколку не се сложувате со тврдењето на Диркем, изнесете ги вашите видувања!
 - Објаснете како настанува аномичната состојба во општество?
 - Диркем разликува неколку типови на општествена кохезија. Дали тие важат и за денешните општества?
-

1.4. МАКС ВЕБЕР (1864 1920)

Вебер е познат германски социолог чие почетно становиште е дека однесувањето, дејствувањето на поединецот е основната единица на посматрањето во социологијата. Значи, социологијата треба да го открива значењето на тие однесувања. Социологијата е наука која има за цел да ја проучи општествената акција. Своите ставови ги вади од состојбите на западното општество кое се повеќе се свртува кон рационалноста на пуштајќи ја традицијата. Основна единица на социолошкото проучување по Вебер е конкретната активна личност која ги извршува своите акции.

Во анализата на односот помеѓу природните и општествените науки, тој смета дека општествените науки имаат задача да ја опишат и објаснат стварноста, а не да дава оценка дали е во согласност со некои идеали.

Во методолошки поглед го унапредува методот на идеалните типови. Во основа станува збор за метод на компаративно истражување и содржи аналитичка конструкција со која се констатираат сличностите и разликите кај конкретните случаи. Во стварноста постои причиност која тој ја објаснува со термините на веројатноста, а притоа треба да се бараат релевантните фактори за објаснување на појавата и се занемаруваат помалку значајните.

Проучувајќи го капитализмот се согласува со Маркс дека стопанството е ориентирано кон материјална добивка, користејќи го стокното производство. Тој прави разлика помеѓу индустриски (граѓански) и политички капитализам. Политичкиот капитализам е присутен во сите епохи на човештвото и не е базиран на рационалната економија. Упорно се чува добивката со шпекулации, супериорност и се извлекува од оние кои се подредени. Граѓанскиот капитализам постои само на Запад во својот развиен вид почнувајќи од 19 век.

Основно обележје на капиталистичкиот поредок му дава новиот дух како специфичен поглед на свет и специфична етика. Во основата е позитивниот дух кон стопанството и најсвета должност на човекот е

да стекнува материјално богатство. Во таа смисла и функција тој го третира и трудот, а не како нешто нужно.

Протестантската етика е основна етика на општеството. Богатството не треба да биде наменето за лична потрошувачка. Трудот не е казна за првиот грев, туку средство за постигнување божји спас.

Општествата по Вебер се класно и слојно структурирани, а класата претставува: категорија на луѓе кои имаат: исти погледи за стекнување добра; стекнување животна позиција и за постигнување внатрешно задоволство. Тоа значи дека имаат исти економски интереси во однос на поседувањето на добра и можности за нивно постигнување. Класната шема Вебер ја надополнува со слојноста или статусната структура.

Луѓето припаѓаат на класи, но и на различни слоеви или статусни групи. Статусните групи се заедници во кои взаемната поврзаност е базирана на идентичниот животен стил и чувството за припадност на слојот. Поаѓајќи од постоењето на моќ во општеството, констатира дека оние кои имаат средства за производство имаат и најголема моќ која ја наметнуваат на другите. Но во општеството има луѓе без средства за производство, но имаат огромна моќ, а тоа е слојот на високите бирократи организатори.

Трите основни елементи на кои е базирана општествената структура се: материјалното богатство, општествениот углед и општествената моќ.

Проблемот на човековата слобода Вебер го доведува во врска со проблемот на општествената принуда, затоа тој ги анализира моќта и власта во општествениот живот, бидејќи и двете изразуваат однос на надреденост и подреденост.

Моќта претставува веројатност дека ќе се наметне својата волја во еден општествен однос, а кај власта односот надреденподреден е утврден со нормативни акти при што поединците ќе послушаат една заповед со одредена содржина. Власта е моќ со институционализиран облик, моќ која е општествено нормирана со дадени стандарди.

Вебер разликува три облици на власт: рационален, традиционален и харизматски, кои имаат идеален карактер. Рационалната власт е базирана на рационалноста. Законите важат за сите членови, пак и за оние што се грижат за нивно спроведување. Постои хиерархиски поредок. Традиционалната власт постои во предмодерните општества и е базирана на верата во светоста на традицијата. Оттука недоверливост спрема се што е ново, да се живее како и пред тоа. Зависи од посебните карактеристики на личноста што ја спроведува власта, а

не од законите. Харизматската власт е власт на авторитетот на водачот кој ужива доверба меѓу своите граѓани. Овој тип се јавува во моменти на кризи, кога поредокот не може да одговори на новите потреби на општеството. Личноста владее додека има свои приврзаници и ги исполнува барањата на приврзаниците. Ова се чисти облици на власт кои во реалноста тешко можат да се сретнат.

Прочувајќи ја моќта и власта дошол до сознание дека рационалната власт својот домен го достигнува во бирократската организација како најрационална и доста стара. Во модерната ера бирократијата добива нови особини, се јавува како највисок облик на безлично владеење на законот. Присутна е во сите сфери на живеење и е базирана на високата поделба на трудот. Секој член во организацијата има одредена положба со утврдени права и должности кои ја чинат неговата службена должност.

Различните положби во организацијата сочинуваат хиерархиски поредок во кој повисокиот ја надгледува положбата на понискиот. Единството на организацијата е обезбедено со општи правила. Местото се стекнува со поседување на соодветни квалификации за кои е потребно долгогодишно школување, а доказ е дипломата со која се вработува, но и напредува во службата. Награда за тоа е платата.

Човекот има мала можност да ја реализира својата слобода која се состои во можноста за самостоен избор на животниот пат. Околностите ги ограничуваат алтернативите, како да не постојат услови за слободен избор. Она што се може е мала алка во големата бирократска организација. Дали човекот треба да се приклони на својата зла судбина? Мора да се бори за своето човечко достоинство во рамките на железните оклопи кои сам ги сковал. Тој мора да го сочува единството на својата личност, да знае што може и што сака и да ја преземе одговорноста за она што го прави.

Прашања и задачи за размислување:

- Која е задачата на социологијата според Вебер?
- Кои се трите основни елементи на кои се базира Веберовата класнослојна структура на општеството?
- Кои облици на власт ги разликува Вебер?
- Кои се елементите на општествената структура според Вебер?

1.5. ФУНКЦИОНАЛИСТИЧКА СОЦИОЛОГИЈА

Функционализмот е највлијателна социолошка школа и со најдолга традиција, пред се, во САД. За негови основачи се сметаат **Конт** и **Спенсер**, го развил **Диркем**, а го усовршил **Талкот Парсонс**.

Главната преокупација му е функционирањето на општествениот систем. Општеството се сфаќа како комплексен систем чии делови се во релација со целината од една страна, а од друга пак се взаемно поврзани.

Негов централен поим е функцијата, а се однесува на доприносот кој го даваат деловите за целината. Давањето допринос на секој дел за опстанок на целината е негова функција. Така функцијата на семејството е да го обезбеди котинуитетот на човековата репродукција; функција на религијата е да го интегрира општеството и да го зацврсти преку заедничките вредности.

Системот ќе функционира бидејќи деловите се во хармонија, функционираат компактно без да се доведуваат во судир и спротивности.

Функционализмот од Конт ја презема идејата за општествена хармонија и за стабилност на системот, од Спенсер поимот функција - како корисна улога на делот во целината, а од Диркем идејата за надмоќност на целината над деловите.

За творец на современиот функционализам се смета Парсонс. Тој се обидел на самиот почеток да одговори на прашањето како е можен општествениот поредок. Забележал само затоа што општествениот живот го карактеризирамеѓусебното давање на предност и мирољубива соработка, а не непријателство. Таа состојба може да се постигне со заедничките вредности кои можат да бидат темел на редот во општеството. Ако постои согласност околу вредностите постои и интеграција во општеството. Заеднички вредности заедничка цел. Со тоа се воспоставува општествена рамнотежа (еквибриум) кој се одржува на два начина: со социјализација (вредностите се пренесуваат генерациски) и со општествена контрола преку разни механизми, со што се спречува девијантноста, а се овозможува ред во системот.

Општеството е, всушност, систем и секој систем има четири функционални предуслови: адаптација, постигнување цели, интеграција, и одржување на образецот. Адаптацијата се однесува на односот систем негови делови. Постигањето на цели е, всушност, определување на целите кон кои се насочуваат општествените активности (владата ги презема сите мерки). Интеграцијата ги регулира конфликтите и затоа

ги координира деловите, а главна улога имаат законите. Одржувањето на обрасците е одржување на вредносните обрасци во општеството. Тоа го прават семејството, образованието, религијата и др.

Функционализмот е погоден во социологијата за проучување на начините како се одржува стабилноста и рамнотежата, но не може да ги објасни општествените судири, внатрешните спротивности и револуциите.

Посебно е критикуван поради преценувањето на улогата и доприносот на институциите, потоа поради вредносниот консензус за кој не се знае дали постои туку се претпоставува, како и за детерминистичкиот став за човекот, кој се сфаќа како определен од системот.

И покрај недостатоците, функционализмот е се уште корисен во социологијата, бидејќи врз многу негови претпоставки се водат голем број социолошки истражувања. Така на пример, општеството се смета за интегрална целина, неговите делови се меѓузависни, постојат општествени институции, општеството е структурирано, итн.

Прашања и задачи за размислување:

- Објаснете ги основните поими на функционализмот!
- Која е основната идеја на функционалистите?
- Кои се предностите и недостатоците на функционализмот?
- Како се постигнува состојба на еквилибриум според Парсонс?

1.6. ИНТЕРАКЦИОНИСТИЧКА СОЦИОЛОГИЈА

Интеракционизмот се смета за америчка гранка на социологијата, познат и како симболички интеракционизам. За основач на оваа теорија се смета Џорџ Мид (1863-1931), а други позначајни припадници на оваа школа се Чарлс Кули (1864-1929) и Херберт Блумер (1900-1987).

Мид поаѓа од ставот дека луѓето се во меѓусебна интеракција со помош на симболите. Најважните симболи се содржани во јазикот со што е овозможена комуникација помеѓу луѓето.

Симболите им даваат посебно значење на предметите и случувањата, со што се исклучени сите други можни значења. Така на пример, столот може да биде направен од дрво, пластика или метал и врз основа на тоа да се определи како многу различен предмет. Но

сите разлики се безначајни со фактот дека сите тие се карактеризираат со помош на симболот „столг“.

Без симболите нема човекови интеракции, ниту човеково општество. Општествениот живот може да се одвива само тогаш ако припадниците на општеството имаат мноштво на симболи и значења. Спротивно, нема комуникација.

Човековата интеракција се остварува со интерпретација на значењето и намерите на другиот човек, разбирањето на другиот и со другиот, со проникнување во положбата на другиот.

Процесот на разбирањето на другиот и со другиот, интерпретирање на другиот се нарекува преземање на улогата на другиот. На пример: ако еден човек види друг човек да плаче, да дига тупаница, и сл. се става во положба на тој човек како би ја пренесол неговата намера и значење и врз основа на таа преземена улога (интерпретација) ќе реагира на чинот на другиот човек. Во случајот на тупаницата може да се пренесе гест на агресивност, но и не мора. Можно е на тој чин да не му обрне внимание, љубезно да му пристапи на другиот, да се смири состојбата со виц, и сл. Со тоа лицето може да ја преземе обратната улога и да ја интерпретира реакцијата и да продолжи со истата.

Човековата интерпретација личи на непрекинат процес при што секој ја презема улогата на другиот. Со тоа се развива концептот на својственоста, состојба на сместување себеси во положба на другиот, и можност човекот да гледа и на себеси. Својственоста во крајна линија е свртување кон себеси, чувство на внатрешна конверзација, состојба на разговарање сам со себе, постанување самосвесен. Со помош на свеста за себе, поединецот е во можност да се види себеси онака како другите гледаат на него. Ваквото однесување во крајна линија е соработничко однесување во општеството.

Човекот е активен творец во општеството, но под влијание на другиот. Тој учи да ги презема улогите на другиот што е битно за развојот на својственоста и соработувачкото дејствување.

Човештвото без симболи не може да комуницира и затоа треба да го усвојува значењето на симболите. Тие му даваат значење и смисла на животот и се темел на човековата интеракција.

Прашања и задачи за размислување:

- Објаснете го начинот на кој се остварува човековата интеракција во општеството?
- Кое е значењето на поимот себство?
- Обидете се да го опишете животот без симболи за комуникација. Споделете го своето мислење со останатите.

1.7. ЕТНОМЕТОДОЛОГИЈА

Терминот етнометодологија се состои од придавката етно во значење народно и терминот **методологија** што значи наука за методите. Во секојдневната употреба наједноставно може да се преведе како народна методологија, народски метод.

За основач и нејзин најзначаен претставник се смета американскиот социолог Харолд Гарфинкел (1917).

Идејата да го создаде овој збор му дошла при обидот да дојде до некакво сознание од поротничките размислувања, како тие (поротниците) формираат мислење во судските процеси, „на кој начин знаеле што прават, вршејќи ја работата на поротници в. Тој се интересира од каде потекнува изворот на знаење на поротниците во извршувањето на својата работа.

Едноставно тие знаења произлегуваат од здраво разумското знаење на било кого во општеството. Со овој метод, всушност, се служат обичните луѓе во своето секојдневие.

Етнометодологијата го насочува вниманието на човекот врз „народскиот метод на секојдневно дефинирање и рedefинирање на нештата во општествениот живот, како што луѓето ги осмислуваат секојдневните социјални ситуации.

Етнометодолозите поаѓаат од становиште дека нештата се толкуваат од аспект на индивидуално доживување на феноменот и затоа тоа се сведува на „истражување на самиот процес на толкување.

Во основата на овој метод Гарфинкел развива таканаречен растур експеримент, во чија суштина е доведувањето на луѓето во шокантна состојба, во провокативна состојба, кога се оневозможени да се концентрираат и не можат, со тоа да ги толкуваат појавите. Во таа испровоцираност од испитувачот, испитаникот нема да одолее на провокациите, а да не одговори со соодветна реакција. Со тоа работите одново се изместуваат, испитувачот ќе реагира со нов одговор, ситуацијата станува таква што никого не остава ладнокрвен (мирно). Неминовни се реакции со некакви одговори.

Еве еден пример за тоа:

Во една сосема секојдневна ситуација, додека релаксирани седат и гледаат телевизija, експериментаторот (испитувачот) Е се обидува да го лиши неговиот испитаник И од чувството дека меѓу него и Е има премолчено секојдневно разбирање на нештата. Тоа Е го постигнува со поставување на прашања кои не би ги поставил никој тукашен и нормален човек од дадената средина.

Е: – Како си?

И: – Уморен сум.

Е: – Како си уморен? Физички, психички или само така, досадно ти е?

И: – Не знам како точно, но уморен сум. Претпоставувам, пред се, физички.

Е: – Како физички? Мислиш дека ти се затегаат мускулите и те вртат зглобовите?

И: – Веројатно, доста ситничариш, откачи се.

Подоцна коментирајќи го филмот:

И: – Сите овие стари филмови имаат некоја крутост во нив.

Е: – Што сакаш да кажеш? Мислиш баш сите стари филмови, само некои стари филмови или пак само тие што си ги гледал ти?

И: – Ама што ти е тебе?! Па, знаеш што мислам.

Е: – Ништо! Само сакам да бидеш попрецизен.

И: – Ама ајде ти се молам. Знаеш што мислам. Престани, веќе.

Прашања и задачи за размислување:

- Во што се состои суштината на етнометодологијата?
- Обидете се да го објасните „растург експериментот“!

1.8. СТРУКТУРАЛИЗАМ

Структурализмот се јавува во шеесеттите години на 20тиот век во Франција. Во структуралната анализа нема место за човекот како творечко суштество. Зад мнозинството на појавни разноликости, стојат непроменливи ментални и општествени структури. Зад обичаите, верувањата и институциите се крие една подлабока структура која е клуч за разбирањето на правилата по кои се раководат тие појави. Таа подлабока структура е човечката потсвест, затоа главна задача на науката е да го открие скриениот поредок на потсвеста.

Основоположник на структурализмот е францускиот етнолог Клод Леви Строс. Во објаснувањето на општеството, структуралистите поаѓаат од системот (структурата како целина). Структурата е непроменлива општествена творба која ги надживува времето и историјата.

Строс ги проучувал примитивните заедници во Јужна Америка и своите истражувања ги изложил во делото „Тажни тропиг. Исполнет со хумани чувства за напорите на нашите предци, критички е настроен спрема преценувањето на „техничкото општество“. Споредувајќи ја првобитната заедница со подоцнежните цивилизации доаѓа до заклучок дека луѓето секогаш и секаде си поставувале иста задача како на општеството да му обезбедат опстанок. Развикот на општеството покажува дека се менувале само средствата за остварување на таа задача. Ниту едно општество не е совршено. Во секое сретнување гадости неспоиви со нормите кои тоа општество ги пропишува. Секаде сретнуваме одредена количина на неправда, нечувствителност и крутост. Откриваме дека ниту едно општество не е само по себе добро, но ниту едно не е и апсолутно зло; секое и им пружа на своите членови некои погодности (корист), но талогот на неправдата се чини дека е константен.

Зборувајќи за темелите на едно „човечко општество“, Строс не дозволува тие да се бараат во западната цивилизација, бидејќи тоа е најмногу оддалечено од неа. Братството и разбирањето помеѓу луѓето од различни раси и цивилизации е основната идеја на неговата мисла и на неговото дело.

Прашања и задачи за размислување:

- Објаснете ја основната идеја на структурализмот!
- Пронајдете ги заедничките структурни елементи на примитивните и модерни општества!
- Дали се сложувате со тврдењето на Леви Строс дека структурата е непроменлива општествена творба која ги надживува времето и историјата?

2. ОПШТЕСТВОТО ВО ТЕКОТ НА ИСТОРИЈАТА

Човекот е природно, но и општествено суштество. На неговиот настанок силно влијаела самата природа. Без телесни способности, слабак меѓу останатиот животински свет, во борбата за преживување морал да го употреби својот труд и разум.

Разумната и практична активност го одделила од животинскиот свет.

Климатските промени и природата мајка го принудувале човекот да го приспособува и своето живеење. Немањето доволно готова храна на дофат на човековата рака го принудило да се користи со разни предмети, а со тоа да доживува анатомска преобразба, да го развива говорот, а со тоа да воспостави меѓусебно комуницирање и потоа да ја согледа и предноста од заедничкиот живот заедницата и да се организира во групи.

Пред два милиона години се развил хомо хабилис (спретен, вешт човек) кој живеел во примитивни живеалишта и употребувал орудија што сам ги изработувал од камен, коски и дрво. Тоа е периодот на палеолитот (камено време).

Пред околу четириесет илјади години пр. н.е. се појавил нов тип на човек хомо сапиенс (разумен човек).

Настанокот на човекот, а со тоа и неговата заедница, различно се објаснувале. Долго време доминирала теолошката теорија (за божји дар), но со појавата на Дарвиновото учење во 19 век, се рушат сите ненаучни објаснувања.

Човековите организирани заедници доживуваат разни промени во нагорна линија и го привлече вниманието на општествените мислители кои создале разни типологии на општества во обидот што подобро да се проучат истите.

2.1. КЛАСИФИКАЦИЈА НА ОПШТЕСТВАТА

Во својот долг еволуативен период општеството постојано доживувало помали или поголеми преобразби. Со цел да се проучат општествата од аспект на нивната различитост и од тој аспект да се групираат, во општествената мисла се направени најразлични поделби и групирања поаѓајќи од различни критериуми.

Поаѓајќи од технолошкиот развој во човековата историја разликуваме: собирачколовечки, традиционални (земјоделски), индустриски и постиндустриски општества.

Од историски аспект зборуваме за: архаични (древни), традиционални, модерни и современи општества.

Според социоекономската структура: првобитно, робовладетелско, феудално и граѓанско (капиталистичко) општество итн.

Тргувајќи од тоа дали системот овозможува и ја поттикнува или забранува проодноста во општеството зборуваме за затворени и отворени општества итн.

Некои мислителите дале свој печат на ова поле во социологијата и заслужуваат посебно внимание како: **Спенсер, Диркем и Тенис**.

Спенсер при определувањето на типовите општества поаѓа од два критериума: структурната комплексност на општествата и стапката на развој на системот на внатрешна контрола. Од социолошки аспект поголемо значење има поделбата сооред вториот критериум, па разликува два основни типа на внатрешна контрола од која произлегуваат и два типа на општества. Од општествената контрола која се остварува во услови на мирни односи со опкружувањето, израснуваат индустриски општества, а од општествената контрола кога има воинствени односи со околината произлегува военото општество.

Првото општество се карактеризира со: односи без принуда, мир со опкружувањето, индивидуални цели, слободна иницијатива, неопходна соработка, стекнати позиции, глобално производство, репрезентативна власт.

Военото општество се одликува со: односи на принуда, непријателство со околината, колективни цели, ограничена слобода, принудна соработка, наследени позиции, внатрешно производство, традиционална власт.

Германскиот социолог **Фердинант Тенис** (1855-1936) во своето дело „**Заедница и општество**“ разликува два типа на глобални општества кои во целост ги изразуваат општествените односи, а тоа се: заедница и општество. Заедницата е заснована на природна волја,

претставува мало општество, со блиски врски помеѓу членовите. Таа еволутивно се јавува како заедница по: крвкога во центарот е роднинската врска; по местокога таа е на одредена територија и по дух каде поврзаноста е по близкоста на своите ставови. Таа е затворена заедница, нема мобилност со одредени позиции на членовите. Поредокот е под влијание на моралот и религијата, а за неговото остварување се задолжени: семејството, роднинството и црквата. Нема осаменост и изделеност од другиот, поединците се без индивидуалност.

Општеството е антипод на заедницата, засновано на рационалната волја и е механичка творба. Тоа е силно издиференцирано. Поредокот е воден од правните институции и законот. Пријателството сега е заменето со формалните односи кои се рационални, а присутни се: договорот, правото и јавното мислење. Доминантен однос е размената водена од капиталистичката економија и државата.

Диркем поаѓајќи од степенот на интеграција во општеството и поделбата на трудот, разликува два типа на општества и тоа: со механичка и со органска солидарност.

Во првите постои неразвиена поделба на трудот, солидарноста е изразена преку колективната свест, подреденоста е доминантна (на диктаторот, традицијата, јавното мислење), а правните норми се со принуден карактер.

Во вториот тип доминира развиена поделба на трудот. Поединецот не се исклучува, туку е принуден да живее еден до друг и се упатени на мноштво взаемни услови од што произлегува солидарноста. Луѓето се надвор од колективитетот, а индивидуалноста доаѓа до израз и има засебна област на дејствување. Поединецот не е член туку личност, граѓанин кој извршува разни услуги.

Сите типологии на општеството се со своја вредност и не се исклучуваат меѓусебно, а со тоа подобро се спознава целостта на општеството. При определувањето на општествата на кој тип му припаѓаат треба да се има во предвид дека не постои рамномерен развој и постепен премин од еден во друг тип или вид на општество. Не постојат чисти типови на општества без остатоци или примеси. Денес доминантно општество во светот е капиталистичкото.

Прашања и задачи за размислување:

- Според кои критериуми најчесто се врши класификација на општествата ?
- Објаснете ја Тенисовата поделба на општествата!
- Образложете, на кој тип општество му припаѓа македонското!

2.2. ОПШТЕСТВО НА СОБИРАЧИ И ЛОВЦИ

„Мбути племето населува една област со густе шуми во која странците тешко можат да продраат. Тие самите добро ја познаваат шумата и лесно низ неа се движат. Областа е богата со вода, дивеч и плодови. Куќите не им се постојани објекти и се градени од лисја и гранки. Ги подигаат за неколку часови. Бидејќи често се во движење, тие свои куќи ги напуштаат, не задржувајќи се никаде повеќе од месец дена. Живеат во мали групи, релативно постојани. Поединци или повеќемина без пречки можат да ги напуштат и да се приклучат на друга група. Никој не ја „води“ групата, а не постојат

ни поглавари. Старите се должни да ги смират недоразбирањата и кавгите за кои тие веруваат дека ги лутат духовите на шумата. Ако конфликтот се заостри доаѓа до делба на групата...г

Човекот во борбата со далеку понадмоќната и сурова природа во најдалечните времиња од својот развој побарал заштита и домување во пештерите, а потоа научил и да создава живеалишта. Се хранел со готови плодови кои ги наоѓал по земјата, на дрвјата, под земјата или со месо од животните што ги ловел.

Најраните човекови општества се собирачки и ловечки затоа што тогаш луѓето биле на најниското скалило во својот развој и само со ваквите активности преживувале. Тие собирале плодови, семиња, корења, а ловеле разни животни бизони, елени, говеда; фаќале риби и др. за прехрана.

Животот успеал да си го промени на подобро со откривањето на огнот. Од тогаш почнал храната да ја приготвува. Основни орудија со кои се служел му биле каменот, коските и дрвото кои подоцна почнал и да ги обликува пред потребите.

Следниот важен чекор во еволуцијата на човекот е појавата на говорот со кој е овозможена комуникацијата помеѓу луѓето и подобро снаоѓање во суровите услови на природата.

Овие општества броеле неколку десетина луѓе и зависеле од климатските и почвените услови во регионот.

Тоа се општества кои не поседувале материјални богатства, а се што се поседувало било колективно, им припаѓало на сите членови на групата. Меѓу припадниците на овие општества постоеле мали нееднакости. Поседувале малку добра неопходни за извршување на клучните активности како орудија и замки за лов, орудија за копање во земјата, прибор за подготовка на храната и сл. Значи, разлики од општествена природа нема. Разликите имале биолошка основа и се поврзани со полот и возраста, при што мажите се ловци, а жените собирачи на дивите плодови и подигнувачи на децата. Луѓето живееле во мали групи и многу ретко стапувале во контакт, а ако до него и дојдело, тој повеќе бил случаен и во потрага по храна. Ови народи не се воинствени, бидејќи нивните клучни активности бараат соработка и уловеното секогаш се дели.

Овие општества уште се нарекуваат „првобитни општества на изобилие“, бидејќи располагаат со сè што им било потребно за живот и оттука не биле заинтересирани за акумулирање на повеќе материјални добра од потребните.

Најстарата група во човековата историја била **ордата** како скитничка група, во која луѓето биле здружени, пред сè, поради обезбедување храна (лов). Во ордата се одвивале сите активности и односи помеѓу луѓето. Односите биле засновани на крвното сродство, а во половото општење исклучиво постоела ендогамијата. Овие општества одамна се исчезнати, но еден значителен број на луѓе и денес живеат од лов и собирачки активности.

Денес, со ширењето на западната култура скоро и не постојат општества кои не го чувствуваат нејзиното влијанието, но сепак сознанија упатуваат на заклучокот дека околу 300 илјади жители на светот се уште живеат од лов и собирање на плодови. Во делови на сушните краеве на Африка, во џунглите на Бразил, Нова Гвинеја постојат ловци и собирачи.

Прашања и задачи за размислување:

- Кои се основните белези на општеството на собирачи и ловци?
- Објасни зошто општествата на ловци и собирачи се наречени и „општества на изобилие“?
- Прочитај повеќе за ловците и собирачите во Африка, Бразил, Нова Гвинеја денес и спореди ги со оние во минатото!

а. Традиционални општества

Општествата во кои се извршуваат земјоделски и сточарски активности се познати уште и како традиционални општества. Од ловечките и собирачките општества настануваат традиционалните општества

„Во јужен Судан (во Африка) живее племето Њуере кое живее од сточарење иако одгледуваат и нешто жито. Живеат во села оддалечени едно од друго од 8 до 30 км... Говорат ист јазик, имаат исти обичаи, но немаат некоја централна политичка власт ниту посебна врховна управа. Поделени се на племиња и меѓусебно соработуваат...

секое племе има своја територија, а границите се бележани со водотеците. Не придаваат посебно значење на земјата, освен што им е значајна за пасење на говедата... Во сезона на суша се движат со добитокот и создаваат населби околу влдабнатините со вода. Најголемиот дел од нивниот живот е врзан за добитокот кој е централен елемент во нивната култура... Секоја фаза од животот раѓање, брак, смрт, е обележан со ритуали кои се тесно поврзани со добитокот. Машките се именуваат со имињата на нивните омилен волони, а жените со имињата на кравите кои најмногу сакаат да ги молзат.

Сточарските општества одгледуваат разни стада на животни (коњи, говеда, бизони, и сл.), но можат и да ловат животни и да собираат

разни плодови и др. Со животните луѓето стануваат посигурни и побезбедни во својот опстанок. Од нив ќе обезбедат млеко и месо, а животните ќе ги користат и како транспортни средства со што многу им олеснува на луѓето.

Со тоа што имаат услови за формирање што поголеми стада, се создава можност за акумулирање богатство изразено преку животните, со што започнува и создавањето на нееднаквоста помеѓу луѓето. Ова општество е скитничко, подвижно, бидејќи е условено од создавањето на услови за развој на сточарството, т.е. обезбедување на што подобри пасишта и вода за добитокот.

Во таа мобилност чести се случувањата кога се доаѓало во контакт со други заедници кои егзистираат на тие простори, кои средби различно завршувале: од мирољубивост до конфликтност.

Вакви општества и денес се присутни во делови на Африка, Азија и на Среден Исток.

Земјоделските општества за основна дејност имаат одгледување на разни житарици, како главни состојки на својата прехрана. Со ова се обезбедува посигурен извор на храна. Од собирачкото стопанисување и од ловот може и да се издржува многу поголем број на население. Овие општества не се скитнички туку се врзани за конкретни подрачја и конкретни населби. Иако, главно, приходите зависеле од природните услови, често се создавал значителен вишок од производи (жито) кој се складираше во земјени бункери, разни глинени садови и бил основа за лично богатење на поединци и создавање нееднаквост помеѓу луѓето во општеството.

Земјоделството и денес во повеќе земји е главен облик на живот во современиот свет. На пример: во 1990 година се изнесуваат податоци дека во Непал и Руанда повеќе од 90% од населението, во Уганда 80%, а во Бангладеш 70% живее од земјоделството.

Но, традиционалната култура на овие општества е развиена под влијание на културата на модерните индустриски општества.

Традиционалните општества се општества кои имале своја држава на чело со владетел (крал, цар итн.) со развиени градови, писменост, занаети, наука, и сл.

Се издвоиле општества кои почнале забрзано да се шират на големи територии со што се создале големи империи. Такви општества и први цивилизации биле оние на Астеките, Маите, Инките, во Ј. и С. Америка, древниот Египет, античка Грција, стар Рим, како и индиските и кинеските цивилизации во Азија. Некои од нив и војнички биле доста

организирани, пример Римјаните. Ниедна од овие не преживеала и ниедна не постои денес.

Овие општества се доста затворени и промените во нив се ретки. Доминира традицијата и колективната свест и блискоста помеѓу членовите. Влијанијата доаѓаат од надвор и многу споро заживуваат иновациите.

Во поглед на општественото групирање сега се создаваат поголеми општествени групи како резултат на какви такви поразвиените средства за производство. Две и повеќе орди се поврзувале во поорганизирана заедница **род**, а тоа се случува на преминот од собирачко на производствено стопанисување.

Кај припадниците на родот постои природна поделба на трудот (машки и женски работи). Кај мажите доаѓа до појава на специјализација, занимања, како: трговци, занаетчи, војници, државни чиновници итн. Сите членови се еднакви помеѓу себе и се што поседуваат е заедничко. Потеклото е од еден предок, а бидејќи крвното сродство се засновало по мајчина линија овој период е познат како **матријархат**. Тоа значи дека жената играла водечка улога во заедницата: се грижела за потомството, за исхраната, за огништето, за изработката на облека, на постелнина, и сл. Мажот имал споредна улога и одгледувал добиток, одел во лов и сл. Подоцна, а тоа е преминот од варварство кон цивилизација, се менува улогата на мажот и жената, со тоа што мажот добива позначајни општествени улоги и сродството почнува да се смета по таткова линија т.е. настанува **патријархатот**. Половите односи се одвиваат помеѓу членови на различни родови и затоа велите дека родот е прва егзогамна заедница.

Под родовското уредување се подразбирало: на чело на родот стоел старешина кој се избирал од најхрабрите и најспособни членови и можел да биде сменет. Родот има свои симболи, заеднички грбови и сл.

Подоцна повеќе сродни родови се здружувале во **братства**, а овие во **племе** кое било засновано не само на крвна основа, туку и на територијална основа. Племето имало поразвиена организација на животот и почнало да се одликува со свој јазик, обичаи, име, конкретна територија, итн.

Верувањата како светоглед се сврзани со начинот на живеење и преживување. Пример, пред одење во лов се изведувале работи кои личеле на магии со цел да се успее во ловот, се правело животно во кое се насочувало оружјето и така се верувало дека ќе се има успех.

Подоцна се развива верувањето во духови, пред се, во духот на мртвите предци, кој живеел и по смртта, во чија чест се изведувале обреди и ритуали. Лошите духови се обидувале да ги придобијат со молитви, а ако тоа не успевало, се правеле магии за што се грижеле првите „специјалистиг, на времето, магови волшебници.

Прашања и задачи за размислување:

- Преку што се изразува нееднаквоста помеѓу луѓето во овој период?
- Опишете ја организацијата на традиционалното општество!

б. Индустриско општество

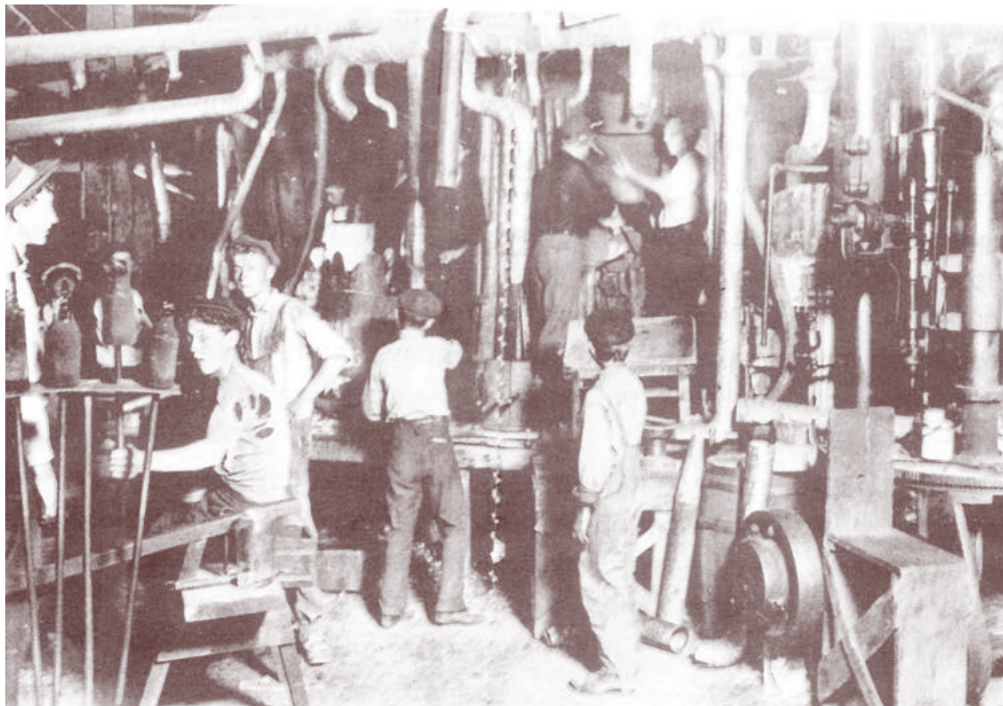
Во периодот крајот на 18тиот и почетокот на 19тиот век, се јавуваат нови општества зафатени со големи трансформации што дотогаш воопшто се случувале во човековата историја. Тоа беа промени на тлото на Северозападна Европа и С. Америка. Што тогаш се случува? Започнуваат процеси кои бележат нагорен незапирлив тренд: индустријализација, капитализам, урбанизација, либерална демократија итн.

Индустријализацијата започна во Англија во 18тиот век, која ја преобрази истата, а отука продолжи во другите општества во кои дотогаш производството беше засновано на мануфактурата. Индустриската револуција опфаќа цел еден комплекс на технолошки промени кои го променија начинот на задоволување на животните потреби на луѓето. Се измислуваат нови машини, нови извори на енергија. Една иновација раѓа друга. Животот се менува со невидена брзина. Новите средства (пронајдоци) повеќекратно ја зголемија продуктивноста на трудот. Револуцијата започна во текстилната индустрија (кога „овците почнаа да ги јадат луѓетог). Со силен од започна специјализацијата на трудот, а производителите се повеќе стануваа како конкретни производители. Никнат фабрики во кои се работи во смени, и во текот на целата година, и дење и ноќе, а не како дотогаш во земјоделството во зависност од годишното време, денот или ноќта.

Тесно поврзан со индустријализацијата, започнува забрзаниот развој на **капитализмот**, чија главна цел е профитот кој подразбира бизнис заснован на наемнички однос во работата. Се повеќе се работи за наемнина од која се преживува било во земјоделството било во фа

бриките. Се јавуваат нови, уште поизразени имотни нееднаквости кај населението. Населението се дели на класа сопственици која го засновала и води производството и работничка класа која се нуди со својата работна сила на пазарот и го создава целокупното богатство во производството.

Индустијализацијата предизвика процес на **урбанизација**. Изградбата на фабрики ќе ја проследат силни миграции на населението во еден правец (емиграции) и негова концентрација во близина на фабриките, а со тоа се напушта и земјоделската дејност. Расте бројот на градови со голема концентрција на населението, така на пример, во 1851 година Англија имала 29 градови со повеќе од 50 000 жители. Растежот на градовите носи нови општествени проблеми (убиства, криминал, бунтови, здравствени проблеми, итн). Градот ја руши селската заедница и селската традиција.

Општеството доживува **либерална демократија**. Дотогаш кралот бил апсолутен господар, божји пратеник на земјата, неговиот авторитет не можел да се преиспитува. Но во 1789 година во Франција се случи прочуената револуција со која е сменета монархијата, а во американската војна од 1775-1783 година е отфрлена англиската

монархистичка власт во САД. Со ова се прави пресврт, со што доаѓа до ставање во средиштето на граѓанските права на поединецот. Граѓаните добиле можност да кажат како да се управува со нивната држава. Се појавуваат субјекти на новото време, носители на политички идеи политичките партии. Се отвораат нови видовици за општествениот живот. Клучно прашање е како да се управува со општеството.

Со развојот на индустријализацијата, сообраќајот, патиштата..., комуникациите стануваат многу побрзи и сето тоа доведува до поголема интеграција на заедницата. Овие општества се и првите држави

- нации во историјата, тоа се политички заедници кои се одделени од другите со граници. Се формираат современи влади со голема моќ во општеството кои донесуваат закони кои важат за сите граѓани на својата територија.

Во општеството се случуваат многу брзи и нагли промени за кратко време. Се случуваат промени во економијата со што доаѓа до поместување на бројот на вработени од производството во услужните дејности. Се зголемува потрошувачката, имиџот носи престиж и затоа се трага по производи што водат до тоа, рекламирани, со повисоки цени и сл.

Она што е значајно за овој тип на општества е: се поголема верба во можноста на човековиот напредок; рационално планирање на целите; верба во способноста на технологијата и науката; верба во способноста и правото на луѓето да го обликуваат сопствениот живот; се поголемо потпирање на производната индустрија која го подобрува животниот стандард итн.

Економските, политичките, еколошките, културните... зависности меѓу државите се поприсутни од кога и да било претходно. Западниот стил на живот е светски процес. Светот станува се повеќе меѓузависен. Тој се глобализира, се е тука и таму.

Прашања и задачи за размислување:

- Кои процеси ја потресуваат Европа и С. Америка во 18тиот и 19тиот век?
- Кои процеси водат кон поголема интеграција во заедницата?
- Што е значајно за овој тип на општества?

3. ДИМЕНЗИИ НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА

3.1. ФАКТОРИ ШТО ДОПРИНЕСУВААТ ЗА ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА

Точно е 21 часот и десет минути. На берлинскиот аеродром Тегел љубезнорутиниран глас им соопштува на уморните од чекање патници дека авионот за Хамбург е готов да ги прими. Гласот е на Анжелика Б. од Калифорнија која седи пред екранот на својот компјутер...

За да го избегнат поскапото плаќање на ноќната работа информативната служба на берлинскиот аеродром после 18 часот се опслужува „ОНЛАЈНг од Калифорнија, затоа што во Калифорнија тогаш е ден и не е потребно додатно да се плати третата смена. Телекомуникациите овозможуваат повеќе да се заработи. Со телекомуникациските техники се менува и организацијата на работата. За да се произведуваат материјални добра и услуги, повеќе не е неопходно група на луѓе да работат заедно на исто место.

Од сите сили кои ги напаѓаат границите на државите најупорни се информациите. Монополот што го имаа врз информациите им овозможуваше на владите да лажат за она што се случуваше кај нив и во светот, погрешно да насолуваат или да ги контролираат луѓето. Денеска луѓето се повеќе способни да дојдат до информацијата која ја сакаат. Во времето кога Советската империја се распаѓаше Борис Елцин – кој беше претседател на Руската федерација им се обрати на граѓаните на Москва, со говор против комунистичките пучисти, од оклопно возило. Говорот не беше емитуван на Советското радио кое го контролираа старите комунисти туку преку сателит на ЦНН. Станицата за сателитски пренос била голема колку едно куферче.

Примерот ни покажува како со глобалната информациска мрежа им се одзема на владите монополот во информирањето.

Пари, технологии, стоки, информации ги преминуваат границите. Својот пат го наоѓаат дури и предмети, луѓе и идеи кои владите не сакаат да ги видат во сопствените држави, како што се наркотиците, нелегалните имигранти или критиките за непочитувањето на човековите права.

Според пишувањето на „Фајненшлн Тајмс“, 53% од целокупното стопанско производство доаѓа од транснационалните концерни (претпријатија), кои организираат производство во повеќе земји. Многу помал дел од производството произлегува од националните претпријатија. Со тоа се намалуваат можностите на националните влади да влијаат при создавањето на работни места и обезбедување на благосостојба на сопствените граѓани.

Наведовме доволно податоци за да се заклучи дека луѓето не можат да живеат и да дејствуваат затворени во границите на сопствените држави. Светот се глобализира.

Со поимот глобалност се означува фактот дека она што се случува на планетава, повеќе не може да се третира како локален настан. Сите откритија, победи и катастрофи го засегаат целиот свет и затоа ќе треба да го преориентираме и реорганизираме нашиот живот, нашите активности, нашите организации и институции.

Ако глобализацијата ја определеме како меѓусебна зависност на државите и општествата на планетава, тогаш врз неа влијаат повеќе фактори – економски, комуникациски, еколошки, културни, заштита на човековите права и др.

Економскиот фактор како двигател на глобализацијата

Според социологот Имануел Валерштајн, двигател на глобализацијата е капиталистичката економија. Капиталистичката економија раководена од нужноста за максимализирање на печалбата се стреми кон создавање на еден, единствен светски пазар. Сите општества, влади, претпријатија, култури, класи, семејства и индивидуи треба да

се потчинат на светската поделба на работата. Државните структури пред се, служат, за да воспостават „слободно функционирање на капиталистичкиот пазар, за да ги подобрат шансите за печалба на една или повеќе групи.

Еколошки глобални опасности

Промените во природната средина кои имаат пошироко влијание врз животот се последица од две групи на причини:

од техникотехнолошкиот развој во служба на побогат живот (појава на озонска дупка);

од мерките кои некои држави ги преземаат за намалување на сиромаштијата. Најистакнат пример претставува уништувањето на тропските шуми. Секоја година се уништуваат по 17 милиони хектари. Многу земји во светот се принудени да купуваат застарени технологии (пример, во хемиската индустрија) кои ја уништуваат природната средина.

Информациски технологии

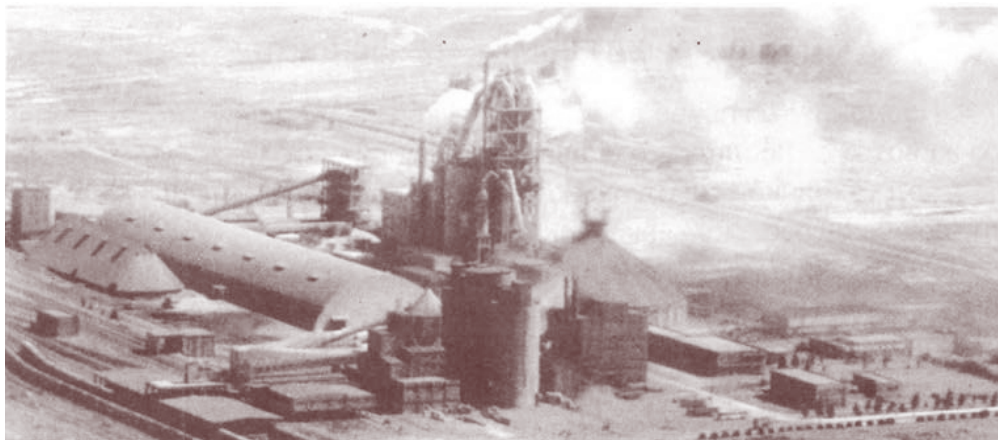
Електронските комуникации кои ја користат сателитската технологија, овозможуваат проблемите и настаните од сите краишта на светот брзо да се пренесуваат. Изнесувањето на проблемите на еден поширок, па дури и планетарен план, го навело социологот Маршал Маклуан човештвото да го означи како „глобално селог во кое сите на некој начин се меѓусебно поврзани и каде што настаните од едниот крај на планетата, би ги засегнале и жителите на другиот крај.

Достапноста на информациите овозможува размена на културни содржини и побрзо усогласување на стандардите на живеење со што се создава чувство на поврзаност. Некои социјални мислителци, со умножувањето на масовните средства за комуникација, поверувале дека човештвото ќе се помири со самото себе (глобално село).

Но во стварноста се одвиваат и спротивни процеси кои луѓето ги чувствуваат како поделба. Се настојува она што е добро за едни, да се прикаже дека е добро за сите.

Информациите имаат големо влијание врз животот на луѓето, врз нивните идеи, сфаќања и потреби.

Агенциите како што се Франс Прес, Ројтерс, Асошиетет Прес и Јунајтед Прес се најодговорни за меѓународните вести кои се емитуваат низ целиот свет. Информациите кои се собираат од овие агенции, некогаш се испраќале со Морзеова азбука или по телефонска линија. Сега, се испраќаат преку компјутери и сателитска врска. Индустијата која се занимава со производство на компјутери, телевизори и телефони во 1995 година остварила вкупен приход од 1000 милијарди долари. Десетина гигантски компании господарат со светот.

Во врска со глобалните комуникации се поставува прашањето за нивната контрола. Дали интернационалните компании се под некое влијание, дали тие заштитуваат нечии интереси.

„Херберт Шилер смета дека американската телевизиска и радио мрежа се под силно влијание на Федералната влада и посебно на Министерството за одбрана. Доминацијата на американските телевизиски компании, извозот на реклами, филмови, пропагирање на комерцијална култура ги разорува локалните културни форми на изразување. Практично не постои начин како да се заштити локалната култура од нападите на моќните телевизиски системи...г

Прашања и задачи за размислување:

- Од целокупното стопанско производство 53% е произведено од транснационалните корпорации. Зошто, според социологот Валерштајн, транснационалните корпорации сакаат да направат единствен пазар од Земјината топка ?
- На кој начин информациските технологии од човештвото направија „глобално село“? Илустрирај го тоа со пример.

3.2. ПОСЛЕДИЦИ ОД ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА ПО НАШИТЕ ЖИВОТИ

„Се чувствува културна и социјална револуција како последица од економската глобализација – кажува еден говорник на ЦНН. Чиновникот во Америка е засегнат од неа исто колку и некој минувач во Москва, или пак менаџер во Токио. Тоа значи дека она што го прават во Америка и за Америка има важност насекаде во светот. Нашите информации се глобални информации... (Ле Монд дипломатик).

Водени од внатрешната логика за намалување на трошоците и максимализирање на печалбата, капиталистичките претпријатија одамна ги напуштија териториите на сопствените општества и од национални се трансформираа во транснационални. Денес, во светот господарат големите претпријатија кои се нарекуваат со различни имиња, како транснационални корпорации, транснационални концерни или мултинационални компании.

Со моќта со која располагаат овие компании, систематски ги отстрануваат сите пречки кои им стојат на патот за нивниот капитал да може слободно да се движи. Затоа имаат интерес да постојат слаби држави.

„Да се отворат широко вратите и да се исклучи секоја помисла на националните влади дека можат да водат сопствена автономна економска политика. На овој услов треба да му се потчини соодветната држава ако сака да добие финансиска помош од Светската банка и од монетарните (паричните) фондови. Постоенето на слаби држави е токму она врз што се темели новиот светски поредок – наведува социологот Зигмунт Бауман.

Ќе наведеме неколку промени кои се предизвикани од дејствувањето на корпорациите:

Бидејќи корпорациите како економски актери мислат и дејствуваат транснационално со тоа се извлекуваат од контролата и политиката на националните држави. Тие на меѓународниот пазар ја зголемуваат печалбата, а на сопствената држава и го оставаат проблемот на невработеност и сиромаштија;

„Промените на светскиот економски поредок им дадоа ново оружје на владеачките сили во богатите општества, овозможувајќи им да ги прошират своите напади над сопственото население. За ова отворено се зборува и во меѓународниот деловен печат. Супер ефтината и потчинета работна сила на економиите во транзиција треба да им овозможи на западните корпорации да раскртат со високите дневници, со данокот на добивка од корпорациите, со скратеното работно време и луксузните социјални програми. Накратко, источна Европа може да биде употребена за да се дисциплинираат западните работници и да се обогатат моќните и богатите на на

чинот на кој што тоа се правеше со Мексико, Индонезија или Бразил. Тука имаат и додатна предност во новопоставениот трет свет работниците се многу пообразовани и поздрави од работниците на регионите кои биле под контрола на западот. Барем засега.

Ноам Чомски

Промени по емоционалниот живот

Во своето дело „Забеган свет“ англискиот социолог Ентони Гиденс ќе наведе: „Меѓу сите промени кои се случуваат во светот ниту една не е поважна од онаа што се случува во нашите лични животи. Во тек е глобална револуција во начинот на кој ние размислуваме за себеси и на кој воспоставуваме врски и односи со другите. Повеќето од нас можат да се отргнат од крупните проблеми. Меѓутоа, ние не можеме да се извлечеме од вителот на промени кои допираат директно во срцето на нашите емоционални животи. Има малку земји во светот во кои не се води интензивна дискусија за половата еднаквост, регулацијата на сексуалноста и за иднината на семејството...“

Нееднаквоста меѓу мажот и жената се сметаше за природна во традиционалното семејство. Бракот не беше склучуван врз основа на сексуална љубов. Сексуалноста беше поврзана со раѓањето на деца. Бидејќи жените не можеле да се заштитат од непожелна бременост, тие можеле да имаат десет или повеќе бремености, во текот на нивниот живот. Во предмодерната (традиционална) Европа, жените биле сопственост на нивните мажи или на татковците. Нееднаквоста меѓу мажот и жената се манифестирала и во двојниот сексуален морал. Од жената се барало да биде верна и чесна, додека пак, мажите прикриено или отворено имале љубовници, куртизани и проститутки. Побогатите имале љубовни авантури со слугинките. Во таквото семејство, покрај жените, и децата имале помалку права. Идејата за гарантирање на детските права со закон, е од поново време. На децата се гледало како на членови со економски задачи за доброто на семејството. Во 17тиот век, стапката на смртност на децата во Европа и во Америка била застрашувачка. Приближно едно на четири новороденчиња умираше во првата година од животот. Дури 50% не доживувале десетгодишна возраст.

Денес семејниот живот е преобразен. Семејството престана да биде економска единица. Бракот како основа на семејството не е економски договор. Денес, парот, брачен или вонбрачен е срцевината на семејството. Откако економската улога на семејството се намали, парот е во центарот на семејниот живот, љубовта и сексуалната привлечност се основа на брачните врски. Само малкумина денес (во Европа и Америка) живеат на начинот кој што во 50тите години на 20тиот век се нарекуваше стандардно семејство – двајца родители да живеат заедно со нивните деца, каде што мајката е постојано домаќинка, а таткото е оној кој носи леб.

Во традиционалното семејство бракот помеѓу мажот и жената беше сфаќан како природна фаза во животот која треба да ја изодат поголемиот дел од луѓето. На оние кои остануваа надвор од бракот (старите моми и ергени) се гледаше со презир и од височина. Во некои земји, една третина од новороденчињата се вонбрачни, додека бројот на луѓето кои живеат сами вртоглаво расте. Во скандинавските земји голем број на луѓе живеат заедно без формално да склучат брак. Меѓу нив има и неформални бракови со деца. Дури една четвртина од жените помеѓу 18 и 35 години во САД и во Европа изјавиле дека немаат намера да имаат деца.

Во традиционалното семејство децата беа економска благодет. Денес во западните општества детето претставува значителен финансиски товар за родителите. Се случува нешто парадоксално (невообичаено, чудно). Во земјите на материјална благосостојба децата стануваат реткост. Одлуката да се има деца се повеќе станува индивидуална одлука на одговорност, а не барање на општеството.

Последиците од бракоразводот врз децата како и постоењето на многу семејства без татко се чини дека имаат влијание врз одлуката да се има деца.

Прашања и задачи за размислување:

- Кои се последиците од економската глобализација по нашите животи, според социологот Зигмунт Бауман?
- Каква улога има бракот во модерните општества?

3.3. ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА И МАСОВНАТА КУЛТУРА

Масовната култура е производ на новите времиња. Најчесто како причини за нејзината појава се наведуваат индустријализацијата и урбанизацијата кои не само што предизвикуваат промени во социјалната структура, социјалната организација и општествените односи, туку и воопшто на начинот на живот, потребите на човекот, системот на вредности и промените во вредносната хиерархија.

Поларизацијата на современото индустриско општество, на елита во која е концентрирана општествената моќ и маса која што е пасивна и лишена од објективна општествена моќ, ги поларизира и културните вредности: се создава масовна култура и наспроти неа т.н. висока, рафинирана или елитна култура.

Значи, масовната култура опфаќа културни содржини распространети на широк простор коишто се достапни на голем број луѓе. Таа се јавува во определени економски, технички, општествени и демограф

ски услови. Економската страна на масовната култура н зборува дека се работи за производи наменети за пазар (телевизиски серии, пренесување на спортски натпревари, музички производи) со цел да се заработи. Економската цел не може да се постигне ако не постојат соодветни технички можности (филм, радио, телевизија, печатница).

Општествената задача на масовната култура е „да забавува, разонодува или едноставно да доставува информации од најоголен највулгарен вид, најчесто преку средствата за масовна комуникација.г наведува социологот на културата Антоанела Петковска.

Дали глобализацијата се чувствува и во масовната култура

„Луѓето се она што го купуваат или што можат да го купат.г Улрих Бек

При објаснувањето на глобализацијата (економска, технолошка, политичка, културна) не може да се заобиколи прашањето на движечките сили на тој процес. Тука во прв ред доаѓаат САД, западното или поконкретно американското културно влијание е видливо насекаде: во филмовите, телевизијата, во производството на реклами, популарната музика. На многумина кои живеат надвор од Северна Америка и Европа, глобализацијата им изгледа како вестернизација или попрецизно како американизација. Кока Кола, Мекдоналдс, Си Ен Ен не се само корпорации, туку симболи на американската моќ.

Глобализацијата на културата започна во 19тиот век со елитната или буржоаска култура. За да го задоволи чувството за вкус буржоазацијата формираше јавни уметнички галерии, музеи и библиотеки, цивилни симфониски оркестри, национална опера, балет и драма. Како што капитализмот се ширеше преку Земјината топка, тие културни институции беа носени од својата доминантна класа. До крајот на 19тиот век, се формираше глобална, но, главно европска културна традиција, во која истата музика, истата уметност и истата литература и наука беа подеднакво високо ценети во многу делови на земјината топка.

Додека националните елити од различни индустриски општества се препознаваа преку истата култура, популарната култура остана затворена во границите на нацијата – држава. Но со развитокот на кинематографијата и електронските масовни медиуми културата започна да се демократизира. Додека буржоазацијата преку елитна култура покажуваше дека има посебно познавање на културните стандарди во уметноста, моралноста и правдата обичниот народ ја прифати потрошувачката култура како средство за докажување.

Потрошувачката култура значи нешто повеќе отколку едноставна потрошувачка. Во потрошувачката култура потрошените нешта добиваат симболична, а не само материјална вредност. Моќните општествени групи кои настојуваат да го зголемат капиталот ги охрабруваат потрошувачите да сакаат повеќе отколку што им е потребно. Според потрошувачката култура, потрошувачката станува главна форма на самоизразување и идентитет. Обувките на Нике и Реебок и Леви'с џинсот се повеќе од обувки. Тие се имиња на марки кои го диференцираат (разликуваат) општеството не според класна или политичка припадност туку според вкусот, модата и животниот стил.

Глобализацијата на културата значи изедначување на животните стилови, културните симболи и формите на поведение при што доаѓа до потиснување и асимилирање на традиционалните вредности на помалите народи. Носители на овој процес се медиумите за масовно комуницирање (телевизијата, филмовите, списанијата).

Но, врз формирањето на начинот на мислење многу поголемо влијание од „културниот колонијализам“ има „технолошкиот колонијализам“ претставен преку извезување на знаење и стручни кадри.

Податоците од средината на седумдесеттите години покажуваат дека вредностите на извезените филмови и телевизиски програми изнесуваат околу 300 милиони долари, додека од извозот на знаење (лиценци, патенти, консултативни услуги) е остварен десетпати поголем приход, односно 3 милијарди долари. Од самиот факт што со извозот на технолошко знаење се постигнуваат десетпати поголеми приходи одколку со извозот на културни содржини, ги навело определени автори да тврдат дека технолошкото знаење претставува многу поважен, иако скриен, начин на извоз на идеологија и начин на мислење.

Познато е дека неразвиените земји немаат доволно квалификувани стручњаци и затоа се присилени со увозот на технологии да увезуваат и „човечки капитал“ од развиените земји. Заедно со увезените технологии се увезуваат и стручњаци, коишто даваат консултативни услуги. Условувањето на сопствениот економски развoтoк со „западното знаење“ е културна појава.

Размисли!

□ Рекламите на познатите светски произвидители на безалкохолни пијалоци ви сугерираат „да бидете своиг. Ако пиеме „коктаг, остануваме „нашиг. Сте размислиле ли колку семејства зависат од вашата голтка?

3.4. ПРОЦЕСИТЕ НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И МАКЕДОНСКОТО ОПШТЕСТВО

Демократијата како симбол на успешно организирано општество - е најверојатно движечка идеја на 20тиот век. Денес во светот има само малку држави кои себе не се нарекуваат демократски. Во демократијата има регуларни и фер избори, во кои сите припадници на населението може да учествуваат. Ваквите права на демократското учество во власта одат заедно со личните слободи: слободата на изразувањето и говорот, слободата за формирање и за здружување во политички партии.

Се случува нешто парадоксално. Додека демократијата се шири по светот, во зрелите демократии, кои остатокот од светот треба да ги копира, постои разочараност од демократскиот процес. Опаѓа довербата во политиката, се помалку луѓе излегуваат на изборите да гласаат, особено во САД.

Еден британски турист во САД прашал еден Американец: „Како може да поднесете да ве владеат луѓе кои не можете ни на сон да помислите да ги поканите на вечера?...“ На тоа Американецот одговорил: „Како можете да поднесете да ве владеат луѓе кои не можат ни на сон да помислат да ве поканат вас на вечера?“ Зад ваквото подбивање, се наоѓа сознанието дека политичарите се неспособни да се справат со силите кои го движат светот – транснационалните компании.

Со уривањето на берлинскиот ѕид во 1989 година започна процесот на распаѓање на комунистичкиот блок во Европа. Она што изгледаше како систем на нескротлива моќ – комунистичкиот тоталитаризам – згасна како никогаш да не постоел.

Во 90тите години на минатиот век започна процесот на преуредување на комунистичките општества во демократски, познат под името транзиција. Меѓу тие држави се наоѓа и Република Северна Македонија.

Во последните десетина години, преобразбата на македонското општество може да се посматра низ неколку паралелни процеси: изградба на самостојна, независна и суверена држава; оформување на демократски и граѓански политички систем и оформување на пазарен и приватносопственички економски систем.

Промена на економскиот систем

„Скопската фабрика „Алуминад не може да најде „стратешки инвеститор односно, нема кој да ја купи – гласи веста во низа која со месеци трае кога е во прашање судбината на оваа порано успешна фабрика. Па, таа сега ја споделува судбината на мноштвото поранешни стопански комплекси во државата кои или беа разграбени, или галантно распродадени од носителите на транзицијата на носителите на транзицијата (оти познато е дека кај нас властите сиве овие години државниот титулар го менуваат во приватен продавајќи го имотот на себе си – затоа имаме, меѓу другото, профитабилна дејност – политика).г

„Стартг 19.12.2003, број 256

Клучниот момент на економската транзиција е приватизацијата на капиталот. Приватизацијата значи пренесување на правата на сопственост (општествена), која е создадена во социјалистички услови. Она што Северна Македонија ја издвојува од другите поранешни комунистички општества е податокот дека над 90% од капиталот беше создаден во времето на социализмот. Претворањето на општествениот капитал во приватен се оправдуваше со економската ефикасност. Факт е дека државите на благосостојба, како што се САД, државите од Европската унија, Јапонија и други својот подем го остваруваат врз приватна сопственост.

Доминантен модел на приватизацијата во Северна Македонија беше менаџерскиот откуп. Според извештајот на човековите права за 1999 година, овој модел најмногу и одговараше на економската и на политичката олигархија. Претпријатијата станаа сопственост на директорите кои и порано управуваа со истите претпријатија. Довчерашните комунистички кадри, задржувајќи ја економската и политичката моќ, се преобразија во главни поборници на капитализмот. Аналитичарите посочуваат дека моделот на приватизација значеше грабеж на општествениот капитал,

каде „се рушат елементарните права на послабите и со ништо незаштитени работнициг смета економистот, професор Славевски.

При една анкета направена во септември 2003 година, 80% од испитаниците изјавиле дека подобро живееле во социјализмот. Податоците го поставуваат прашањето: Зашто и како пропадна социјализмот?

Кој профитираше

„Во поголемиот дел од земјите на источна Европа резултатите од овие реформи им користеа на неколкумина поранешните партиски бирократи кои присвоија големи делови од економијата, на новата мафија и на западните инвеститори. Но беа многу штетни за мнозинството од населението. Повторно традиционален образец. Во Русија е повторно драматична социјалната катастрофа. Да наведеме само еден социјален индикатор. УНИЦЕФ во 1993 година проценил дека секоја година во Русија умираат половина милион луѓе како резултат на капиталистичките реформи. Последниот број на списанието на Американското медицинско друштво пишува за скратување на животниот век во Русија и тоа: шест години кај мажите и две години кај жените (само од 1990 до 1994). Ова се промени без преседан како директни последици од воспоставените пазарни принципи

Ноам Чомски

Капитализмот кој сега се остварува во Русија, Гиденс го нарекува гангстерски капитализам.

За однесувањето на Македонија во процесот на економската глобализација, ќе ги наведеме размислувањата на познатиот англиски

социолог Ентони Гиденс: „Идејата дека развојот може да дојде просто преку стимулирање на пазарниот натпревар е погрешна и опасна. Многу е веројатно дека една држава која ја отвара својата економија за слободна трговија без други социјални и економски реформи, повеќе ќе искуси економско влошување отколку раст. Насочувачката рака на државата е потребна исто како и институционалните реформи.

Научи повеќе!

Кога „Фолксвагенг, „Ценерал Моторсг и други западни корпорации инвестирале на Истокот, од владите барале широки субвенции (помош) и помали даноци.

□ Размислете зошто приватизацијата кај нас е неправедна?

- Ако 90% од стопанските и нестопанските објекти ги изградиле вашите родители, вашите баби и дедовци, како вие би ги приватизирале?

3.5. ДАЛИ Е ПОТРЕБНО ГЛОБАЛНО ВЛАДЕЕЊЕ

Ако глобалноста ја определиме како нешто што е присутно на повеќе места, тогаш треба да го определиме што е тоа што е присутно:

присутна е информациска технологија која овозможува настаните што се случуваат далеку од нас да можеме да ги слушаме и гледаме;

стоки за широка потрошувачка и производи на масовната култура со потекло од различни земји;

- носители на производството се циновските транснационални корпорации кои се извлекуваат од контрола на владите;

- невладини организации за заштита на човековите права како и заштита на природната средина;

- постоењето на наведените организации, како и антиглобалистичкото движење го поставува прашањето за жртвите на глобализацијата.

Значи, на светската сцена се појавуваат повеќе актери: националните влади, транснационалните корпорации, невладините организации и Обединетите нации.

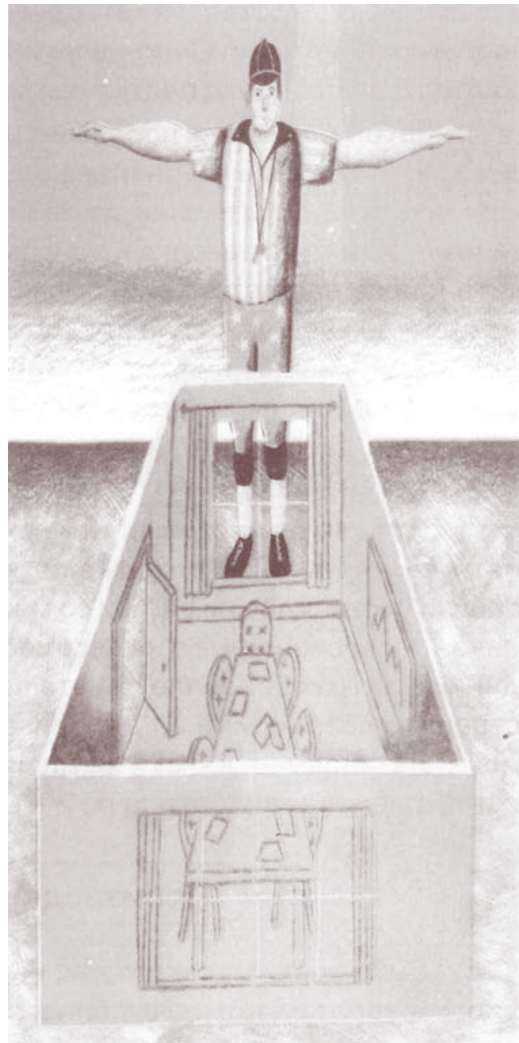
Иако постојат повеќе актери сепак се поставува прашањето: „Дали глобализацијата се води во интерес на САД и на другите богати нации?”

Постои многу голема вистина во оваа претпоставка. САД се доминантна сила во светот – воена, економска и културна. Погolem дел од најголемите светски компании се американски, а сите први 50 корпорации имаат домашна база во една од индустриските држави.

Огромното мнозинство на интернеткорисници е во богатите општества. Богатите држави доминираат над некои од најбогатите светски агенции како Г8, Светска банка и ММФ – и исто така многумина би рекле над ООН. Светското општество е радикално наурамнотежено во однос на тоа кој ги држи лостовите на моќта...

Моќта на транснационалните корпорации

Честопати омилени цели на демонстрациите на антиглобалистичкото движење се Мекдоналдс, Старбакс или продавниците на Најк производи. Најголемите компании на светот (во кои спаѓаат и наведените),

а ги има 50тина остваруваат годишен приход поголем од оној на многу национални држави. Само десетина држави во светот имаат поголем општествен производ од оној на транснационалните корпорации.

Дел од моќта која порано им припаѓала на суверените демократски држави денес е узурпирана од компаниите. Тие талкаат по Земјината топка барајќи евтини суровини и евтина работна сила при што ги занемаруваат интересите на сиромашните држави. Не само во државите кои се наоѓаат во економски развој, туку и во индустриски развиените држави можат да влијаат врз изборите со купување на гласо

ви или со финансирање на политичките партии. Изноаѓаат начини да ги намалат давачките кон државата или целосно да го одбегнат плаќањето на даноци. Индиферентни се спрема социјалните последици кои ги оставаат зад себе.

Во многу од неразвиените држави продаваат стоки кои се забранети во индустриските држави: некавалитетни медицински лекови, опасни пестициди или цигари со многу катран и никотин. Големиот американски производител на автомобили, Џенерал Моторс во 50тите години за да го избегне плаќањето на царина во Бразил ги увезувал сопствените автомобили во делови, а потоа ги извезувал, склопени, во други латиноамерикански земји. На тој начин само од неплаќање царини, фирмата заработила по 2000 долари по автомобил.

Произведени опасности

„Сите претходни култури, како Рим и традиционалната Кина, ги употребуваат идеите за судбина, за среќа или за волја на боговите. Во традиционалните култури, ако некој се соочи со несреќен случај, или обратно, ако му тргне добро, тогаш тоа е или поради судбината или затоа што така сакале боговите или духовите. Едно африканско племе (Азанди) верува дека кога лошата среќа ќе нападне некого, тоа е последица на магија. Ако некој на пример, се разболи, тоа е затоа што некој непријател направил црна магија.

Во сите традиционални култури, а би можело да се рече и во индустриските општества, се до денешен ден луѓето биле загрижени од ризиците кои доаѓале од надворешната природа – од лоша жетва, поплави, помори или од глад. „Меѓутоа, во одреден момент, не многу одамна, историски гледнао, ние почнавме помалку да се плашиме од тоа што природата може да н направил нам, а повеќе од тоа што ние правиме на природата. Ова означува премин од

доминација на надворешниот ризик, кон доминација на фабрикуваниот ризик...г, – наведува Гиденс.

Напредокот на науките и нивната примена во производството на материјални добра и услуги го подобри животот на луѓето во многу делови од светот. Но технолошкиот напредок носи и определени опасности кои не можат со сигурност да се предвидат. Денес се зборува за последиците од глобалното затоплување. Се претпоставуваше дека 1998 година беше најтопла година во светската историја. Но тоа се повтори и во 2003 година. И порано се случувале големи поплави, меѓутоа, временското растојание на нивното јавување се намалува. Овој податок ги наведува научниците да претпоставуваат дека промените во климата се последица од индустријата.

Во 1986 година се случи несреќа во чернобилската нуклеарна централа. Никој не знае какви ќе бидат долгорочните последици од неа. Не така одамна во Велика Британија се појави болеста на лудите крави, како последица од употребата на животински примеси во производството на сточна храна. Оваа болест во 2003 година се појави и во САД.

Во Северна Америка и Кина денес се произведува генетски модифицирана храна: соја, пченка, памук и компири. И порано се создавале нови видови на растенија, но со методите на вкрстување. Генетската технологија е сосема нова. Природата повеќе не е природа. Не се познати ризиците по здравјето на луѓето.

Порастот на глобалниот тероризам, светските мрежи на трговија со дрога и организираниот криминал се, исто така, делови од темната страна на глобализацијата.

Бидејќи модерните информациски системи им даваат голема моќ на поединци или на стручни групи кои одлучуваат за употребата на многу значајни технологии, се отвора прашањето за јавна контрола над тие луѓе – центри – слоеви. Многу луѓе поверувале дека ќе дојде до формирање на светска влада која ќе ја ограничи општествената и политичката моќ на моќните поединци и групи.

Прашање за размислување:

- Кога би се формирала светска влада, кои би биле нејзините надлежности?

4. СОЦИОЛОГИЈА НА СЕКОЈДНЕВНИОТ ЖИВОТ

4.1. ПРОУЧУВАЊЕ НА СЕКОЈДНЕВНИОТ ЖИВОТ

Човекот се раѓа во еден готов социјален свет, се раѓа во конкретно општество, во семејство со определена имотна состојба. Кога ќе го пречекори прагот на семејството, се сретнува со списокот на улоги од кои најзначајна е онаа, поврзана со професијата или занимањето. Со наведениот список, општеството му покажува на човекот што се очекува од него. Со списокот на занимања оди и списокот на училишта. Различните професии и различните степени на образование носат различни приходи (богатство) и престиж.

Најголем дел од активностите на луѓето се правно уредени зад кои стои државата. Од првите денови на својот живот, единката е принудена да се докажува дека е способна за живот во друштво со други единки. Сите единки не го произведуваат својот живот на ист начин и со исти средства. Тоа зависи од нивните способности, но исто така и од социјалното потекло, социјалната средина. Етничките и расните предрасуди, исто така, можат да ја одредат нивната општествена улога и положба.

Кога велиме дека човекот се раѓа во готов социјален свет, тоа значи дека тој затекнува готови социјални творби или структури: образовен систем, семејство, правен поредок, ценетост на занимањата, класи и слоеви. Овие структури го определуваат однесувањето на луѓето. Социолошкиот пристап кој се обидува да го објасни однесувањето на поединците преку општеството се нарекува макросоциолошки.

Макросоциолошки пристап

Макросоциолошки пристап во проучувањето на општеството има Карл Маркс, кога вели дека однесувањето на капиталистот не е условено од неговите карактерни особини (на пример, лакомоста), туку

од капиталот. Парите кои ги вложил (капиталот), го определуваат неговото однесување кон вработените и конкуренцијата. Таков пристап имаат и Емил Диркем и Херберт Спенсер. Диркем наведува дека формите на колективната свест: религијата, моралот, правните норми, имаат сопствено постоење. Поединецот нив ги затекнува како готови. Тој не може ништо да стори за тие да не постојат или да бидат поинакви од она што се. Тој е принуден да ги прифати. Поради нивниот принуден карактер тешко и се менуваат. Колективната свест изразена во правниот систем на општеството, во неговите морални норми и установи го принудуваат човекот, кој по првило е себичен, да покажува солидарност.

Според Спенсер, карактерот на личноста во голема мера е определен од карактерот на општеството. Индустриското општество го развива чувството на лична слобода, чувството за социјалните права кое доведува и до почитување на правата на другите. Ја развива личната одговорност, моралното просудување на авторитетот, а не слепо почитување. Развива лојалност без сервилност. Макросоциолошките теории, како теории за општеството го посматраат човекот само како носител на одредена општествена улога и функција. Зад индивидуата стојат објективни (независни од него) структури. Во однос на нив, индивидуата е пасивен примач на пораки и извршител на функции.

Макросоциолошки теории за општеството се сметаат:

- функционалистичките и
- конфликтуалистичките теории.

Микросоциолошки пристап

Претставниците на овој пристап сакаат да ја нагласат улогата на индивидуата во социјалниот живот. Нив ги интересира како поединецот во взаемното однесување со другите (интеракцијата) ги произведува, одржува и менува социјалните структури.

Микросоциолошки теории се:

- симболички интеракционизам
- феноменологија
- етнометодологија.

За да го илустрираме макросоциолошкиот и микросоциолошкиот пристап кон една иста појава, ќе се послужиме со еден пример од социологијата на образованието. Една од најзначајните вредности во современите индустриски општества е образованието. Евидентно е дека

се поголем број луѓе се вклучуваат во образовниот систем и дека голем дел од општествениот производ се одвојува за образованието. Основното образование е задолжително за сите деца и е бесплатно. Според податоците кои ги наведува професор др Ило Трајковски „околу 75% од генерацијата основношколци во сите развиени општества се запишуваат, а околу 60% од нив го завршуваат средното образование. Голем процент средношколци се запишуваат, а одреден процент завршуваат факултетг.

Се продолжува времето на учење, младите остануваат подолго време во образовните институции. Исто така, успехот е различен. Некои продолжуваат од еден степен на образование во друг, а други не. Оваа појава не соочува со два основни социолошки проблеми: прв проблем: зошто општеството троши толку време и пари за образование или зошто образовниот систем е толку проширен? Вториот проблем: зошто некои ученици и студенти успеваат да постигнат поголем успех и да се стекнат со повисоко образование од други?

„Првиот проблем е макросоциолошки. Се однесува на системот на образованието и на неговото место во општеството во целина. Вториот проблем е микросоциолошки. Тој го насочува нашето внимание кон изворите на разликите во успехот и неуспехот на учениците и студентите во еден ист клас, во едно исто училиште, во еден ист град, во едно исто општествог.

Културниот капитал како макросоциолошки фактор

Успехот во целото училишно образование во суштина зависи од воспитувањето што претходно е стекнато во најраните години на животот. Културниот капитал претставен во образовното ниво на семејството и прифатените вредности се разликува кај различните општествени слоеви. Поради тоа постои и нееднаквост помеѓу децата пред да тргнат на училиште, а тоа е причината и за нееднаквиот успех во школувањето.

Интеракцијата во училницата како микросоциолошки природ кон успехот

„Наставникот го дефинира ученикот на одреден начин, на пример, како „бистард (интелигентенд) или како „тапд („глупавд). Врз основа на таа дефиниција, наставникот го предвидува или пророкува поведението

на ученикот; на пример, дали ќе добие добра или слаба оценка. Наставниковата дефиниција на ученикот ќе дејствува врз неговата интеракција со ученикот. Тој, на пример, може да бара поквалитетна работа од бистриот ученик и повеќе да го поттикнува. Учениковата претстава за себе ќе биде во голема мера обликувана со наставниковата дефиниција. Тој ќе биде наклонет да се посматра бистард или тапд и во согласност со тоа да дејствува...г

Хараламбос, М. Хеалд, 1989:209

Прашања и задачи за размислување:

- Од што зависи успехот на учениците според макросоциолошкиот пристап?
- Како интеракцијата во училиницата влијае врз успехот на ученикот, според микросоциолошкиот пристап?

4.2. НЕВЕРБАЛНА КОМУНИКАЦИЈА

За насмевката велиме дека е израз на доброто расположение. Детето до третиот месец не го забележува надворешниот свет. Затоа, кога по доењето се смешка, народот вели дека им се „насмевнува на ангелитег. По третиот месец почнува да се насмевнува на мајката, а подоцна ќе се мурти на докторката која дава инјекции. Тогаш за детето велиме дека воспоставило социјален однос, а насмевката е израз на спонтана симпатија спрема луѓето кои го предизвикале пријатното расположение.

Подоцна ќе им се насмевнува на луѓето и кога средбата со нив нема да создава пријатно расположение. Насмевката ја губи својата непосредна врска со чувствата и добива одредено општествено (социјално) значење. Насмевката станува задолжителен или конвенционален знак, знак со договорено значење дека постои добра намера кон другите. Во некои цивилизации, како што е јапонската, насмевката е задолжителна и во случаи на многу непријатни средби или расположенија. Човекот кога ќе дојде на свет е „табула расаг (неиспишана плоча), но располага со функции кои по определен ред се будат и се обликуваат во секојднев

ниот допир со околината. Една од основните социјални диспозиции (склоности) на човекот е неговата способност да сообраќа (воспоставува врски) и комуницира со други луѓе. Оваа способност има две страни: чувствена страна и моторичка страна (способност за говор).

Чувствителната страна се изразува со симпатија или како моќ да се внесе човекот (проектира) во доживувањата на другите. Кога некој во наше присуство гласно се смее и ние гласно се смееме за да му возвратиме.

Човекот има способност да ги споделува чувствата. Детето кога е мало не ги разликува сопствените од туѓите чувства. Кога едно дете ќе заплаче и другите деца почнуваат да плачат. Кога едно дете ќе го удриме, ќе плачат и другите.

Ова се примери како чувствата не упатуваат кон другите, како преку чувствата им соопштуваме на другите. Луѓето можат да општат,

а при тоа да не употребуваат зборови. Ова општење без зборови се нарекува невербална комуникација.

Антрополозите наведуваат низа примери кои покажуваат како формите на изразување на чувствата служат како средство за комуникација меѓу луѓето. Со изразувањето на чувствата, ние им соопштуваме нешто на другите и затоа изразувањето на чувствата треба да се учат како што треба да се учи и говорот.

Во литературата се наведува дека Кинезите го покажуваат гневот со тоа што ги „ококоруваат“ очите. Европејците пак имаат покрупни очи и затоа на Кинезите им се чинат Европејците како гневни и лути луѓе.

Чувството на изненадување кај Кинезите се изразува со испружување на јазикот, а незадоволството и негодувањето го изразуваат со ракоплескање. Во западните општества пак ракоплескањето е знак на одобрување и задоволство. Антропологот Клакхон наведува дека свирежот нема исто значење во различни култури. Во Јапонија луѓето свиркаат кога ќе се најдат во близина на некој кој има висока позиција во општеството. Кај афричкото племе Басубо свирежот е знак на одобрување; во Европа луѓето преку свирењето го изразуваат своето незадоволство од некој говорник. Во многу делови од светот плукањето по некој е израз на презир, додека кај африканското племе Масаи е израз на добра волја. Со плукањето му порачуваат на другиот дека му се наклонети. Кај нас, ако сакаме да изразиме почит кон некој, ако седиме – стануваме од столчето. На островите Фиџи, луѓето за да му изразат некому почит, седнуваат пред него.

Прашања и задачи за размислување:

- Која е социјалната улога на насмевката?
- Зошто треба да знаеме дека во различни култури исти чувства се изразуваат на различни начини?

4.3. ОПШТЕСТВЕНИ ПРАВИЛА И ГОВОРОТ

Основниот поим на микросоциолошките теории е поимот на социјалната интеракција.

Секој човек си поставува определени цели во животот и се стреми кон нивното остварување. Во реализација на тие цели, тој е принуден со другите луѓе да воспоставува најразлични врски и односи.

Однесувањето на поединецот е определено од една страна од целите кои сака да ги оствари, а од друга страна од реакциите на

другите поединци. Затоа секој мора да го приспособува своето однесување спрема очекувањата на другите. Значи, социјалната интеракција е такво поврзано дејствување помеѓу луѓето кое предизвикува промени во однесувањето на луѓето.

Таа е составена од неколку елементи:

– **Актери** (субјекти) – секоја социјална интеракција постои штом најмалку двајца луѓе меѓусебно комуницираат.

– **Комуникација** – актерите ги соопштуваат своите намери, цели и интереси (испраќање на пораки).

– **Толкување** на пораките што ги разменуваат актерите на интеракцијата.

– **Промена** (дејствување – влијание).

Актерите повторно ги дефинираат, односно ги менуваат своите цели за да се приспособат на очекувањата на другите актери.

Социјалната интеракција не би била можна ако луѓето не би имале способност да се замислат себе во улога на другите.

Врз основа на тоа, тие можат да го насетат однесувањето на другите и сообразно да се ориентираат во нивно друштво. Ако се замислиме себеси во улога на другиот, значи да го разбереме другиот или другите. Разбирањето е стожер на интеракцијата. Другите ги разбираам ако себе се ставам во нивната положба. Најмалите друштва и заедници, групите, општествата или цивилизациите се создаваат, се одржуваат и функционираат благодарение на способноста на луѓето да одржуваат комуникација со другите по пат на говор и јазик. Развивањето на комуникативноста и интерактивната способност на луѓето не е можно без јазикот, затоа развивањето на говорот е основата на социјалниот живот.

Јазикот како средство за комуникација

„Јазикот јет средство со кое ние познаеме, шчо мислит, осек’ат и шчо сакат нашијот собеседникг.

Крсте Петков Мисирков

„Јазикот, всушност, претставува артикулиран систем на вербални знакови, кои со својот симболичкокомуникативен карактер служат за означување на предмети, односи и настани во надворешниот свет, за изразување на субјективните човекови состојби, доживувања и стремежи, на кој начин се овозможува разбирањето, општењето меѓу припадниците на една одредена човекова заедница. Тој се издвојува не само како посебен дар на природатад кон човекот, туку и како нај

значајниот духовен механизам кој човечките единки ги држи заедно, овозможувајќи му на секој поединец да стапи во врска со својот близок, да му ги соопшти своите мисли и чувства и повратно, да ги сознае мислите и чувствата на другиот, остварувајќи го она што најопшто се нарекува општествен животг, – наведува социологот Јован Корубин.

Подразбирање на нереченото

Најголем дел од нашите интеракции се остварува преку говорот. Затоа социолозите наведуваат дека јазикот е основа на општествениот живот. Социјалниот научник Харолд Гарфинкел си поставил задача да истражи како луѓето го употребуваат јазикот во вообичаени ситуации од секојдневниот живот.

Дошол до заклучок дека луѓето во катадневното општење за да сфатат што прават другите, особено што кажуваат, се служат со „народниг или лаички методи. Комуникацијата не би била можна ако нејзините учесници не се придржуваат кон заеднички и неизговорени културни претпоставки кои се однесуваат на предметот и причината за разговорот. Ако во вообичаена комуникација, која има карактер на учтивост, настојваме на прецизно објаснување на зборовите, тогаш комуникацијата не е можна.

Пример:

А:Како сте?

Б:Како сум во однос на што? Мислите на моето здравје, на моите финансии, на успехот во училиштето, на мојот душевен мир?

А: Слушајте вие! Сакав само да бидам учтив. Искрено речено, баш ми е гајле како сте...

Во говорот луѓето се придржуваат кон некој договор, кој не се соопштува, туку се подразбира. Честопати она што е речено во разговорот, не можеме да го сфатиме од самиот разговор ако не ги познаваме општествените околности. Како пример ќе го земеме следниот разговор:

А: Имам син од четиринаесет години.

Б: Хм, па добро.

А: Имам и куче.

Б: О, жал ми е.

Ако не знаеме во какви односи се наоѓаат соговорниците, одговорите на лицето Б н изгледаат неповрзани со изјавите на лицето А. Но, ако знаеме дека се работи за разговор помеѓу станар и изнајмувач, тогаш се е јасно.

Зошто не се разбираме

...,Брату, нашите простори некогаш беа големи, а вашите мали. Вие сега станавте голем народ, а ние одвај имаме место да ги распростриме своите черги. Ја зазедовте нашата земја, но не сте задоволни; сакате да не ја наметнете и својата вера.

Брату, продолжи да слушаш. Велиш дека си испратен да не подучиш како да му служиме на Големиот дух според неговата волја; и ако не ја прифатиме верата која вие белите луѓе ја проповедате дека засекогаш ќе бидеме несреќни. Велиш дека вие сте во право, а дека ние сме изгубени. Како да поверуваме дека тоа е вистина? Разбравме дека вашата вера е запишана во книга. Ако е наменета и за нас, како што е за вас, зашто Големиот дух не не извести за таа книга, и не само нас туку и нашите предци, и зошто нам не н дајдал моќ правилно да ја разбереме? За неа знаеме само она што вие не го кажувате. Како да знаеме кога да ви веруваме бидејќи белите луѓе многу често не лажеа?

Брату, ти велиш дека постои само една вера и еден начин да му се служи на Големиот дух. Ако постои само една религија, зошто белите луѓе толку се разликуваат во неа. Зошто сите не се сложувале, ако сите можете да ја читате таа книга?

Брату, ние не ги разбираме тие работи. Речено не е дека вашата вера им е предадена на вашите предци и дека е пренесувана од татко на син. И ние, исто така, имаме вера која им е дадена на нашите предци и која не е пренесена нам, на нивните деца. Ние ја проповедаме на свој начин. Таа не учи да бидеме благодарни за сите милости кои ги примаме, да се сакаме едни со други и да бидеме обединети. Ние никогаш не се расправаме околу верата.

Брату, сите нас не создал Големиот дух, но тој направил голема разлика меѓу своите бели и црвени деца. Нам не дајдал поинаква боја и поинакви обичаи. Вам ви дајдал различни технички знаења. Нам не не ги отворил очите за нив. Знаеме дека вистина е тоа. Бидејќи направил толку големи разлики помеѓу нас и во другите работи, зашто да не заклучиме дека не дајдал и поинаква религија, според нашето разбирање? Големиот дух не греша. Тој знае што е најдобро за неговите деца; ние сме задоволни.

Брату, ние не сакаме да ја уништиме вашата религија, ниту пак да ви ја земеме. Ние само сакаме да ја проповедаме својатаг...

Извадоци од говорот на Црвениот Џекит, поглавар
на северноамериканските Индијанци,
одржан во 1805 година, како одговор на белиот мисионер

Анализирајте ги текстовите и одговорете на прашањата:

- Која е улогата на зборовите во меѓусебната комуникација?
- Која е задачата на интеракцијата?
- Кои се најчести причини за недоразбирање помеѓу соговорниците во секојдневниот живот?

Задача:

- Пронајди ги причините за недоразбирањето помеѓу Црвениот Цекит и белиот мисионер?

4.4. ФИЗИЧКОТО БИТИЕ ВО ИНТЕРАКЦИЈАТА

Социјалната интеракција постои кога најмалку двајца луѓе меѓусебно комуницираат. Луѓето влегуваат во интеракција за да ги остварат своите очекувања. Затоа прв чин во интеракцијата е толкување на податоците кои ги имаме за другиот. Ако нешто треба да споделиме со другите, треба да знаеме кои се тие.

Физичко битие

При проценувањето на другите, сакаме да откриеме какви се нивните намери и желби и какви особини поседуваат. При тоа ги користиме податоците кои ги добиваме преку нашите сетила. На кои податоци ќе им обрнеме внимание, а кои ќе ги занемариме, ќе зависи од нашата намера. Кога сакаме да оцениме дали некој човек е погоден за одредена работа, ќе се интересираме за едни особини, а ако сакаме да избираме пријател, ќе не интересираат други особини. Со едни очи ги оценуваме нашите деца, а со други туѓите. Луѓето кои ги посматраме, ги посматраме како активни суштества кои имаат свои чувства, мисли, желби и способност да дејствуваат. Што кај нив ќе запазиме, ќе зависи и од нашите чувства, желби, нашите сфаќања и култура. Од нашите чувства кои ги имаме спрема другите, во голема мера ќе зависи какви чувстава ќе им припишеме ним. Ако кон некого имаме позитивни чувства, склони сме да поверуваме дека и другиот спрема нас има такви чувства. Ако кон другите покажуваме негативни чувства, повеќе отколку што е оправдано, ќе мислиме дека тие се непријателски расположени спрема нас.

При проценувањето на другите личности, психолозите наведуваат дека посебно значење има првиот впечаток или првата импресија. Ако некој се однесува лежерно и многу самоуверено, зборува гласно и не ги избира зборовите, лесно ќе заклучиме дека се работи за деловен човек кому богатството му е извор на самовербата. Врз основа на облекувањето, движењето, изразувањето, ние само за неколку секунди заклучуваме каква е неговата економска положба, на која професија или националност припаѓа. Првиот впечаток е важен затоа што сликата која тогаш ја формираме тешко се менува иако некои подоцнежни податоци не одат во прилог.

При комуницирањето со другите, големо влијание при нивното оценување има и стереотипното гледање. Стереотипите се упростени, неоправдани слики за одредени општествени групи: припадниците на одредена професија, жители на некој регион, етничките малцинства или народи. Кога општите со некое лице припадник на некоја од наведените групи веднаш му припишуваме особини кои претходно сме ги припишале на групата.

Покрај бројот на податоците со кои располагаме, стереотипите кои сме ги формирале, врз проценувањето влијаат и други фактори. Меѓу тие фактори спаѓаат: отвореноста на другите и искуството на оној кој проценува. Човекот е како Месечината која не ја покажува нејзината светла страна, а ја крие темната страна. Со поголема точност ќе ги процениме оние луѓе кои се отворени, односно, кои не ги кријат своите особини. Врз точноста на нашите проценки ќе влијае и сличноста со оние кои ги посматраме. Учениците на пример, многу поточно ги проценуваат своите другари отколку што тоа може да го направи наставникот. Врз проценувањето влијае и искуството. Повозрасните со поголема точност ги проценуваат помладите. Тоа се објаснува со фактот дека повозрасните имале поголем број интеракции со другитде отколку помладите.

Некои автори наведуваат дека и половата припадност е фактор кој влијае врз заклучоците. Се наведува дека жените подобро ги проценуваат другите. Како послаб пол тие се принудени со поголемо внимание да ги оценуваат посебно особините на мажите.

Една од вообичаените грешки при формирањето на сликата за другиот е позната како алоефект.

Врз основа на една особина на личноста, ги проценуваме и другите особини. На пример, наставникот кој проценил дека некој ученик е добар во учењето, склон е на ученикот да му припише и други позитивни особини.

При проценувањето се прави грешка ако врз основа на физичките особини се заклучува и за психичките особини. За некој кој има груба кожа, заклучуваме дека е суров, а за некој кој има ниско чело сметаме дека има слабо развиена интелигенција.

Очите прозорци на душата

За комуницирање на далечина на луѓето им стојат на располагање телефонот, факсот или компјутерот. Но деловните луѓе, сепак патуваат на состаноци иако е поедноставно работата да ја завршат од канцеларија. Просторната блискост им овозможува на луѓето да дојдат до многу побогати информации за другите – што тие мислат и чувствуваат и дали се искрени. Податоците добиени на самото место не е во состојба да ги обезбеди ниту една форма на електронско комуницирање. Само ако сме во близина на оние кои донесуваат одлуки за нас, чувствуваме дека можеме да знаеме што навистина се случува. Блискиот контакт го зацврстува чувството на самодоверба дека ќе оставиме впечаток кај другите и дека ќе ги увериме во нашата искреност. Блискоста нè го прави достапен оној дел на телото кој никогаш не лаже – очите. Контактот со поглед сам по себе сигнализира определен степен на блискост и доверба. Актерите кои се ангажирани во ваква интеракција постојано ги следат суптилните движења на очите – прозорците на душата.

4.5. ИНТЕРАКЦИЈАТА ВО ВРЕМЕТО И ПРОСТОРОТ

Групите и организациите кои вклучуваат голем број на луѓе и средства не можат да функционираат ако не постои распоред на активностите. На пример: некоја современа болница која работи 24 часа. Таа не може да функционира ако работата во детали не биде усогласена. Без часовник и прецизно планирање на времето за нашите активности и нивното усогласување во просторот, индустријализираните општества не можат да опстојат. Затоа велиме дека секоја интеракција е определена од времето во кое трае. Затоа општествениот живот е распореден по временски и просторни зони. Седмицата е поделена на временски зони, од работни денови и денови за викенд. Денот е поделен на временска зона која луѓето ја поминуваат на работ

ните места. и временска зона за одмор. Итеракцијата на работните места и интеракцијата во домовите се просторно разграничени. За да се усогласат активностите во просторот на планетарно ниво, во 1884 година на меѓународната конференција во Вашингтон е воведено светско стандардно време. Тогаш Земјината топка е поделена на 24 временски зони. Временските зони, една од друга, се разликуваат за по еден час.

Експлозивниот развој на науката и технологиите овозможи да се воспостави згусната комуникациска мрежа во скоро сите домени на животот: од стопанството, пазарот, културата, науката, образованието, до непосредните физички комуникации. Разгранетите комуникациски врски од Земјината топка направија еден вид мало село, во кое информациите стигнуваат истиот час или многу бргу по настанот. Новите медиуми како што се автономните (видеокасетите, видеодисковите, компактните дискови, микрофилмовите, аудиокасетите) потоа теледифузните (редовни ТВ – дистрибуции, сателитски и кабловски) и телекомуникациските (за размена и испраќање на пораки, текстови, слики, звуци, графички содржини) создадоа претпоставки за глобална, планетарна култура. Тие го укинаа поимот за географската оддалеченост, како што го укинаа факторот на временската ограниченост или пак социјалното ограничување. Со пречекорувањето на трите основни граници: географската (просторната), временската и социјалната, отворена е новата страница на „културата без граници“. Со посредувањето на новите медиуми светот потенцијално може да се претвори во единствена слушалница (аудиториум). Преку сликите, звуците и брановите на телевизијата гледачот станува учесник, творец и сведок на современата историја.

Медиумите на масовното комуницирање внесоа нова димензија во секојдневниот живот. Тие го внесоа јавниот живот во семејството. Се слуша што ќе кажат најзначајните личности и се дискутира за институциите. На тој начин политичките настани стануваат социјално блиски. Со претворањето на нашите домови во аудиовизуелна средина се доведува во шрашање социјализаторската функција на примарната општествена група – семејството. Се менува поредокот на вредностите, односот на родителите и нивните деца, дури и самата животна филозофија.

Можностите кои со себе ги носи информациската технологија, кај некои социјални мислители предизвикува романтичарски очекувања, а кај други побудува најцрни наследувања.

Францис Балле и Герард Есмери духовито забележуваат дека електронскиот универзум во очите на едни се гледа како „глобално селог а во очите на другите како „електронски гулаг(логор). „Едни во него го гледаат најавувањето на универзалните комуникации, кога најпосле било кој ќе може да му пристапи на било кому или било за што, без оглед кога, каде и како – тие го гледаат оствареното „глобално селог на социологот Маршал Маклуанг. Благодарение на електрониката и множењето на машините за комуницирање тие го гледаат човештвото како измерено со самото себе – како братство. Другите, пак, напротив, сметаат дека експанзијата на медиумите го најавува, како олуен облак, крајот на приватниот живот и индивидуалната слобода: електронски или технички неограничена можност на некои да ја надгледуваат и покорат масата.

„Кошмарната слика на животот во електронски програмираното општество која ја дава Џорџ Орвел во својата книга „1984г може да најде значајна потврда во доменот на располагањето со информациските технологии и системи. Во светот признатите познавачи на модерните технологии тоа и го потврдуваат. „Диктаторите и општествата од типот на „големиот братд наскоро ќе имаат на располагање средства за електронско следење на активностите, а можеби и мислите. Сегашната загриженост за приватноста на податоците во светот, каде што личните податоци се забележани во банките на податоци и каде што преку рачунарите му се достапни скоро секому е почетно согледување на таа, да се надеваме, се уште далечна опасностг.

Александер Кинг

Прашања за размислување:

Медиумите за масовно комуницирање го внесоа јавниот живот во семејството: Се менува поредокот на вредностите, односот на родителите и нивните деца.

- Дали можеш врз сопственото искуство, да ја коментираш оваа социјална појава?
- Како може да се злоупотреби информациската технологија?

5. СТРАТИФИКАЦИЈА НА СОВРЕМЕНОТО ОПШТЕСТВО

Луѓето ја забележале нееднаквоста помеѓу себе, групите и општествата уште многу одамна и си ги поставувале прашањата за нејзионото потекло и за оправданоста. Од многуте се и прашањата: дали нееднаквоста е неизбежна и вечна; како да се променат општествата на нееднаквите. Задача на социологијата е да одговори и на овие прашања. Излезот од „нечовечкатаг состојба треба да се бара во изедначувањето на положбата на луѓето, а пред се, во еднаквата распределба на материјалните добра, а потоа и на правата и власта.

Човештвото се стреми кон егалитаризам. Мобилизациска сила на незадоволните маси кон остварување на таа цел е „општествената еднаквост. Во ваквите општества, луѓето не се сместуваат на вертикалното општествено скалило и никого не го интересира постигање на висок статус, бидејќи тој не создава ниту восхит, ниту пониженост. Зборовите „сиромашниг и „привилегираниг исчезнуваат или го менуваат своето значење. Во нив луѓето стануваат еднакви пред очите на другите луѓе.

Но, на крајот од 20тиот век, со се побрзиот развој на современото општество, човекотоптимист станува целосно разочаран. Егалитарното општество за него е празен сон. Сите досегашни општества имаат некој облик на општествена нееднаквост. Моќта, угледот и богатството помеѓу поединците и групите различно се распоредени. Општествената нееднаквост ја претставува општествено предизвиканата нееднаквост. Општествената стратификација е облик на социјална диференцијација при што поединците и групите се распоредени во посебни слоеви. Тоа мноштво на различни слоеви во општеството се нарекува општествена стратификација.

Интересот на социјалните мислители по ова прашање е голем. Особен е придонесот на функционалистичката, марксистичката и Веберовата теорија.

5.1. ФУНКЦИОНАЛИСТИЧКА ТЕОРИЈА

Функционалистите ги интересира функционирањето на општествената стратификација и нејзината улога за одржување на системот. Нееднаквоста ја сфаќаат како оправдана и неизбежна, односно функционална. Општествената структура за нив е многу сложена, а класите не се единствено значајни општествени групи кои ја изразуваат нееднаквоста во општеството.

Најпознат функционалист е Талкот Парсонс. За него стратификацијата е неизбежна и оправдана и се темели на единиците (поединците) во некој општествен систем во согласност со заедничкиот вредносен систем. Оттука, оние кои ги задоволуваат вредностите на одредено општество ќе бидат високо рангирани, материјално ќе бидат добро наградени, ќе уживаат голем углед и ќе имаат оправдана и заслужена (легитимна) моќ. Наградите ги мотивираат поединците за да прифатат и извршуваат некоја улога. Според Парсонс, во општиот систем на раслојувањето на општеството важен фактор е образованието. Образовната револуција ја става веднаш по индустриската и демократската револуција. Образованието им дава подеднакви шанси на поединците така што талентот, преку пазарот да има праведна положба во општеството. Поединците преку школувањето се определуваат за одговорните општествени улоги, соодветно на своите способности. Парсонс истакнува два фактора од кои зависи дали некоја положба ќе биде повеќе наградена и повисоко рангирана и тоа: степенот на од

говорност кој положбата го носи и степенот на образование кој положбата го бара. Во индустриското општество каде се бара висока специјализација на трудот, едни се специјализираат за организација и планирање (организираат и координираат), а други ги извршуваат нивните наредби, нивните спецификации на дело (тие се насочувани). Ова нужно води кон нееднаквост во моќта и угледот и заземање повисока општествена положба.

Општествената стратификација е неизбежна и функционална за општеството. Неизбежна е затоа што е изведена од заедничките вредности на општеството, а функционална затоа што служи за интеграција на различните групи во општеството. Нужноста на стратификацијата ја прифаќаат и Дејвис и Мур, а нејзина главна функција е да ги „расподели“ членовите на општествените положби и да ги поттикне да вршат должности кои се со нив поврзани. Најважните функции во општеството ги вршат најквалификуваните поединци. Оние положби кои се од најголема важност за општеството имаат највисок ранг, најголема награда и бараат надареност и образование. Ако положбата лесно се пополнува не мора високо да се наградува и покрај тоа што можеби е важна и обратно. Големината на економскиот надоместок е главен индикатор на социјалниот статус.

Туман Мелвин смета спротивно. За него стратификацијата е фактор кој раздвојува, но и нужност на секое сложено општество во кое постои поделба на трудот. Затоа стратификацијата подразбира поделба на улогите во општеството која не води кон солидарност.

Стратификацијата го охрабрува непријателството, сомнежот и недовербата помеѓу припадниците на различните делови во општеството. Во зависност од значењето и придонесот за општеството, следуваат награди и општествена моќ и на тој начин се создаваат повеќе или помалку важни положби. Проблем е како да се докаже кои положби се поважни т.е. пофункционални. Така на пример, одговорот на прашањето кој е поважен за општеството: лекарот или земјоделецот, е работа на лично убедување. Поради истакнувањето на вредносен консензус, кој е претпоставка и тешко може да се докаже, оваа теорија трпи критики.

Прашања и задачи за размислување:

- Како ја определува стратификација Т. Парсонс?
- Зошто стратификацијата е неизбежна, и зошто е функционална за општеството ?
- Спореди ги сфаќањата за стратификацијата на Парсонс и Мелвин. Во што се разликуваат?

5.2. КОНФЛИКТНА ТЕОРИЈА

Конфликтната теорија е радикална алтернатива на функционалистичката теорија за општествената стратификација. Во неа стратификацијата се сфаќа како систем кој не го интегрира општеството, туку го разделува. Таа е механизам за искористување на едни од други. Содржината на ова теорија ја воспоставил Карл Маркс. Поголем дел од неговата социјална мисла се однесува на општествените класи. Во третиот том на „Капиталот“ имал намера посебно да ги анализира класите, но поради неговата смрт, прашањето „што ги чини класите“ останало без одговор. Според него во сите стратифицирани општества постојат две класи: владеачка и потчинета класа. Класите ги определува како групи на луѓе кои се во взаемен однос со средствата за производство. Моќта на владеачката класа произлегува од сопственоста и контролата над средствата за производство (земја, машини, работна сила,...).

Односот помеѓу класите е експлоататорски, а за разлика од другите општества во капитализмот таа е незабележителна. Потчинетата класа е експлоатирана и насочувана од владеачката класа. Во текот на работниот ден во процесот на производството, работниците создаваат повеќе од она што работодавачот вложил во нив. Работниците така создаваат вишок на вредност кој е извор на профитот, поголем дел од добивката, а капиталистот го користи за себе.

Капитализмот создава нееднаквости, како резултат на изобилното богатство, плод на работничкиот труд, но до кое богатство работниците не маат пристап. Маркс на глобално ниво зборува за две класи, а на конкретно ниво за сложен класен систем. Покрај основните класи разликува и преод

ни класи, фракции и слоеви во класите. Односот меѓу класите е однос на меѓузависност и судир. Буржоазијата и пролетеријатот имаат потреба едни за други, но овој однос е однос на експлоатација, а не на реципроцитет.

Основни белези на капиталистичката економија се капиталот (парите, кои се користат за организирање на производството), работната сила, суровините и машините. Капитализмот бара инвестирање со цел остварување на максимален профит. Економската моќ раѓа политичка моќ. Односите во производството се одразуваат и во надградбата каде тие се преточени во закон. Така се гради и посебна идеологија на владеечката класа како искривена слика за стварноста.

Судирот меѓу класите е прикриен и е создаден привид на општествена стабилност. Класната борба е движечка сила на општествените промени, „историјата на сите општества се до денес е историја на класна борба.“

Растежот на капитализмот го водат индустријалците и трговците кои се зародуваат во феудализмот. Класните борби во историјата се борби помеѓу малцински групи. Така капитализмот е плод на борбата помеѓу феудалната аристократија и новата капиталистичка класа. Со овие борби се менува само обликот на приватната сопственост и еден вид производна техника се заменува со друг, а односите остануваат исти.

Новата класна борба ќе биде нешто друго, протагонистите ќе бидат малцинство против мнозинство (буржоазија пролетеријат), а приватната сопственост ќе се замени со општествена. Со тоа ќе исчезнат нееднаквостите и класите, ќе остане само индустриската техника како основа на производството. Настанува ново бескласно општество во кое пролетеријатот ќе ја освои и општествената моќ.

Марковата теорија за класите е битна и ги издржува критиките и денес. Се поприсутно станува мислењето дека: 1) неговата теорија дава најдобро објаснување за класите; 2) многу подоцнежни истражувања на овој терен се инспирирани од Марковото учење; и 3) многу негови концепти се покажаа корисни и за марксистите и за немарксистите.

Прашања:

- Како конфликтуалистите ја разбираат стратификацијата?
- Од каде моќ на владеечката класа по Маркс? Спореди го тоа со она денес. Што заклучуваш?
- Објасни го поимањето на класите кај Маркс на глобално и конкретно ниво!
- Објасни ја улогата на класната борба во историјата. Што се менува а што останува исто? Каква ќе биде „новата класна борба“ по Маркс?

5.3. ОПШТЕСТВЕНАТА СТРУКТУРА НА СОВРЕМЕНОТО ОПШТЕСТВО

„Општествената нееднаквост е богат извор на зло, но и на се она што е добро“

Кант

Современото општество во поглед на неговата структура доживува крупни промени. Светот, од аспект на современите општества е поделен и промените што се случуваат во социјалната структура на развиените општества и оние во транзиција се разликуваат. Вторите доживуваат радикални промени, пред се, во сопственичката структура како и во класнослојната структура. Во современите општества во споредба со оние од пред еден век, нееднаквостите се смалија, но не исчезнаа. Државата прави напори во правец на ублажување на нееднаквостите со воведување на даноци за имотните, а од друга страна социјални грижи и давачки за оние кои немаат средства за живот. Потоа преку јавното школство низ процесот на образование, талентот може секој да го искористи за стигнување до високи места на општественото скалило. Но факт е дека долните класи поради слабата материјална состојба многу малку можат да го искористат овој канал на нагорна подвижност.

Ниеден систем на стратификација не е фиксен и статичен. Кај социјалните мислители не постои усогласеност по прашањата: што се и кои се класите во модерното општество; како се определува нивната стратифицираност. Во Англија за репер се земаат занимањето и приходот на луѓето. Тешкотија во определувањето на стратификационата структура во модерните општества претставува мобилноста помеѓу општествените групи. Факт е дека се поголем број луѓе го менуваат местото на општественото скалило во општествениот простор. Таквата состојба произлегува од „отвореноста“ на модерното општество кое не само што ја допушта туку и ја поттикнува мобилноста.

Посебен фактор кој влијае на менувањето на класната структура е процесот на глобализација.

Не постои област од општествениот живот на која не влијаат класните разлики. Некои мислители одат дотаму што и физичките разлики ги поврзуваат со класната припадност. „Луѓето од работничката класа во просек имаат помала телесна тежина при раѓање, поголема стапка на смртност на доенчињата, со помала висина кога ќе

пораснат, со полошо здравје и умираат млади, отколку оние од повисоките категории. Повеќе боледуваат од општествени растројства и болести како што се срцевите, ракот, шеќерната болест, воспаление на белите дробови, бронхитис и друго.г

Појдовни категории при стратификацијата кои најчесто се употребуваат и водат до нееднаквости меѓу луѓето се: занимањето, образованието, богатството, приходот, семејната лоза, самосебевидувањето, животниот стил и друго.

Во транзиционите општества до почетокот на промените се зборуваше за социопрофесионални групи, а не за класи, слоеви и сл. на пример, Југославија. Новите случувања во современото општество не го побија Маркс кога тврди дека индустрискиот капитализам води до се поголем јаз помеѓу богатите и сиромашните. „На најниското скалило на општеството, кај оние кои се невработени, ќе дојде до акумулација на беда, агонија на трудот, робување, незнаење, грубост и морален распад..г

Опстојувањето на сиромаштијата се потврдува и денес во современите општества како и огромната нееднаквост во богатството и приходот. Каков парадокс?! Богатиот капитализам раѓа сиромаштија. Според податоците од 1987 год. во Англија 10 милиони луѓе живееле во сиромаштија, од кои 5 милиони на самата ивица на сиромаштијата. Во современите општества доаѓа до движења во занимањата во насока кон пораст на немануелните занимања како резултат на порастот на услужните дејности, во кои доаѓа и до феминизација на трудот. Но, приватната сопственост и капиталот се клучот на класната поделба. Капиталот е концентриран во најбогатите и најмоќни 5 до 10% од населението, со тенденција на натамошна концентрација. Владите го фаворизираат интересот на капиталот.

Поаѓајќи од сопственоста над средствата за производство, образовните квалификации и поседувањето на физичката работна сила во современото општество постојат три класи: горна, средна и ниска.

Горната (високата) класа се состои од оние кои поседуваат значителна количина на имот кој им носи и моќ. Нивното влијание произлегува дел од директната контрола над индустрискиот и финансискиот капитал, а дел од пристапот во високите позиции во политиката, образованието, културата и сл. Во САД околу 10% од населението поседува 90% од богатството, а тоа е оваа класа. Неа ја чинат големи сопственици над средствата за производство, високи стручњаци,

високи државни службеници од кои голем дел се акционери во индустријата и други. Овде може да се стават и дел од менаџерите кои имаат акции во фирмите, но ја имаат и контролната и клучната одлука во фирмата.

Посебно место зазема денес трнсационалната класа која е одраз на процесот на глобализација и дејностите како туризам, производство по цел свет, светските финансирања, масмедиумите итн. Сопствениците на корпорациите се потпомогнати од државите, пред се, од третиот свет кои се приспособуваат како побрзо да ги привлечат овие корпорации дома и да инвестираат кај нив. Оваа класа е локомотива на глобализмот и ги опфаќа и локалните партнери и државната бирократија на земјата домаќин. Моќта на оваа класа се гледа во одлуките кои таа неформално ги донесува, но битно влијаат на целиот свет.

Средната класа ја чинат оние кои не се сопственици на средствата за производство и затоа мора да работат за други како би заработиле за живот. Тоа се работници кои вклучуваат интелектуални елементи во трудот и се повеќе во подем во општеството како резултат на порастот на канцелариските работни и услужни дејности. Тоа се самостојни сопственици на мали претпријатија, продавници и ситни земјоделци едноставно и оние кои самите себеси се газди. Овие често банкротираат, но сеедно, класата се регенерира, бидејќи постојат луѓе кои сакаат да се опробаат во бизнисот, а пред се, во самостојното работење. Позната е како „бели мантилиг и ја чинат работници со високо образование, оние кои ги опслужуваат потребите на работодавачите (канцелариски работници), трговски претставници, медицински сестри, учители и други.

Ниската класа (работничката) ја чинат т.н. „плави мантилиг, работници кои вложуваат мануелен, произведен труд било да се КВ, ПКВ или НК. Внатрешната поделба е на стручно ниво. Припадниците на оваа класа се со мали плати, малкумина имаат свој дом, несигурна работа (новата техника го намалува и нивниот број) мали шанси за подвижност, свој животен стил, класен идентитет, своја структура, лојалност кон другиот, солидарност, итн.

Во рамки на работничката класа, на нејзиното дно се наоѓа еден засебен слој кој се нарекува поткласа, паупери, сиромаштија..., која се наоѓа на ивица на сиромаштијата и во крајна беда и зависат од социјалната политика на државата. Затоа овој слој станува социјален проблем и закана по богатото општество во чии закрила се развива.

Прашања и задачи за размислување:

- Какви промени се случуваат во развиените општества, а какви во општествата во транзиција?
- Која е тешкотијата во определувањето на стратификацијата во модерното општество? Објасни го?
- Наведи поважни категории кои најчесто влијаат на стратификацијата и водата до нееднаквости?
- Кои класи ги разликуваш во современото општество?

Размисли!

- Објасни го фактот „богатиот капитализам раѓа сиромаштија “!
- Користејќи ги масмедумите пронајди случувања на оваа тема и направи сиден весник за светските состојби.

5.4. ОПШТЕСТВЕНАТА СТРУКТУРА НА МАКЕДОНСКОТО ОПШТЕСТВО

Социологијата во Северна Македонија неможе да се пофали дека го истражила подрачјето на општествената стратификација во Северна Македонија. Од 1945 година до денес македонското општество минува низ два система: социјалистичка (1945-1990) и транзиционен (1991?), враќање кон капитализам. Суштинската разлика во двата система ја прави сопственоста.

Во првиот систем доминира општествената сопственост (сечие и ничие), договорната економија и власт на една партија (едноумие). Носител на моќта е Комунистичката партија (СКЈ/М) наспроти власта на работничката класа. Структурата е изразена во политичката елита и бирократијата и е тесно поврзана со онаа на југословенското општество. Така прашањето за општествената нееднаквост и општествената стратификација е заобиколувано. Интерес за ова прашање првпат се јавува во периодот меѓу 70тите и 80тите години на 20тиот век, кога се зборува за слој на раководители како доминантна група (која го чинат политичките функционери на сите нивоа и раководителите на претпријатијата), а наспроти него работничката класа. Во овој

период се зборува и за неформални центри на општествена моќ во општеството кои играат се позначајна улога во јавниот живот. Како постојни групи се споменуваат слоевите и работничката класа (народ). Како критериуми за оваа припадност се користат, пред се, занимањето, образованието и доходот, а се занемарува општествената моќ и угледот.

Од 90тите години на 20тиот век се случуваат крупни промени, кои во најмала рака го сопреа општествениот развој. Тие промени меѓу другото доведоа до воспоставување на приватна сопственост, пазарна економија, политички плурализам, но и до силна диференцијација на населението. Но, централната моќ ја имаат државниот и политички интервенционизам. Нееднаквостите помеѓу населението се зголемуваат и сите промени се ставаат под сомнеж: промената на сопственоста, затворањето на фабриките, отпуштањето на работниците, предвременото пензионирање... За сите случувања од овој тип има еден одговор транзиција. Ова доведе до тектонски нарушувања во општествената структура со различни насоки на движење. Стратификационата скала поприма облик на превртено „Тг. Како се оди кон подножјето, таа е се позадебелена и со се поширока подлога. На превртениот врв стои мала, но богата група на луѓе која е во спрега со високи положби во општеството. Надолу се редат: новите менаџери, претприемачи, средната класа која е далеку од западните „бели мантилиг, работничката класа, а најдолу стои еден слој на населението кој одамана ја премина црвената линија на сиромаштијата, сиромаси чии број постојано се зголемува. Македонските „плави мантилиг брзо ги пополнуваат редовите на најнискиот слој (класа), бидејќи реформите на државата доведуваат до нови затворања на фабриките, отпуштање на администрација и сл. Македонскиот бруто општествен производ во 2001 година изнесуваше 4651 долар, наспроти, на пример, САД 31872 долари. Состојбата укажува на еден психолошки шок во Македонија. „Ниско платениот труд, порастот на армијата на невработени, енормниот број на социјални случаи, грабеж на општествениот имот, замрзнати девизни заштеди, нерасчистени станбени односи во процесот на приватизација, масовни криминални појави, силувања, убиства и сл. темелно ја ерозираа социјалната сигурност и животната егзистенција на населението.

Прашањата: какви се овие промени кои водат до ваква состојба? ќе има ли вредности во ова ново време? може ли да се избегне општествената аномија? дали оваа состојба има крај? како да се преживее? итн. се прашања на Македонецот. Социјалната нееднаквост

се повеќе е присутна; големи стапки на невработеност, така на пример во 1990 година, во работен однос биле 507 илјади, а невработени 156 илјади; а во 1996 година, вработени се 340 илјади, а невработени 237 илјади; се поголем е бројот на оние кои повеќе години и месеци не земале плата, расте бројот на корисници на социјална помош, ниски плати на вработените, пензионираните... Реформите носат нови неизвесности, а инвестиции и нема.

Размислувањата за социјалното милие во Северна Македонија се парцијални, емпириски, непоткрепени и политички обоени, затоа неминовно социологијата треба да си ја заврши својата работа на ова поле.

Прашања и задачи за размислување:

- Низ кои системи во својот развој од 1945 до денес ги поминало македонското општество?
- Какви промени се случуваат во Северна Македонија во 90тите години на 20тиот век?
- Размисли! Каква е мобилноста во нашето општество?
- Кои класи се смалуваат, а кои зголемуваат во македонското општество?

6. РОДОТ И ПОЛОТ

Како резултат на промените на животот, во општеството се проширува интересот за полот и родот. Разликите помеѓу машкиот и женскиот идентитет, начините на однесување се предмет на изучување во едно ново светло. Прашањата, што значи да се биде жена, а што маж; во што се разликите помеѓу нив; можно ли е општество во кое половите разлики ќе исчезнат; може ли да се биде двополов;... стануваат предмет на интересирање на социологијата.

Ретроспективно гледано, мажот и жената имале различна положба во општеството, при што жената имала подредена улога. Митот за положбата на жената во општеството потекнува од Библијата. Поради гревот што го направила жена во Еденската градина, жената за тоа плаќа. Бог рекол „Бременоста твоја со маки ќе ја збогатам, во маки деца ќе раѓаш. Желбата кон мажот ќе те тера, а тој ќе господари со тебе.г

Социолозите ова го сметаат за митолошко оправдување на положбата на жената во општеството. Многу жени овој став го сметаат како став кој ги изразува односите мажжена и за точен опис на нивниот статус во историјата. Тоа значи жените раѓаат деца, тие се мајки и сопруги, готват, чистат, шиаат, перат, се грижат за мажите, подредени му се на машкиот авторитет и се исклучени од занимањата што носат висок статус...

6.1. РОДОТ И БИОЛОГИЈАТА

Врз основа на телесните белези населението јасно може да се подели на мажи и жени. Разликите помеѓу мажот и жената се изразуваат преку преку поимите пол и род. **Биолошките и анатомските разлики меѓу мажот и жената го одредуваат полот, а психолошките, општествените и културните разлики меѓу мажот и жената го одредуваат родот.** Термините „мажг и „женаг го изразуваат полот, а „машкостг и „женственостг се соодветни термини за родот.

Полот упатува на природните разлики меѓу луѓето, а родот упатува на социјалните разлики, оние кои се општествено условени. Родот упатува на културните идеали и стереотипи за машкост и женственост и на половата поделба на трудот во институциите.

Половите разлики кои биологијата ги наведува се евидентни и започнуваат со здраворазумното забележување (разлики на прв поглед). Населението се дели на мажи и жени врз основа на телесните белези, надворешните полови органи, секундарните карактеристики и сл. Телесната градба кажува дека машките се помускулести и појаки, повлакнести, а жените со своите гради и полови органи се дарувани да раѓаат и дојат деца. Дали овие разлики се такви што мажот и жената ги условуваат да се бават со различни општествени улоги? Дали во природата на мажот е да биде војник, ловец, а жената домаќинка? Дали со тоа што жената е врзана за домот е пасивна, а мажот упатен надвор од куќата е активен во општеството? Обидувајќи се да се одговори на овие прашања правени се мноштво истражувања во различни култури при што правени се споредби помеѓу мажите и жените, иако е раширено сваќањето дека сосема е природно тие да се однесуваат различно.

Резултатите од истражувањата покажале дека постојат општества во кои жените манифестираат „машкост“ т.е. силна агресивност, енергичност, и сл., а мажите нежност, емотивност, итн. Во други општества жените да се активни, а мажите пасивни. Што значи најдени се култури во кои белезите на мажот и жената отстапуваат од вообичаената и широко распространета слика за нив.

Врз биолошките разлики се формираат половородови стереотипи. **Тоа се еднострани и преувеличувачки претстави за мажите и за жените кои постојано се повторуваат во секојдневниот живот.**

Машките стереотипи, припадниците на овој пол ги карактеризираат како: агресивни, нечувствителни, независни, објективни, доминантни и поактивни од жената. Жените се пасивни, зборлести, нежни, чувствителни, зависни од мажот и сл. Честопати истото однесување на мажот и жената се толкува на различни начини. На пример, достигнувањата на мажот се припишуваат на неговите способности, а на жената на нејзиниот напор или среќа.

Врз основа на физичките и психичките карактеристики, како последица на одреден пол се создаваат и општествени улоги, се врши поделба на трудот, полова родова сегрегација, итн. Не значи дека жената се однесува само женствено, а мажот само мажествено. Манифестираните разлики помеѓу претставниците на двата пола се резултат на социјализацијата. Културата во општеството го определува однесувањето на половите. Преку процесот на социјализација децата учат да се однесуваат како момчиња или како девојчиња.

Прашања и задачи за размислување:

- Кои разлики меѓу мажот и жената го одредуваат поимот пол, а кои разлики поимот род?
- Како половородовите стереотипи ги карактеризираат мажите, а како жените?

6.2. РОДОВА СОЦИЈАЛИЗАЦИЈА

Биолошките разлики меѓу половите му испраќаат сигнали на општеството како да ги подели улогите. **Прифаќањето на родовите улоги под влијание на општествените фактори (семејство, медиуми, образование) се нарекува родова социјализација.**

Кога на индивидуата ќе се определи родовата припадност, општеството од неа очекува да се однесува како „женаг или „мажг. Општеството создава стереотипни улоги и идентитети кај мажите и жените, кои посебно доаѓаат до израз при сексуалните односи. Стереотипните родови улоги ги изложуваат на ризик младите луѓе во сексуалното однесување. Од девојката се очекува да биде привлечна, сексуално неискусна, а од момчето се очекува се да знае за сексот (дури и кога нема поим за тоа) да предлага, иницира секс, и сл. Контролата над сексуалниот однос да ја има момчето, зошто се што би иницирала девојката се смета за неженственост и непожелно. Така девојките доаѓаат во опасност по своето репродуктивно здравје, да се соочат со несакана бременост и полово преносливи болести.

Процесот на растење вклучува и учење на родовите улоги т.е. што во одредна средина значи да се биде жена, маж, девојка, момче, мајка, татко,...

Владејачкиот патријархат ја истакнува потребата од процесот за учење на општествените вредности и норми кои на лицата им помагаат што подобро да се вклопат во заедницата (како поефикасно да ја остварат својата цел).

Семејството е простор во кој растењето и родовата социјализација се изразито видливи. Тоа е простор за разбирање, преземање на нови улоги кои имаат динамична природа поради различни причини и мотиви, за прифаќање, учење отфрлање, простор за отпор и насилство, права и одговорности, простор на промени и за промени. Семејната социјализација ги одразува и пренесува вредностите на доминантната култура. Родителите при воспитувањето на своите деца се придружуваат на сопствената социјализација која одговара на очекувањата на заедницата и општеството во кое живеат.

Денес, како резултат на промените во семејството и на глобализацијата, посилено влијание на родовите имаат несемејните фактори како: медиумите, врсниците, училиштата, итн. При растењето ги превземаме оние начини и модели на однесување поради кои ќе се чувствуваме како дел од општествената култура на која припаѓаме.

Проучувањата на интеракцијата во семејството покажуваат дека постојат разлики во пристапот спрема машките и девојчињата, дури и кога родителите веруваат дека нивните реакции се различни. Во еден експеримент набљудувано е однесувањето на пет млади мајки спрема едно шестмесечно бебе за кое им е кажано дека се вика Бет. Тие почесто се насмевнувале и давале кукли за да си игра. Сметале дека е „слаткаг и дека „убаво плачег. Потоа набљудувано е однесувањето на друга група мајки, спрема истото дете, но сега под името Адам. На детето му нуделе вовче, или некоја друга „машкаг играчка. Бет и Адам всушност биле едно исто дете.

Петата година од животот, детето сознава дека секој од луѓето му припаѓа на некој род и дека родовата разлика меѓу машките и девојчињата произлегува од анатомијата. Но, пред тоа, разликите во облекувањето и фризуриите им нудат визуелни сигнали. Родителите ги обликуваат однесувањето и ставовите на своите деца, што значи влијаат на усвојувањето на родовите улоги. Комуникацијата на детето со родителите и околината, која се манифестира како процес на воспитување има силно влијание на развојот на родовиот идентитет на детето. По раѓањето на детето, по информацијата за биолошкиот пол следи реакцијата на околината.

Општествените посакувани карактеристики за девојчињата се нежност, чувствителност кон друг, потреба за сигурност, уредност, а на момчињата: агресивност, доминантност, самоувереност, активност, криење на емоции, итн. Општеството, многу рано, се погрижило на децата да им всади шематизирани норми на однесување кои одговараат на одделни полови и родови.

Во репродуцирањето на родовите односи учествува и училиштето кое е најнизок инструмент за преземање на родовите улоги во општеството.

Државата, како претставник на општите општествени интереси, спроведува контрола над социјализаторската функција во училиштето и преку наставните програми во учебниците осигурува пренос на општествено посакуваните знаења, вредности, улоги и сл. Нивните содржини значајно влијаат на создавањето на општествено посакувана слика за женски и машки пол и род во општеството. Преку нив на младите им се нудат идеи кои лежат во основа на општествениот систем. Се пренесуваат проверени, општествено прифатливи вистини, мислења и однесувања и малку е веројатно дека во нив ќе се појави нешто што не е во согласност со идеите во кои младите ги усвојуваат родовите улоги и ги припрема за однесувања во подоцнежната возраст. Општествените улоги кои им се припишуваат на жените и мажите различно се вреднувани и наградувани.

Пример, во САД жените просечно заработуваат две третини од заработувачката на мажите. Женскиот труд се дефинира како различен и помалку важен од машкиот. Кога некоја професија ќе стане феминизирана веднаш станува и слабо платена. Но, не затоа што жените полошо ги извршуваат работите туку поради самиот факт дека тоа е женско занимање, влијае на смалувањето на наградувањето. Кај жените како општествена група од секогаш можеле да се согледаат разликите во учеството во јавниот живот. Се сретнуваат на ниски позиции со ниска плата и низок општествен статус. Кога ќе се најдат во политиката, жените исчезнуваат од најниските позиции на одлучување.

Медиумите постојано не бомбардираат со сцени кои креираат посебни препознатливи стереотипни слики за мажот и жената. Жените во медиумите се претставени како млади со атрактивен физички изглед, полуголи и како да се во функција на „разубавувањег. Мажите се претставени како активни, сериозни и се стекнува впечаток дека се занимаваат со многу важни работи. Медиумите се само едно од средствата за производство, одржување и репродуцирање на стереотипи за мажите и жените. Женските часописи се преполни со пораки како жената да се моделира себеси за да ги задоволи машките потреби и желби. Да станат послаби, повитки со понудени рецепти за диета, хемиски средства, апарати кои ќе помогнат, итн. Во машките часописи преовладува еротиката. Во анализата на медиумите социолозите согледуваат големи разлики во улогите на жените и мажите.

Половите улоги пропишуваат различни начини на кои треба да дејствуваат мажите и жените, како и различни задачи кои теба да ги остваруваат. Во индустриските општества повеќе жени се дома или во услужните дејности (женските занимања). Мажите се надвор од домот, нивниот труд е подобро платен и носи повисок статус. Половите улоги само ја зачувуваат женската подреденоста, мажите го штитат сопствениот интерес преку одржувањето на статус кво.

Доколку одредени атрибути или активности се сметаат за соодветни само за еден пол, за нив велíme дека се полово типични.

Прашања и задачи за размислување:

- Зошто стереотипните родови улоги ги изложуваат на ризик малдите луѓе во сексуалното однесување!
- Што покажува експериментот со Адам и Бел за улогата на родителите во социјализацијата на родовите улоги?
- Како медиумите произведуваат стереотипи и слики за улогата на мажите и жените?

6.3. ОПШТЕСТВЕНА КОНСТРУКЦИЈА НА РОДОВИТЕ

Преку процесот на социјализација и двата рода се подготвуваат за различни улоги во општествениот живот. Родот е општествено обликување на полот, кое е одредено со сфаќањето на задачите, дејствувањето и припишаните улоги на мажите и жените во општеството, јазикот и приватниот живот. Парсонс, улогата на жената во семејството ја нарекува **експрисивна улога** (жената дава топлина, блискот, сигурност и емоционална поддршка), а улогата на мажот ја нарекува **инструментална** (улога на заработувач на лебот). Конструкцијата и репродукцијата на родот зазема место како на индивидуално така и на општествено ниво. Индивидуалното се состои во тоа што човековите битија ги обликуваат родовите улоги и норми низ своите активности и ги репродуцираат во согласност со очекувањата. Општествено конструираниот однос меѓу половите е поврзан со постоењето на нееднаквиот однос на моќ со машка доминација и женска потчинетост во повеќето животни подрачја. Задачите, улогите, однесувањата и вредностите кои им се припишуваат на мажите од многу аспекти повисоко се вреднувани отколку кај жените.

Општествената конструкција на родовите може да се забележи во нееднаквата положба на мажите и жените во занимањата.

Нееднаквата положба на мажите и жените во структурата на занимањето се нарекува полова родова сегрегација. Постојат две форми на сегрегација: **вертикална** и **хоризонтална**. Вертикалната сегрегација го објаснува групирањето на мажите на врвот од хиерархијата на занимањето, а жените на дното. Хоризонталната сегрегација објаснува дека на исто ниво на занимање мажите и жените имаат различни работни задачи. Така, разликите помеѓу полот и родот можат да се сведат на неколку димензии:

а) Полот е поврзан со биологијата, а родовиот идентитет на мажот и жената во кое било општество е општествено и психолошки дефиниран. Биолошките и физичките услови (хромозоми, внатрешни и надворешни полови органи, секундарни полови белези) водат до одредување на машкиот и женскиот пол. За да се одреди родот треба да се земе

предвид општественото и културното гледање на машките и женските карактеристики и улоги.

б) Секое општество го користи полот како еден од критериумите за опишување на родот. Нема две култури кои би можеле потполно да се сложат во тоа по што родовите се разликуваат.

в) Родот е научен во процесот на социјализација а низ културата на одредено општество. Децата својот род го учат од раѓање. Учат како да се однесуваат за да бидат прифатени од другите, но и од самите себе како машки или женски. Во животот тоа е поттикнувано од нивните родители, наставници, врсници, од нивните култури. На машките деца им се даваат различни играчки, како пиштоли, автомобили и сл., а на девојчињата кукли, колички и сл. Низ играта децата учат кон кои занимања или кариери можат да се стремат.

г) Со секоја родова улога се поврзани одредени очекувања, тие се припишани посакувани особини и однесувања. Ако личноста избере некои очекувања кои не се во согласност со нејзината родова улога, ќе наиде на тешкотии и недоразбирања во средината. Пример, жена што не сака да се мажи или да има деца е омаловажена и нарекувана со погрдни имиња. Мажи кои се нежни, работат домашни работи, се посветени на семејството добиваат етикета – папучар и слабич.

д) При анализата на родот битни се и односите меѓу родовите, а не само улогите и активностите. Не се поставува само прашањето кој што работи, туку и кој донесува одлуки, кој има корист од тоа, кој ги користи ресурсите, кој ги контролира истите и сл. Мажите и жените бираат различни занимања и активности и имаат различни можности во економскиот свет. Жената повеќе е вклучена во помошните активности, куќни, воспитни и сл. Однесувањата на мажот и на жената различни се и во сексуалните односи. Филмовите и часописите со вакви содржини жената ја прикажуваат како секогаш спремна и желна за секс, а сексуалниот однос како задоволување на машките желби и потреби.

Се смета дека луѓето учат да се однесуваат онака како што се очекува од маж и жена во нивното општество. Тоа однесување не е производ на вродени карактеристики, а доказ за тоа е што родовите улоги значително се разликуваат во низа општества.

Припишувањето на родот т.е. одлуката за тоа, дали другата личност е машка или женска, е општествен производ, исто како и родовата улога. Иако, за многу луѓе очигледно е дали некој е маж или жена, сепак земаат здраво за готово дека одлуката за полот на другата личност ќе се поклопи со биолошката даденост.

Некои социолози ја поставуваат тезата два или повеќе полови, истакнувајќи дека физичкиот изглед може да биде обратен од реалноста. Така може мажот физички да изгледа како жена и обратно. Главен начин на одредување на родот при раѓањето е проверка на гениталиите. Но понекогаш и тоа може да даде двосмислен доказ. Личностите кои имаат двополовост се наречени хермафродити (**андрогинија**).

И покрај ваквите факти, на мажот и жената се гледа како на спротивност и се одбива можноста да се признае средина. Некои општества како оние на северноамериканските Индијанци ја признале и третата родова улога нарекувајќи ја бердачи. Тоа се машки кои се облекуваат како жени. Во некои општества ним им се дава висок или низок статус.

Појавата на носење облека соодветна за спротивен пол е позната како **ТРАНСВЕСТИЗАМ**. Вообичаено се евидентира во случаите кога машките привремено се преоблекуваат во женска облека и не треба да се прикажува како хомосексуалност или транссексуалност.

ТРАНССЕКСУАЛЦИ ни мажи, ни жени

Тие се пример кој покажува дека не е едноставно според изгледот да се утврди дека некој е маж, а некоја е жена. Транссексуалците се мажи заробени во женско тело. Жените кои се заробени во машко тело ја прифатиле родовата улога определена за мажите (машко однесување), но се чувствуваат како жени. Транссексуалецот е лице кое постепено се трансформира во друг пол, барајќи хируршка промена на половите органи. Идеално е многу транссексуалци целосно и незабележано да преминат во другиот пол. Транссексуализмот е измислен во средината на 20 век, како клинички феномен. Социологијата се интересира за него во проучувањето на родовите, на пример, машки пол, женски род.

ХОМОСЕКСУАЛНОСТ

Со терминот се опишуваат лицата кои имаат секс или сексуално ги привлекуваат лицата од истиот пол. Во 20 век голем број научни текстови беа преокупирани со опишувањето на хомосексуалноста како морбидна патологија и покрај тоа што во истиот век се појавиле текстови со симпатичен пристап. За Зигмунд Фројд хомосексуалноста не е болест. Од 1973 година Американската психијатриска асоцијација веќе не ја класифицира како болест.

Во модерниот западен говор машките хомосексуалци се означуваат како **Ипедерив**, а женските како **“лезбејки”**. Се повеќе во медиумите се употребува еуфемизмот **Лице со различна сексуална ориентација**. Тие ги уживаат истите права како и останатите членови на општеството. Она што им е достапно на останатите, достапно е и за нив. Често одржуваат паради на гордоста. Поминуваат низ улиците и од бројната присутност не може да се оцени кои од нив се навистина лица со поинаква сексуална ориентација, кои се лица од невладините организации кои ги поддржуваат, а кои се лица од забавната сфера. Ваквите паради кај одредени кругови предизвикуваат реакции, сметајќи ги за непристојни во општеството.

Жртви на сфаќањето на хомосексуализмот како патологија

Алан Тјуринг (1912|1954) ја дал теориската позадина за денешната компјутерска револуција. За време на Втората светска војна Тјуринг работел во владата на Британија во одделот на кодови и шифри. Тој смислил голем број техники за прибирање на германските шифри. Бил ангажиран на таен проект за дешифрирање на германската Енигма, за што, поради огромниот број комбинации кои морале да се испитаат, го конструирал еден од првите сметачи, т.н. Бомба. Подоцна работел на развојот на машината **АЦЕ** (Аутоматич Цомпутинг Мацхине), а го осмислил и т.н. Тјурингов тест.

Иако бил од пресудно значење за развојот на сметачите и роботиката, а освен тоа, и британски воен херој, поради својата сексуална определба Алан Тјуринг бил избркан од повеќето водечки истражувања и доживеал трагична судбина.

Во јануари 1952 година, Тјуринг се сретнал со Арнолд Мареј во кино во Манчестер. Тој го поканил Мареј заедно да го поминат викендот во неговата куќа. Иако Мареј прифатил, не се појавил таму. Следниот понеделник тие повторно се сретнале во Манчестер и тогаш Мареј се согласил дека ќе го дружи Тјуринг до дома. После неколку недели Мареј повторно го посетил Тјуринг, очигледно поминувајќи ја ноќта заедно. Откако Мареј му помогнал на некој крадец да пробијат во куќата на Тјуринг, тој го пријавил во полиција. Во текот на истрагата Тјуринг признал сексуални односи со Мареј. Хомосексуалните акти биле илегални во Британија во тоа време па така двајцата биле обвинети за неприлично однесување според член 11 од Кривичниот законик од 1885 година.

На Тјуринг му понудиле да бира меѓу затвор или условна казна со договор да се подложи на хормонски третман со цел да го намали либидото. Тој ја прифатил хемиската кастрација преку естрогенски хормонални ињекции. Како последица на хемиската кастрација настанале морфолошки промени на телото, почнале да му растат градите.

Две години подоцна извршил самоубиство, само две недели пред неговиот 42 роденден. Покрај неговиот кревет е пронајдено половина гризнато јаболко кое, иако не било тестирано дали содржи цијанид, се шпекулира дека било причината за неговата смрт. Се утврдило дека се работи за самоубиство и е кремиран во Воукинг Крематориумот на 12 јуни 1954.

Се смета дека компанијата Аппле својот симбол на гризнато јаболко го избрала во чест на Алан Тјуринг. Тјуринг е овековечен во името на престижната Тјурингова награда, која се смета за информатички еквивалент на Нобеловата награда. На 10 септември 2009 година, по интернет кампања, британскиот премиер Гордон Браун упати официјално јавно извинување од страна на британската влада за начинот на кој Тјуринг беше третиран по војната.

Прашања и задачи за размислување:

- Зошто родот се определува како општествено обликување на полот?
- Кои се безезите на експресивната улога?
- Зошто улогата на мажот се нарекува инструментална?
- Наведете примери од кои ќе се види дека не постојат чисто машки и чисто женски улоги!

6.4. РОДОВА НЕЕДНАКВОСТ

Прашањето за родовата нееднаквост во социологијата го внесоа социолозите феминистки кои исто така и ја создадоа теоријата за родовата нееднаквост. Во одговорите на прашањата за родовата нееднаквост, причините кои водат до неа, факторите кои влијаат, надминувањето на нееднаквоста и др. не постои согласност.

Прашањето за родовите разлики е третирано од повеќе пред се феминистички движења од кои попознати се: **радикалниот феминизам, марксистичкиот, либералниот и црнечкиот феминизам.**

Радикалниот феминизам во основа го содржи обвинувањето на мажите за експлоатација на жените. Жената како подредена во општеството му користи на мажот. Експлоатацијата е во тоа што жените за мажите извршуваат неплатен труд кој го вложуваат во домашните работи, одгледувањето на децата и не им се дозволува пристап до позициите кои носат моќ. Општеството е патријархално и со него управуваат и доминираат мажите. Оттука мажите се владејачка, а жените подредена класа. Клучна институција која овозможува потчинетост на жената е семејството. Само радикална промена може да доведе до ослободување на жената и затоа секоја помош на мажите во таа насока е непотребна.

Марксистичките феминистки експлоатацијата не ја препишуваат само на мажите. Тие сметаат дека капитализмот е извор на женската потчинетост од која профитираат само капиталистите. Се согласуваат дека жената извршува неплатен труд на домаќинка и улога на мајка. Експлоатацијата на жената е присутна дури и на работното место таа треба да соработува со мажот бидејќи и тој како работник е во иста положба. Марксистичките феминистки се за револуционерни преомени и ново комунистичко општество во кое ќе исчезнува родовата разлика.

Либералните феминистки уживаат голема популарност. Тоа се должи на умерените цели и помалата промена на вредностите. Нивните барања за промени кои се сестрани, треба да се постапни. Според никој нема корист од постојните родови разлики, зашто се потиснати и машките и женските потенцијали. Така, на жена со потенцијал да стане успешна не се дава можност да го развива својот талент, а на мажите не им се овозможува блискост со своите деца. Создавање еднакви можности, пред се, во образованието и работата е главна цел на ова женско движење. Затоа воведувањето на закони и промени во сфаќањата со кои се воспоставува рамноправност се нужност. Либералните феминистки подготвени се на соработка со сите кои ги подржуваат нивните мислења и цели.

Црнечкиот феминизам во основа ги има проблемите на црната жена. Се придружува на борбата за човековите права, но во организации во кои доминираат мажи, женските прашања повторно остануваат на страна. Како основно право го истакнуваат правото на глас без кое црните жени и натаму ќе бидат робови на своите мажи. На прашањето за инфериорноста на црната жена, таа одговара: „Погледнетеме! Погледнете ми ги раце!... Сум орала, садела, собирала жито и ни еден маж не ми бил рамена зарем не сум жена? Можам да работам исто колку кој било маж (кога би добила работа) и да го поднесам камшикувањето, а зарем не сум жена?

Некои аспекти на родовата нееднаквост во современото општество заслужуваат да бидат барем напомнати, а пред се патријархатот кој има шестчлена структура. Тој ги ограничува жените и ја помага машката доминација. Општествениот простор на жената и е ограничен и е далеку помал од оној во кој „се движат мажот, посебно во општествата во кои доминира исламската религија и машката доминација. Жената е ограничена во домот и соседството. Таа не влегува сама во кафеани, ресторани, места за забава и сл. Патријархатот како структура го определуваат следните елементи: вработувањето, производството во домаќинството, патријархалната култура, сексуалноста, машкото насилство и државата. Кога станува збор за оваа нееднаквост, сите тие треба да се разгледуваат во една заемност како копчето и крајот кој проаѓа низ отворите на копчето

Вработувањето било и е клучно во создавањето на неповолната положба на жената. Нема општество во кое вработеноста на жената е изедначена со онаа на мажот. Разликите се поизразени во општествата каде невработеноста е на висок степен. Вреднувањето на машката и женската работна сила не се врши подеднакво ни во најразвиените земји. Степенот на нееднаквостите меѓу мажот и жената во смисла на личен доход, услови, пристап до подобро платени занимања се намалува, многу малку. Декларираното е во расчекор со реалното. Жената се повлекува во домот поради ограничените можности на пазарот на трудот, а не поради културните вредности. Онаму каде ќе се создадат услови жената знае да ги искористи. Воспоставениот културен образец прави разлика меѓу машките и женските занимања и професии. Оние кои се определени како женски, помалку се платени од машките. Денес, достапноста на образованието за сите, допринесува за намалување и на културните сфаќања, но сепак постојат разлики во степенот и типот на образование помеѓу двата рода.

Производството во домаќинството се уште има елементи на експлоатација на жената. Жената минува многу часови вршејќи ги домашните работи, така што и вработената жена не е ослободена од домашните обврски.

Културата од секогаш разликувала мажи и жени и очекувала разлики во нивното однесување. Во 19тиот век се сметало дека жената е поженствена ако не се вработи и се ограничи на домот и семејството. Денес „клученг знак на женственост е сексуалната привлечност.

Со тоа што сексуалноста е ограничена на бракот, жената е „упатена на еден партнерг. Денес, на жената олеснета и е сексуалната активност. Средствата за контрацепција го смалуваат ризикот од несакана бременост, а либерализацијата на бракоразводот создава можност за замена на „промашениотг маж со друг.

Машкото насилство многу е поприсутно во секојдневието на женскиот пол, а тоа вклучува силување, тепање, сексуално вознемирување на работа, сексуална злоупотреба на деца, и сл... Насилството се сфаќа како облик на моќ над другиот и со него, пред се жената, се држи на „нејзиното местог.

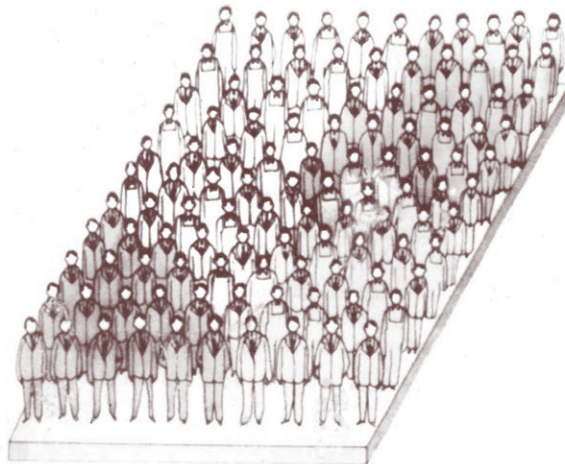
Државата, поточно полицијата, презема мерки против насилството. Таа воспоставува законска основа за еднаквост на работното место, го либерализира бракоразводот и го поедноставува истиот.

Прекинување на бременоста и други државни мерки се придобивка за жената.

Насилството над мажот што го врши жената останува скриено и недоволно актуелизирано, пред се, поради културниот стереотип за машкоста. Немањето на доволна машкост во јавноста да ги откриваат насилствата врз себе, не значи дека насилството не е често.

Прашања и задачи за размислување:

- Зошто радикалниот феминизам причината за потчинетоста на жената ја наоѓа во семејството?
- Зошто според либералниот феминизам поделбата на машки и женски улоги ги ограничува половите?
- Како се манифестира нееднаквоста помеѓу мажот и жената во работата?

7. ЕТНИЧНОСТА И МИГРАЦИИТЕ

7.1. ЕТНИЧКАТА ДИСКРИМИНАЦИЈА ДЕНЕС

Познатиот психолог Вилием Мек Дугал на почетокот на дваесеттиот век го свртува вниманието на психологијата кон проучувањето на социјалното однесување на човекот. Психолошкото проучување на општественото однесување на човекот си поставило задача да одговори на прашањето: кои психолошки фактори влијаат врз луѓето да живеат во групи, да ги следат водачите, да им се покоруваат на законите или да им се спротивставуваат? Едно од објаснувањата за општественото однесување на луѓето претставува сфаќањето за народниот дух. Според германските научници Лазарус и Штајнтал поединците кои го сочинуваат народот имаат некои заеднички идеи и претстави кои тие ги нарекле народен дух. Народниот дух се изразува преку обичаите, јазикот, митовите, моралот. Тој влијае врз однесувањето на поединците.

Истакнувањето на обичаите, јазикот, митовите како поврзувачко ткиво на заедничкото живеење не воведува во поимот етнички заедници како најраспространети форми на групно живеење. Етничките заедници можат да бидат целосни како што се ордата, родот, племето, народот и нацијата или делумни, како што се националните малцинства.

Припадниците на етничката група себе си се сметаат за етнички поинакви од останатите групи во општеството. Етничките групи се разликуваат едни од други според многу карактеристики од кои вообичаени се: јазикот, историјата или потеклото (стварно или претпоставено), религијата, стилот на облекување и украсување (носијата). Етничките разлики се стекнати или научени. Тоа може да се согледа од себе

претставувањето „како родени да владеат или пак кога другите ги претставуваат како „неснаодлив, „неинтелигентни и сл.

За социологијата, припадниците на малцинските групи или етничките малцинства претставуваат луѓе со помалку права од оние на мно

зинското население кои се објект на предрасуди и дискриминација. Бидејќи се притиснати од другите, кај нив се зацврстува чувството на приврзаност кон групата. Вообичаено се физички и социјално изолирани од пошироката заедница. Имаат тенденција да се концентрираат во издвоени населби, градови или региони. Меѓу припадниците на малцинските групи има малку мешовити бракови. Најчесто се ендегамни групи кои склучуваат бракови внатре во групата, со намера да ги зачуваат сопствените културни посебности.

Дискриминацијата вклучува активности со кои припадниците на етничките малцинства се дисквалификуваат во пристапот до работни места (на пример кога Британецот со црна кожа нема да добие работа, а белецот ја добива). Се манифестира и во други форми на исклучување, на пример: забрана на мешани бракови, ограничување на контактите или стопански односи меѓу групите, како што е тргувањето, но и форми на физичко раздвојување (етнички гета). Американските Црнци ги искусиле формите на исклучување како што се: прогласување на расно мешаните бракови за незаконски во некои држави на САД. Потоа, економската и социјалната сегрегација биле со закон предвидени на американскиот југ, а црнечки гета се уште постојат во најголемите градови.

На дискриминацијата претходат предрасудите. Под предрасуди се подразбираат мислења или ставови на припадниците на една група кон друга група. Овие ставови не се темелат на непосредни докази туку гласини. Отпорни се на промени дури и кога се соочени со нови сознанија. Луѓето кои имаат предрасуди не се подготвени ниту да ги сослушаат припадниците на другите групи.

Етничката група (малцинство, малцинска група) и дискриминацијата.

....„Од 20тите години наваму беше дозволено да се свири само музиката што, впрочем, е апсурд. Селата околу Лерин (Флорина), на пример, Овчарани, Мелити или Забрдени, успеаја со упорност да издејствуваат на големите прослави да можат да ги пеат своите песни и да го зборуваат својот јазик. Сега веќе не постои забрана за говор и никој во подрачјето на Лерин (Флорина) не стравува во јавни простории, на пример, во кафеани, да зборува македонски. Меѓутоа, прашање е што ќе се случи со училиштата. Јас тргнувам од тоа дека, ако утре грчката држава отвори училишта на македонски јазик, никој нема да ги посетува.

Јазикот што толку долго бил угнетуван нема престиж и посебно младите, кои се под влијание на масмедиумите, не можат да ја сфатат неговата вредност зашто го третираат како селски дијалект, како нешто што не е кул. Поради тоа, се уште е рано за настава на јазикот на малцинството. Претходно е важно јазикот поизразено да се врати во семејствата. Во последните години, како некој вид либерализација, семејствата сакале да ги искористат шансите за социјален напредок што им се понудени по децении маки и страдања и поради тоа тие не бараат од своите деца да зборуваат на нивниот дијалект.

Кристијан Фос, Радио Дојче Веле

Расата е категорија на луѓе кои ги третираме како посебни поради одредени физички карактеристики како што е бојата на кожата или физичкиот изглед. Расата добива социјално значење кога бојата на кожата или физичкиот изглед се поврзуваат со нивото на интелигенција или со некои други човечки карактеристики. Врз ваквите карактеристики тие се означуваат како помалку вредни од другите.

Расизам – убедувањето дека наследените физички карактеристики подразбираат присуство или отсуство на способности и дека врз тие разлики другите треба да се дискриминираат е производ на западната цивилизација од 19тиот век. Многу научници сметаат дека дискриминацијата има економска основа за да се оправда економското искористување на робовски експлоатираните народи. Тие беа дефинирани како субхумани, како подлуѓе.

Англиските писатели кои го бранеле британскиот колонијализам, како што е Карлајл и Киплинг, наведуваат дека англиската власт над колониите е „товар за белиот човек кој тој го носи во интерес на цивилизацијата. Белиот човек мисли дека колонизираните народи се неспособни сами да постигнат напредок и цивилизација.

Шпанските конквистадори (освојувачи) кои немилосрдно ги ограбувале новооткриените земји на Средна и Јужна Америка и ги убивале домородните Индијанци, тоа го правеле со објаснување дека Индијанците и не се луѓе во иста смисла како што се Шпанците. Значи, христијанското учење дека не треба да се убива и дека во сите луѓе треба да се гледаат браќа, не важело и за Индијанците.

Во 1963 година Мартин Лутер Кинг сонувал – се изјаснил за „општество кое ќе биде слепо за бојг и во кое за неговите деца би се расудувало „не според бојата на нивната кожа, туку според суштина та на нивниот карактерг. Таа цел се уште е далечна. Во осумдесеттите години, убиствата биле главна причина за смртта на американските Црнци, а според извештаите на медицинското списание Нова Англија за 1995, животниот век на младите во Харлем, во Њујорк, бил по краток од оној на нивните врстници во Бангладеш.

Во истражувањата направени во 1989 година од Роџер Греф, утврдено е дека расистичките погледи кај британските полицајци се значително присутни и дека тие се „активно непријателски расположени спрема сите малцински групиг. На забелешката на анкетарот дека нивното мислење е стереотипно, полицаецот одговорил со потсмев: Полицајците се такви спрема сите од нив. Не се само Црниците во прашање, туку и пакисите (Пакистанци), лезбосите, жените, студентите, Црниците... ние го мразиме секого!

Прашања за размислување:

- Кои особини ги поврзуваат припадниците на целосните и делумните етнички заедници
- Која е економската основа на етничката дискриминација?

7.2. ЕТНИЧКАТА ИНТЕГРАЦИЈА И ЕТНИЧКИОТ КОНФЛИКТ

Кога две или повеќе групации живеат во едно општество помеѓу нив можат да се воспостават неколку видови на односи: асимилација, акултурација, приспособување и конфликт.

Асимилацијата е форма на интеракција каде што малцинската група целосно ги прифаќа вредностите и културата на мнозинската група. Таа доведува до целосна интеграција во институциите на општеството, посета на исти училишта, склучување на меѓусебни бракови. Ако го земеме примерот на африканските Американци ќе забележиме дека нивното интегрирање се одвивало спротивно од волјата на белото мнозинство. Се до педесеттите години од дваесеттиот век се спроведувала сегрегација на расите во училишта, трамваи, хотели, ресторани, болници, рекреативни центри како и при вработувањето. Во 1954 година Врховниот суд донел одлука со која се укинува расната дискриминација во државните училишта. За да се спроведе судската одлука претседателот на САД, Ајзенхауар ги употребил националните гардисти. Така десегрегацијата започнала со војници, кои стоеле во училниците за да ги заштитат црните ученици.

Американска асимилација

Американската асимилација никогаш не го бараше овој вид ригидно културно приспособување – вели Салинс. Луѓето можат да ги задржат етничките традиции и чувства. Меѓутоа, асимилацијата бара три работи, тврди тој. Прво, имигрантските семејства мора да го прифатат англискиот како национален јазик. Второ, тие мора „да

бидат горди на својот американски идентитет и на демократските принципи на земјата. И, најпосле, тие мора да ја прифатат таканаречената протестантска етика – да се потпираат сами врз себе, да се трудољубиви и да имаат високи морални вредности

Акултурацијата вклучува учење на јазикот, историјата, навиките на мнозинската група, како и прифаќање на знаењата и вредностите на мнозинството како сопствените. Како пример за акултурација можеме да ги наведеме македонските емигранти во САД.

Како и другите етнички групи во САД и Канада, македонските доселеници создале повеќе етнички организации. Тие им давале чувство на сигурност и станале место за етничко организирање на национален план, градејќи кај нив патриотска верба, љубов и надеж кон својата татковина, Северна Македонија.

„Македонска патриотска организација (МПО). Првата политичка организација која ги собирала македонските доселеници во САД и Канада била МПО (Македонски политички организации). Поради ставот на американската влада која не дозволувала политички организирања на доселениците, го променила името од политичка во Македонска патриотска (патриотска) организација (МПО) .

БСК „Белоштаг. Белошкиот спортски клуб е еден од најстарите и најактивните во Детроит. Тој бил формиран во 1972 година од доселеници од селото Беловиште, Тетовско, кои се едни од најбројните во метрополата Детроит. Тие се организатори на пикникот и на селската слава посветена на св. Атанасиј. Клубот е сопственик на место и сала каде се одржуваат голем број прослави и другарувања.

Славе Николовски – Катин

Приспособување. Се определува како појава каде што во исто општество заеднички живеат различни културни групи. Пример, германските, италијанските и француските кантони во Швајцарија.

Конфликт. До конфликт доаѓа кога мнозинската група, која е културна, економски и политички доминантна ќе ја потчини малцинската група. Може да се изрази, како забрана за учество во политичкиот и економскиот живот или како напад врз културата на малцинството со тоа што ќе им се забрани да го употребуваат јазикот или да ја исповедаат верата.

Како пример за меѓуетнички конфликт ќе наведеме некое дело ви од интервјуто на германскиот професор на Универзитетот во Фрајбург, Кристијан Фос даден за македонската програма на радио Дојче Веле по повод на леринската средба на протераните Македонци од Грција за време на Граѓанската војна од 1946 до 1949 година.

....„Треба да се навратиме на минатото и да се прашаме што доживеале тие? Во годините меѓу 1936 и 1941, за време на диктатурата на Метаксас, тие биле невообичаено брутално асимилирани. На пример, се практикувале казни со тепање или други мерки за дисциплинирање, кога биле фаќани дека и со своите домашни животни зборуваат на македонски дијалект. Тие навистина доживувале големи тортури во времето на диктатурата и биле среќни кога во 1941 година дошла германската окупација. Луѓето ми раскажуваа дека тие во никој случај не биле нацистички или прогермански расположени, туку дека биле среќни што грчки полицајци веќе не контролирале во нивното подрачје. Во Втората светска војна еден дел од нив им се приклучува на Германците и се бори против грчките партизани, но голем дел останува неутрален. Еден дел уште за време на војната им се приклучува на комунистите. Во 1945 година се враќа грчката армија и тие стравувале дека ќе се врати кралот, односно режимот од пред војната кој на толку брутален начин им забранувал да го зборуваат својот мајчин јазик. Според мене, тоа е главната причина што тие масовно им се приклучуваат на комунистите, зашто тие им ветуваат, како што буквално се велело и е запишано во весникот на Народноослободителниот фронт: „Оние што се борат за нас ќе добијат малцински права и ќе им биде овозможена рамноправност на Македонците во Грција.

Прашања и задачи за размислување:

- Преку кои односи се остварува етничката интеграција ?
- Кои се причините за настанување етнички конфликт?

7.3. ГЛОБАЛНАТА МИГРАЦИЈА

Со географските откритија и со колонизацијата која следеше, се промени демографската слика на светот или составот на населението. Во изминатите 350 години се случиле неколку големи преселби. Од 17тиот век до денес, од Европа емигрирале околу 45 милиони луѓе на просторите на САД и Канада.

Околу 150 милиони од сегашните Американци имаат европско потекло.

Од Европа за Јужна Америка заминати се околу 20 милиони луѓе, главно од Шпанија, Португалија и Италија. Денеска 50 милиони од тамошното население има европско потекло. Приближно 17 милиони луѓе во Африка и Австралија имаат европско потекло. Почнувајќи од 16тиот век, околу 15 милиони Црнци од Африка против своја волја биле транспортирани во Северна и Јужна Америка. Од тој број околу 2 милиони се однесени во 19тиот век. Пристигнувале во синџири и служеле како робови при што цели семејства биле брутално уништувани. Етничкиот состав на САД, Канада, Централна и Јужна Америка, Јужна Африка, Австралија, и Нов Зеланд се производ на миграции. Во сите тие општества локалното население е потчинето на власта на Европејците. Во Северна Америка, Океанија и Австралија домородното население е сведено на сосема малубројно етничко малцинство. Европејците во своите нови татковини создале етнички поделби.

По Втората светска војна до просторно движење на населението доаѓа и во европските земји. Во потрага по работа и подобра заработувачка жителите на Јужна Италија, Јужна Шпанија и Португалија како и населението од Грција, Турција и поранешна Југославија заминуваше кон Германија, Франција, Швајцарија, Белгија, Шведска. При ова треба да се додадат и миграциите на земјите од Команвелтот кон Англија, како и од франкофонските земји од Африка кон Франција.

Во повеќето држави, иако е променет етничкиот состав на населението како последица од миграциите, сепак тие остануваат унитарни затоа што во образованието се употребува само еден јазик.

Бидејќи Соединетите Американски Држави и земјите од Европската унија човековите права ги претставуваат како глобални вредности на својата територија допуштаат културен плурализам. Ја толерираат слободата во религијата, обичаите и музичкото творештво на малцинските етнички и расни групи.

Културен плурализам

Пејачот од Тенеси, Елвис Присли ја популаризирал црната музика во форма на рокенрол. Тој и останатите рокенрол пејачи покажале дека постои бела публика за црната музика и на тој начин посведочиле за растечката интеграција на американската култура. Во 1997 година песната Ајша на емигрантот од Алжир, Халид е прогласена за песна на годината во Франција. Самиот факт што песна посветена на едно арапско девојче се врти на сите големи француски радиостаници, зборува за културното влијание на арапските емигранти врз француската (поп) културна нација.

Религиозната слобода и слободата во обичаите честопати им создаваат главоболки на властите. Користејќи го правото на верска слобода некои Турчинки во Германија почнале да доаѓаат на работа со шамии, при што работодавачите реагираше со отпуштање. Проблемот не е едноставен бидејќи, ако наставничката пред учениците се појавува со шамија, може да се сфати како пропагирање на Исламот.

Во еден друг случај турска девојка се вљубила во Германец. Но според традиционалниот обичај нејзиното семејство ја имало ветено за некој друг. Според традицијата, ако се прекрши обичајот, членовите на семејството имаат обврска да ја прогонуваат и да и се осветат затоа што го посрамотила семејството. Германската власт, пак има обврска да го заштитува правото на живот.

Покрај легалната (дозволена) постои и илегална миграција. Илегалните имигранти се сурово експлоатирани. Ако се разболат не можат да се лекуваат во здравствените установи бидејќи се плашат да не бидат откриени. Ако ги откријат ќе бидат протерани.

Нација на нации

Историјата на ниту една земја не била толку блиску поврзана со имиграцијата како онаа на Соединетите Држави. Само за време на првите 15 години од дваесеттиот век, над 13 милиони луѓе дошле во Соединетите Држави. Првиот официјален попис во 1790 година изброил 3.929.214 Американци. Приближно половината од населението на првите 13 држави биле од англиско потекло; останатите биле Шкотланѓани – Ирци, Германци, Холанѓани, Французи, Швеѓани, Велшани и Финци. Овие бели Европејци биле, главно протестанти. Петтина од населението биле африкански робови.

Од почетокот, Американците гледале на имигрантите како на евтин извор на работна рака. Како резултат на тоа, биле поставени само неколку официјални ограничувања во врска со имиграцијата во Соединетите Држави, се до 1920тите години. Меѓутоа, со пристигнувањето на се повеќе и повеќе имигранти, некои Американци почнале да се плашат дека нивната култура е доведена во опасност.

Татковците, втемелувачи, особено Томас Џеферсон, биле амбивалентни во однос на прашањето дали Соединетите Држави треба да им посакаат добредојде на дојденците од било која точка од Земјината топка. Авторот на американската Декларација за независност, Џеферсон, се прашувал, дали демократијата би можела да биде безбедна во рацете на луѓето од земји со длабоко почитувани монарси, или оние кои го имаат заменето кралството со законот на толпата. Меѓутоа интеграцијата никогаш не била лесна за имигрантите или за Американците кои веќе се овде.

7.4. ЕТНИЧКАТА РАЗНОРОДНОСТ НА МАКЕДОНСКОТО ОПШТЕСТВО

Според дефиницијата на специјализираната организација на Обединетите нации за култура УНЕСКО со терминот етничка или малцинска група се означува група на луѓе кои поседуваат и кои се стремат да ги зачуваат народносните, религиозните, јазичните традиции и карактеристики како забележително различни од оние на останатите групи. Етничките групи можат да го искористат етничтвото за да остварат некои барања во политиката за да се промени нивната положба во економијата, граѓанските права или можностите за образование. Тогаш се организираат во форма на група за остварување на политички интереси. Некои етнички групи може да побараат правата да им бидат признаени како колективни. На пример, можат да побараат да управуваат со образованието во регионите каде што се концентрирани. Тие бараат учество во власта или контрола над дел од територијата во државата. Во последно време етничките малцинства се стремат да добијат статус на нација и да бидат признаени како држава.

Македонското општество е етнички хетерогено општество со еден доминантен етникум. Од 132 споредувани општества само 12 се етнички хомогени. Етнички хетерогените општества се разликуваат според големината на етничките групи. Од споредуваните 120 општества, во 25 од нив доминантната општествена група опфаќа 90% од вкупното население, во 25 доминантната група опфаќа 75-80%, во 31 општество меѓу 50-70%, во 39 општества доминантната група е помала од 50% од вкупното население. Според пописите на населението во досегашната историја на македонското општество доминантен бил македонскиот етникум. Поради тоа и државата се вика Република Македонија.

Етничкиот состав и политичкиот систем на Република Северна Македонија

Според Уставот од 1991 година <Во Република Македонија суверенитетот произлегува од граѓаните и им припаѓа на граѓаните>. Ова значи дека човекот како поединец (граѓанин) ја задолжува власта да ги заштитува неговите индивидуални политички и социјални права. Нашиот Устав содржи решение според кое индивидуалните човекови права и слободи припадниците на малцинските групи можат да ги остваруваат како колективни права, како на пример, правото на образование. Овде треба да се издвои дека Уставот не ја употребуваше меѓу-

народноправно усвоената категорија малцинства, туку категоријата националности. Па така <припадниците на националностите имаат право на настава на својот јазик во основното и средното образование...> (Член 48).

Проширувањето на индивидуалните човекови права на делови од македонското општество со колективни права се оправдува со две причини. Прво, основен демократски принцип е принципот на владеење на мнозинството. Влада формира онаа политичка партија којашто ќе освои најмногу пратеници во парламентот. За да се избегне тиранијата на мнозинството, правата на етничките малцинства се зашти-туваат со Уставот. Второ, остварувањето на индивидуалните права бара здружување или групирање на граѓаните.

Меѓутоа, како што наведува социологот Ило Трајковски, <социологијата на меѓуетничките односи во Македонија не може, а да не забележи дека уставноправното нормирање на односите мнозинство † држава † малцинства не ги поништило сите манифестации на меѓуетничките тензии и конфликти. Тоа ниту може да се очекува затоа што изворите на меѓуетничките конфликти се, главно надвор од Уставот и законите. Тие се, пред с#, социолошки, односно внатрешно општествени, но и меѓународни>.

<Но, социолошките истражувања, исто така, покажуваат дека поради тоа што различните етнички групи се внатрешно социјално раслоени, да се биде Македонец, Албанец, Турчин, Србин, Влав, Ром итн. не значи за секого исто. За интелекнцијата, политичарите, или претприемачите, на пример, од било кое етничко потекло, тоа значи едно, а друго, на пример, за невработените, за земјоделците или за работниците и студентите. За првите категории во услови на претставничка демократија значи, пред с# работа и интерес (на пример, за производство и продавање на т.н. ,национална литература> и култура, потоа за етнополитика, етнобизнис и сл.), а за авторите таа е повеќе место за идентификација, самодокажување или престиж>.

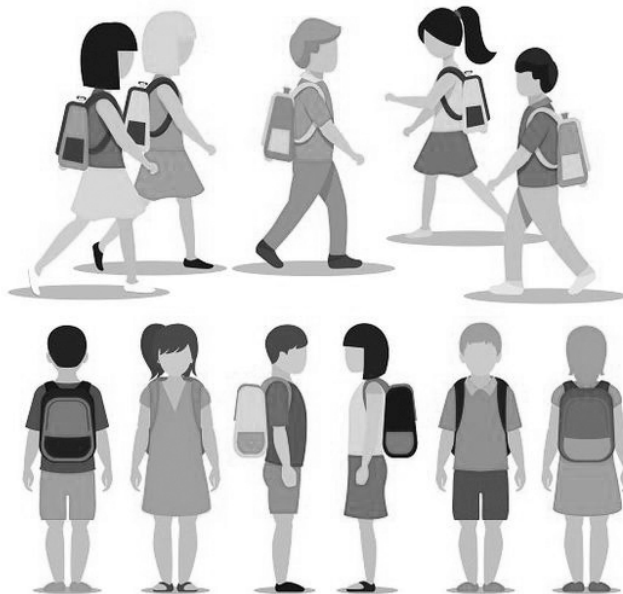
И. Трајковски, Социологија, 1998

Прашања и задачи за размислување:

Што означува терминот етничка или малцинска група?

Проучете го текстот на Ило Трајковски и обидете се да ги откриете социјалните слоеви на различните етнички групи.

Што ги поврзува истите слоеви од различните етнички групи?

8. СИРОМАШТВО, ОПШТЕСТВЕНО ИСКЛУЧУВАЊЕ

8.1. ШТО Е СИРОМАШТВО

< Ниту знак ниту патоказ, само кривулестиот земјен пат е најава за селото кое лежи распрскано по ридот. Патот почнува лево од автопатот кон Страцин, и едвај се насетува по поројните дождови кој однеле најголем дел од него. Ругинце † едно од каменитеж села во овој крај, брои дваесетина трошни куќи. Лево н# пресретнуваат една до две куќи, па таму, угоре по ридот, уште неколку други.

Дедо Ѓеро седи во зачадената соба, во неговата куќа на крајот од селото.

Ќумбето не му чини, а тој, сиротиот, се обидува ручек да направи. Низ малото камено прозорче влегува сноп светлина, единствено светло во темната соба од камен. Онаков стар, подгрбавен, осамен со болно око, намамува тага во нашите очи. Овој човек веќе четири години нема со кого ,муабетж да си направи. Како детска играчка, како нешто најскапоцено, тој повеќе од педесет години чува голем овален керамички куп во темниот амбар, и со нескриена радост го крева резето од вратата на амбарот и го споделува со нас.

Во оваа пустелија, неговата зеленчукова и овошна оаза, во бавчата во дворот, му помага да се прехрани за да преживее. ,Пиперките годинава господ ги навади. Јас не можам да работамж, † нЃ вели овој подгрбавен старец. Допирајќи го постојано болното око, тој нЃ се жали дека ,ичж не гледа со левото око, со десното гледал малку, а од скоро ни со него не гледа>.

Даниела Трпчевска; <Утрински весник>

Во сите општества сретнуваме, помеѓу неговите припадници, нееднаквости кои се создадени во општеството. Едни се наоѓаат во поповолна положба да стекнат материјално богатство, да се здобијат со

моќ и углед, за разлика од други кои не се во можност да ги задоволат ни елементарните услови за живот и кои немаат ниту моќ, ниту углед. Нееднаквостите помеѓу луѓето биле предмет на расправа на античките филозофи, но и на нашите современици. За Сократ, во секоја држава има најмалку две држави, од кои едната ја прават богатите, а другата сиромашните.

Проповедниците на христијанската вера настојувале да ја зголемат самопочитта на сиромашните со ветувањето дека полесно ками-лата ќе помине низ иглени уши, отколку богатиот да влезе во Божјото царство. Од секогаш голем проблем претставувало како оние кои што се долу да се убедат дека местото им е таму. Кога плебејците се по-буниле против својата положба, римскиот патрициј Менение Агрипа им ја раскажал приказната за меѓусебната зависност на органите во човечкото тело: како што останатите делови на телото не смеат да се бунат против желудникот, затоа што секој орган обавува некоја неопходна функција, така ни општествените групи не смеат да настапуваат едни против други.

Ренесансниот мислител Николо Макијавели, кој ја ослободил социјалната мисла од влијанието на религијата и моралот, укажува на општествените извори на нееднаквоста. <Соблечете се и ќе видите дека сите сме еднакви. Облечете н# нас во вашата облека, а вас во нашата и ние, без сомнение, ќе изгледаме благородници а вие народ>. (Илија Ацески, Социологија). Само сиромаштвото и богатството нас н# разликува. Макијавели укажува дека разликите не произлегуваат од трудољубивоста или залагањето. Во општествата каде што царува лагата, насилството и измамата, добрите секогаш се сиромашни.

За модерното индустриско општество за темел на општествената нееднаквост се смета наградувањето поврзано со занимањето. Приватната сопственост и степенот на образование се две главни средства со кои се служи модерниот капитализам за да го ограничи приодот кон наградите и привилегиите.

Општествената нееднаквост се гледа во поделеноста на општеството на класи. На врвот на американското општество се наоѓа 1% од населението. Тие ѝ припаѓаат на горната висока класа. Ја сочинуваат фамилии кои се изразито богати и моќни. Веднаш до неа е долната висока класа со 2% од населението. Тоа се таканаречените нови богаташи, кои имаат потреба да го покажат богатството преку преку-мерно трошење и живот на <висока нога>. Најбројна класа во амери-канското општество е средната класа. Опфаќа 50% од од население-то. Горната средна класа ја сочинуваат луѓе со дипломи: лекари, бан-кари, адвокати. Имаат добри приходи и пристап до политичката моќ. Во редовите на долната средна класа има ситни службеници, настав-ници, административни работници, продавачи, оние кои работат на компјутери. Тие немаат висок статус, ниту приходи како претставниците на горната средна класа. Работничката класа ја сочинува 1/3 од населението. Составена е од квалификувани работници. На ниската класа

ѝ припаѓаат околу 20% од населението. Може да биде поделена на работничка сиромаштија и субкласа (подкласа). Во работничката сиромаштија влегуваат работници кои најчесто ги работат најтешките и највалкани работи. Тука спаѓаат и луѓето кои работат како послуга. Најчесто се привремено вработени, заработуваат сосема малку или пак живеат од социјална помош. Имаат низок степен на образование и се чувствуваат безнадежно.

Сиромашните се луѓе со многу мали способности и вештини, со ниско образование или без образование. Не се оспособени за посложени работи и затоа работат како чувари, мијачи на садови, лифтопелатори, кондуктери. Овие работи не обезбедуваат доволно средства за нормален живот. Најчесто се привремено вработени, а повеќето се невработени и упатени на социјална помош чија висина е доволна за задоволување на елементарните потреби за живот.

Функција на сиромаштијата

Најголемиот дел од луѓето не ја одобруваат сиромаштијата. Тогаш, зошто постои?

Американскиот социолог Херберт Ганс смета дека таа постои затоа што има своја функција. Сиромашните луѓе ги извршуваат најнечистите и најопасните работи. Луѓето кои немаат друг избор тоа го прават за мали пари. Второ, таа ја врши улогата на пеколот. Стравот од сиромаштијата ги поттикнува луѓето на напорна и чесна работа.

Бидејќи на Американците им се наметнува сфаќањето дека живеат во општество на еднакви шанси и демократија, тешко им паѓа да зборуваат за социјалните класи. Социологот Пол Блурберг ја нарекува класната нееднаквост- американска забранета мисла.

Задачи за размислување:

Луѓето се разликуваат според професијата но никому не му паѓа на памет да ги осудува таквите разлики

Зошто луѓето не се рамнодушни спрема сиромаштијата?

Како христијанските проповедници и Менение Агрипа ги уте-шувале непривилегираните?

8.2. МЕРЕЊЕ НА СИРОМАШТВОТО

Во својата студија <Втората Америка> Мајкл Харингтон наведува дека во 60-тите години во САД имало околу 50 милиони сиромашни луѓе. Во 1989 година во Британија 16,5 милиони луѓе или 29% од населението живеело под линијата на сиромаштијата. Еден од вообичаените начини на мерење на сиромаштијата е приходот. Според мерилата на Европската унија секоја индивидуа која има нето приход под одреденото ниво се смета дека живее во сиромаштво. Ова ниво се нарекува линија на сиромаштија. Линијата на сиромаштијата се одредува на следниот начин. Се утврдува просечниот приход по жител на ниво на држава, потоа просечниот приход се дели со два.

Во Соединетите Американски Држави за дефинирањето на сиромаштијата се користи <Прагот на сиромаштијата.> Прагот на сиромаштијата се одредува како сума на пари потребни за едно задоволувачко ниво на живот. Прво се утврдува вредноста на <кошничката>. Кошничката е составена од прехранбени производи. Потоа вредноста на кошничката се множи со три.

Лицата чии што приходи се помали од тој износ се сметаат за сиромашни.

Ако овој критериум за <прагот на сиромаштијата> се примени на Република Македонија ќе се добие следната состојба:

Во јуни 1995 година вредноста на кошничката за исхрана и пијалаци е утврдена на 9501 денар. Кога оваа сума ќе се помножи со три се добива 28.503 како праг на сиромаштија. Во истиот период просеч-

ната плата изнесувала 8.625 денари. За да се достаса прагот на сиромаштија недостасуваат 2,3 просечни плати. Бидејќи такви високи плати (над 28.000 денари) имаат мал број на луѓе, излегува дека кај нас огромна маса на луѓе живеат во сиромаштија.

Од прагот на сиромаштијата до нејзиното дно распоредени се слоеви на луѓе кои не се само бројки, туку конкретни човечки ситуации и судбини.

Такви се: *невработените*, чиј број во 2003 година се доближи до бројот на вработени. Со вакви бројки Републиката е на првото место во Европа, според бројот на невработените. Посебно се загрозувани оние семејства кои имаат повеќе од еден невработен член, а се слабо материјално обезбедени; *стечајните работници* претставуваат жртви на една многу брутална форма на приватизација на општествениот капитал. Преку разни механизми, претпријатијата се доведуваат во состојба на презадолженост и се означуваат како загубари. Бидејќи долговите не се во состојба да ги вратат, работниците се отпуштаат и доверителите-те го продаваат претпријатието.

Стечајните работници може да се третираат како произведена сиромаштија.

<Овие работници се оние кои ја искусија суровоста на стечајот и на тоа да се биде прогласен за технолошки вишок, дури и по децении работење во претпријатието. Најголем дел од нив се со несигурна егзистенција, а животот го крпат ден за ден. Стечајот, с# почесто злоупотребуван во времето на приватизацијата доживува невидена експанзија.>

<Нова Македонија> 30.03.1996

Вработените со ниски плати, исто така, претставуваат сиромашен слој на работништвото. Покрај тоа што платите се ниски тие се и нередовни, се исплаќаат со задоцнување од неколку месеци. Невработеноста и ниските плати ги намалуваат придонесите со кои се финансираат буџетските корисници како што се здравството, школството, кул-турата. Осиромашувањето на работниците ги осиромашува и вработените во општествените дејности.

Старечките семејства во напуштените селски населби и самачки старечки семејства во градовите примаат ниски пензии. Од вкупниот број на пензионери 45% живеат со најниска пензија.

Тука се ситните дилери на сивата економија, препродавачи на цигари, текстил и ситни технички производи. Во овој слој спаѓаат и личните проститутки како и ситните криминалци.

Групата на дното од општеството е претставена преку бездомниците, оние кои гладуваат и пребаруваат по контејнери и питачите.

<Постои еден голем факт кој е карактеристичен за овој наш деветнаесетти век, факт кој ниту една партија не смее да го порекне. Од една страна, стапија во живот индустриските и научните сили за коишто ниту една епоха од досегашната човечка историја не можеше ниту да претпостави. Од друга страна постојат симп-томи на распаѓање, кои ги пречекоруваат стравотиите запишани во последните времиња на Римската Иперија. Во нашите денови изгледа дека с# е обременето од своите спротивности; гледаме дека машините кои со вчудоневидена моќ настојуваат да го на-малат човечкиот труд и да го направат поплоден, ги доведуваат работниците до гладување и претерана работа. Овие нови извори на богатство, со некое чудно, кобно волшебство се претвораат во извори на сиромаштија. Се чини дека стекнувањето на вештини се плаќа со губење на карактерот. Се чини дека човекот го поро-буваат другите луѓе или пак неговата сопствена нискост со истата онаа брзина со која човештвото воспоставува власт над при-родата. Сите наши пронајдоци и сиот наш напредок се чини дека завршуваат со тоа што материјалните сили се даруваат со ин-телектуален живот, а човечкиот живот се снижува до степен на тапа материјална сила. Овој антагонизам помеѓу модерната ин-дустрија и науката од една, и бедата и распаѓањето од друга стра-на, овој антагонизам помеѓу производните сили и општествените односи на нашата епоха претставува факт, допирлив, предоми-нантен и неспорен>....

Извадок од говорот на Карл Маркс по повод јубилејот на Весникот <Пеопле'с Паперж (Народен весник)

Прашања и задачи за размислување:

Каква слика за сиромаштијата ќе се добие кај нас ако се примени американскиот критериум за прагот на сиромаштијата?

Како власта произведува сиромаштија?

8.3. СИРОМАШТВОТО И МОБИЛНОСТА

По Буржоаската демократска револуција во Франција кон крајот на осумнаесеттиот век, во политичка и социјална мисла се развива идејата за граѓанство. Најпознат концепт за граѓанството развива Маршал во дваесеттиот век. Според него поимот граѓанство содржи три компоненти: граѓански права (еднаквост пред законот); политички права (право на глас, политичко организирање) и социјални права (право на минимум доход, право на одредени услуги).

Идејата за граѓанските и политичките права ја сретнуваме во осумнаесеттиот и деветнаесеттиот век. Социјалните права како дел на граѓанските права не значат ништо ако не се поткрепени со одредена социјална сигурност, која им овозможува на луѓето да ги искористат граѓанските и политичките права.

Со идејата на социјалните права е поврзана и идејата за социјална држава која презема одговорност да ги штити граѓаните од одредени ризици како што се: старост, сиромаштија, инвалидност, невработеност и болест.

По Втората светска војна кога економијата на западните општества бележеше голем подем, државата можеше да обезбеди доволно средства за материјал на добросостојба и сигурност за своите граѓани.

Почнувајќи од средината на 1970тите години економиите на западните држави се преуредуваат со внесување на помодерни технологии и со преселување на капиталот во земјите со ефтини сировини и работна сила. Како последица од промените се зголемува бројот на невработените. Во Британија во целата декада на осумдесеттите години бројот на

невработени не паднал под 2,5 милиони. Со зголемувањето на невработеноста и со зголемувањето на бројот на самохрани мајки се зголемиле и издатоците на државата за социјална сигурност.

Мобилноста и еднаквоста на шансите

Трендот на пораст на јавните трошоци во Западна Европа наменет за социјална заштита го доведе во прашање проектот на социјалната држава. Моделот на социјалната држава се замени со моделот на „еднаквост на шансите“. Моделот на еднаквоста на шансите најдобро ќе го сфатиме ако го споредиме со кинеската поговорка „наместо на гладниот да му подариш риба, подобро научи го сам да ја улови.“

Приказната за еднаквоста на шансите се сведува на барањето од секој граѓанин на една држава да се направи единка што ќе биде во состојба да произведува барем толку колку што конзумира, односно да биде во можност да ги задоволува своите потреби врз основа на вложениот труд. Барањето е прифатливо но проблемот е нерешлив затоа што како што тврдат марксистите, вработеноста е секогаш поврзана со потребите за печалење, односно со трошоците на капиталот.

Образованието и мобилноста

Општествена мобилност (подвижност) претставува движење или поместување на индивидуите или нивните семејства од една општествена позиција на друга во стратификацискиот систем. Во отворените општества поместувањето на поединците на повисоки позиции, во поголема мера но не и секогаш, се остварува преку напорна работа, штедење, талент, вештина и образование. Меѓутоа, мобилноста може да

биде попречувана од дискриминацијата спрема расата, спрема етничката група; понатаму дискриминацијата спрема женскиот пол и дискриминацијата спрема „понискитег класи и сиромаштијата. Најзначаен фактор кој им овозможува на поединците подобро место во општеството е образованието. Во едно општество не е голем грев доколку инженерот, лекарот или бизнисменот заработуваат повеќе од службеникот или од работникот и ако поседуваат повисок социјален статус. Меѓутоа, секоја индивидуа, независно од социјалното потекло и статус, мора да има рамноправни можности за пристап во секое училиште. Меѓутоа, во оваа насока, не е потребно да се потпираме на илузии. Конструкцијата за „еднаквоста на шанситег не ја зема во предвид нерамноправноста на ситуациите. Токму нерамноправноста на ситуациите е основен фактор за нерамноправноста на шансите.

Социологот Рајмон Будон во едно компаративно истражување дошол до заклучок дека: во просек децата од фаворизираните средини имаат далеку подобри оценки од другите и дека одличните ученици од „нефаворизиранитег (без подршка) средини во многу помал процент ги продолжуваат студиите отколку оние од фаворизираните. Оваа констатација ја потврдува претпоставката дека образованието само по себе не е во состојба да ја неутрализира класната поделеност на општеството во социјалната подвижност.

Културата на живеење и мобилноста

Положбата на сиромашните во САД се настојува да се објасни со нивната култура на живеење. Нивниот живот се опишува како живеење од денес до утре. Редовна работа, штедење, прифаќање одговорност за сопругата и децата, планирање на иднината, за нив се непознати. Тие и не се грижат да бидат одговорни. Социолозите кои ја истражувале оваа појава наведуваат дека за да ги разбереме ставовите на овие луѓе треба да погледнеме малку повисоко. Прво, какви работи на овие луѓе им се нудат: чувар, мијач на садови, лифтоператор, кондуктер. За полатени и посигурни работни места им недостасуваат квалификации и образование.

Се верува дека со демократизирањето на образованието ќе се намалат разликите во богатството и моќта бидејќи ќе им се даде можност на младите способни луѓе да стекнат знаења и вештини и со тоа да си го најдат местото во општеството. Резултатите добиени од многу социолошки истражувања покажуваат дека образованието има тенденција да ја изрази постапката. Социолозите наведуваат дека врз успехот во училиштето големо влијание има социјалната и семејната

средина од каде што потекнуваат децата. Училиштата имаат тенденција да ја овековечат општествената и економската нееднаквост. Децата од пониските општествени слоеви стекнуваат навики во говорот и однесувањето кои го отежнуваат нивното прилагодување во училиштето. Тие училиштето го доживуваат како туѓа културна средина во споредба со децата од привилегираните семејства.

Социологот Пол Вилис си поставил задача да одговори на прашањето зошто децата од работничките семејства добиваат работнички работни места. Направил истражување во едно училиште во Бирмингем (Британија) и дошол до заклучок дека учениците од работничко потекло покажуваат антишколско културно однесување. Подоцна, во животот, овие деца согледуваат дека училиштето можеби им дало некоја можност иако и како возрасни немаат некоја посебна желба да прават кариера. Што е посебно за истакнување, ова нивно искуство со училиштето не се во состојба да им го пренесат на своите деца, како што и нивните родители не успеале да им го пренесат.

Ако во едно општество се формира убедување дека некои се „долуг затоа што таму им е местото, тогаш се оневозможува било каква активност состојбата да се промени.

Прашања и задачи за размислување:

- Кои се обврските на социјалната држава?
- Зошто во 70тите години на 20тиот век се јавува идејата за „еднаквоста на шансите“?
- Зошто идејата на еднаквите шанси за работа не може во целост да се оствари?
- Зошто образованието самопосебе не ги изедначува шансите за општествена подвижност?
- Како со поимот „култура на живеењег идеологијата настојува да ги исклучи сиромашните од општествената подвижност“?

8.4. ОПШТЕСТВЕНО ИСКЛУЧУВАЊЕ

„Евидентна е корупцијата во нашето општество. Власта почна жестока антикорупциска акција. Кои се Вашите процени како ќе заврши акцијата и дали ќе се оди докрај?

Немам увид во тоа што се случув, но општ впечаток е дека некој потрошил 20 милијарда долари кои ни биле оставени од поранешниот систем. Како и да е, останаа уште две милијарди остана уште да се приватизира ЕСМ(Електростопанство на Северна Македонија). Прашањето е кај се парите. Народот не почувствувал благодет од транзицијата.Кога ќе прашате кој ги земал парите, доаѓате до корупцијата. А кој е вклучен во неа па секој што бил на власт, затоа што тој имал пристап до тие ресурси. Дан е се залажуваме, тука ќе има голем материјал за истражување. Прашањето е –кој ќе остане чист. што ако оваа власт дојде до самата себе? Народот сака резултати, каде е тоа богатство што било со години создавано. Политичарите се тие што треба да дадат отчет, тие располагаа со ресурсите на оваа земјаг.

Извадок од интервјут на универзитетскиот професор Ѓорге Иванов за „Актуелг

Исклучување

Во 19тиот век француските филозофи Вилерм и Бурет отвориле расправа за да одговорат на прашањето зошто некои луѓе се сиромашни. Според мислењето на Вилерм сиромашни се луѓето без волја. Непоседувањето на волја ги води кон разни видови на разврат, пијанство и болести во кои ги вовлекуваат и нивните деца. „Што можеме да очекуваме од таквите луѓе?г – се прашува филозофот. Ништо. Останува единствено да се зафатиме за нивните деца.

Бурет, пак, смета дека мизеријата е социјален проблем, проблем што го создава општеството. Мизеријата е појава на цивилизацијата. Постојењето на сиромаштија претпоставува на спротивната страна постоење на богатство.

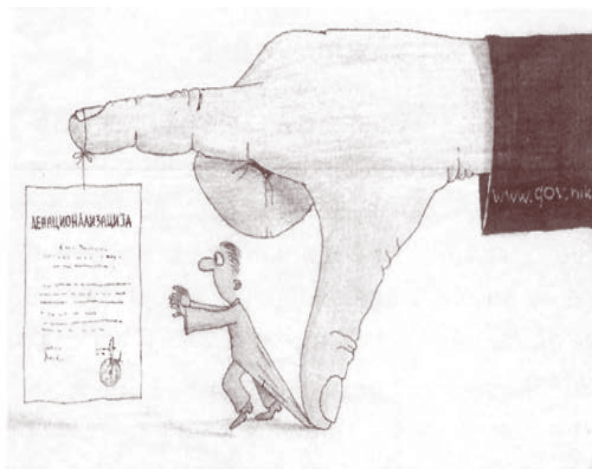
Спротивставувањата се очигледни, додека Вилерм сиромаштијата ја објаснува со индивидуалната распуштеност, за вториот тоа е социјален белег на цивилизацијата.

Британија е една од најбогатите општества во светот. Фактот дека една третина од нејзината популација живее во несоодветни услови на

лишеност, запоставеност и сиромаштво – при што едни стануваат се побогати додека други се посиромашни – го поставува прашањето за правда и просперитет. За време на повоениот економски просперитет невработеноста никогаш не се искачила над неколку стотици илјади. Во 1975 година бројот пораснал на еден милион невработени, а до почетокот на 1990 година достигнал 2,5 милиони.

За поголем дел од Британците постојаната работа е, главно, средство за постигање на економска сигурност и избегнување на лошите ефекти од сиромаштијата. За невработените единствен алтернатива е подршката од државата. На лицата кои претходно работеле а останале без работа државата им дава паричен надоместок.

На лицата пак кои се невработени или имаат скратено работно време а чии приходи не им овозможуваат минимум егзистенција им се исплаќа помош во приходи. Со порастот на невработеноста се зголемуваат и средствата за подршка. Бидејќи државата не била во состојба да ги остварува преземените обврски почнува да се служи со манипулации се со цел вината да ја префрли на сиромашните. Намалувањето на бенефициите се оправдува со тврдењето дека на тој начин се поткопува „културата на зависност“ во која се претпоставува дека живеат „субкласите“. Значи културата на зависност се зема како причина на сиромаштијата.

За времето на економскиот подем кој траел триесеттина години по Втората светска војна, преовладувало сфаќањето дека, сиромашните се како и сите други. Она што ги прави различни од другите е само недостатокот од пари. Во 60тите години на 20тиот век, се чувствува слабеењето на напредниот капитализам, а со тоа се менуваат и сфаќањата за сиромашните. Тие почнуваат да се третираат како квалитативно различни од другите.

Сиромашните секогаш биле маргинализирани и стигматизирани, а тоа значи однесувањето на некој да се обележи, да се жигоса како недозволно. Старите Грци и Римјани на избеганите робови и злосторници на телата им удирале жигови како знаци на срам. Вистина е дека различните слики, стравови и преокупации создавани за сиромашните, од страна на политичарите, владините претставници или медиумите се променија во последните 100 години. Сега на сиромашните се укажува како на лица кои не се спремни да работат, на кои им недостасува независност и кои се на работ на криминалот. Се забележува дека јачината и суровоста на оваа навреда и државните политики кои ја придружуваат се покажува со променливо темпо.

КУЛТУРАТА НА СИРОМАШТВОТО КАКО ПРИЧИНА НА СОЦИЈАЛНОТО ИСКЛУЧУВАЊЕ

Исклучувањето се определува како процес во кој индивидуалците или семејството доживуваат лишување било од ресурси (како на пример приходи) било од социјални врски со пошироката заедница или општеството.

Многумина од научниците забележале дека начинот на живот на сиромашните по многу нешта се разликува од животот на другите припадници на општествата. Разликите во начинот на живот се објаснуваат со помала култура на сиромаштијата. Овој поим го употребил американскиот антрополог **Оскар Луис** кој го истражувал животот на градската сиромаштија во Мексико и Порторико. Луис културата на сиромаштијата ја определува како нацрт за животот кој се пренесува од едно поколение на друго.

Како нацрт на живот кој го насочува однесувањето, културата на сиромаштвото ги има следниве елементи: На ниво на поединецот, главна карактеристика е чувството на маргиналност, беспомошност, зависност и инфериорност, нагласена ориентација кон сегашноста која се изродува во неподготвеност да се одложат задоволствата, чувството на незаинтересираност и фатализам.

На ниво на семејство се карактеристични слободните врски или дивите бракови, напуштањето на жените и децата. Чести се семејствата препуштени на мајките и многу посилни врски со родителите на мајката. Стапката на рзводи и напуштање на семејствата од страна на мажот е многу висока.

На ниво на заедницата, забележливо е невклучување и неучество во главните институции на општеството. Градската сиромаштија не е вклучена во синдикатите, не се зачленува во политички партии и не учествува во државната социјална помош. Многу малку ги користи банките, болниците,

не ги посетуваат стоковните куќи, музеите или уметничките галерии. За многумина семејството е единствената установа во која го минуваат својот живот.

Употребата на терминот култура подразбира дека однесувањето на сиромашните е усвоено преку процесите на воспитување во општеството. Кога еднаш ќе се прифати, сиромаштвото е отпорно на промените. Децата на градските сиромашни населби со наполнети шест или седум години, имаат оформено сфаќање за светот околу себе и тие не се психолошки подготвени да ги искористат промените за поголеми можности што им ги нуди општеството. Ако околностите кои ги втурнале луѓето во сиромаштија се променат, културата на сиромаштвото може да потрае.

Други социјални мислителите причините за сиромаштвото не ја наоѓаат во прифатените модели на однесување, туку во принудните ситуации. Сиромашните се принудени да се однесуваат така како што се однесуваат бидејќи тие се втурнати во сиромаштија.

Тоа се невработени луѓе, не работат со полно работно време или се вработени на работни места кои се ниско платени. Нивната работа не бара стручни квалификации и не им нуди перспектива, тие се мануелни работници, службеници во лифтовите, чувари на куќи, мијачи на садови и помошни келнери. Мажите сакаат работа која ќе им донесе подобра заработувачка и која е поугледна, но им недостасуваат потребни вештини, квалификации и работно искуство. Ситуациските принуди се многу посилни во одредувањето на однесувањето на сиромашните отколку културните модели на социјалната средина кои се наметнати.

Прашања и задачи за размислување:

- Кои се причините за сиромаштија според Вилерм?
- Зошто постојат сиромашни луѓе според Бурет?
- Во кои социјални услови сиромашните почнуваат да се третираат како луѓе квалитативно различни од другите?
- Наведете податоци од кои ќе се види дека вонбрачните раѓања не се белег на сиромашното население?
- Кои социјални групи се опфатени со поимот субкултура и зошто овој поим е социолошки неоправдан?

9. ВЛАДЕЕЊЕТО И ПОЛИТИКАТА ВО СОВРЕМЕНИОТ СВЕТ

9.1. ГЛОБАЛНАТА РАСПРОСТРАНЕНОСТ НА ЛИБЕРАЛНАТА ДЕМОКРАТИЈА

Аристотел е првиот мислител кој човековото општество го определил како политичко општество. Античките мислители политиката ја сметале за врвна човечка творба и дејност со која општеството не само што се одржува како заедница туку на своите припадници им се обезбедува човечки, праведен и добар живот во слобода и благосостојба. Општествата со политички, пред се, државни институции се сметаат за цивилизирани, оние пак без држава, за примитивни, варварски, лабилни.

Централен поим на политиката е државата како политичка институција. Професорот Димитар Мирчев во определувањето на државата како глобална социополитичка институција се повикува на сфаќањето на Фон Бејме кој наведува пет критериуми според кои се разликува и одликува државата: 1. припадноста на државата е задолжителна; 2. по правило, можно е да се биде припадник само на една држава; 3. државата владее и е ограничена на определена територија; 4. државата посредува помеѓу мноштво интереси, при што повеќе ги штити општите отколку посебните и поединечните; 5. државата, за разлика од другите политички институции е трајна институција. Бидејќи државата владее, социолошко прашање е: колку луѓето, граѓаните, учествуваат во политиката, во моќта и во власта, односно колку нив ги насочуваат и контролираат и колку при тоа ги остваруваат својата слобода и интерес?

Одговорот на прашањето социологијата го бара во постоењето на два вида политички системи и типови на држави: демократски и недемократски. Земјите во кои гласачите можат да избираат меѓу две

или повеќе партии и во кои најголем број од возрасното население има право на глас се нарекуваат либерални демократии. Во демократските држави владеат граѓаните преку своите политички претставници, бидејќи власта се воспоставува по пат на избори. Во земјите во кои гласачите можат да избираат меѓу две или повеќе партии и најголем број од возрасното население има право на глас се либерални демократии. Постои поделба и релативна независност на трите видови власт: законодавна, извршна и судска. Постои регулатива и широка заштита на правата на човекот и слободите на граѓанинот.

Централен поим на демократијата се човековите права. Државата треба нив да ги заштитува. Во осумнаесеттиот и деветнаесеттиот век се сметало дека државата треба да ги заштитува индивидуалните (цивилни) права и слободи (правото на живот, имот, слободата на говорот, верските слободи) и политичките права (правото на политичко здружување и правото на глас). Во почетокот на дваесеттиот век списокот на човекови права е проширен со „социјалните права“. Се согледало дека цивилните и политичките права не значат ништо ако не се поткрепени со одредена социјална сигурност, која им овозможува на луѓето да ги остварат индивидуалните и политичките права. Во социјални права спаѓаат: правото на минимален животен стандард, здравствена заштита, правото на работа и правото на образование. Комисијата за граѓанство во Велика Британија утврдила дека за мнозинството британски државјани овие права се најзначајни.

Ширење на демократијата

Експанзијата на демократијата започна во средината на 1970 година во Јужна Европа со отфрлањето на воените режими во Грција, Шпанија и Португалија. Потоа во средината на 1980тата се прошири во Латинска Америка и во азиските земји како Кореја, Тајланд и Филипините. Последниот бран во 1990тите години ги зафати земјите од Источна Европа, Советскиот Сојуз и делови од сахарска Африка. При крајот на 1990тите од вкупно 186 земји членки на Обединетите нации повеќе од 107 земји има демократски белези како што се изборите помеѓу повеќе партии и различните гаранции за политичките и индивидуалните права. Тоа значи двапати повеќе во споредба 1970тите години.

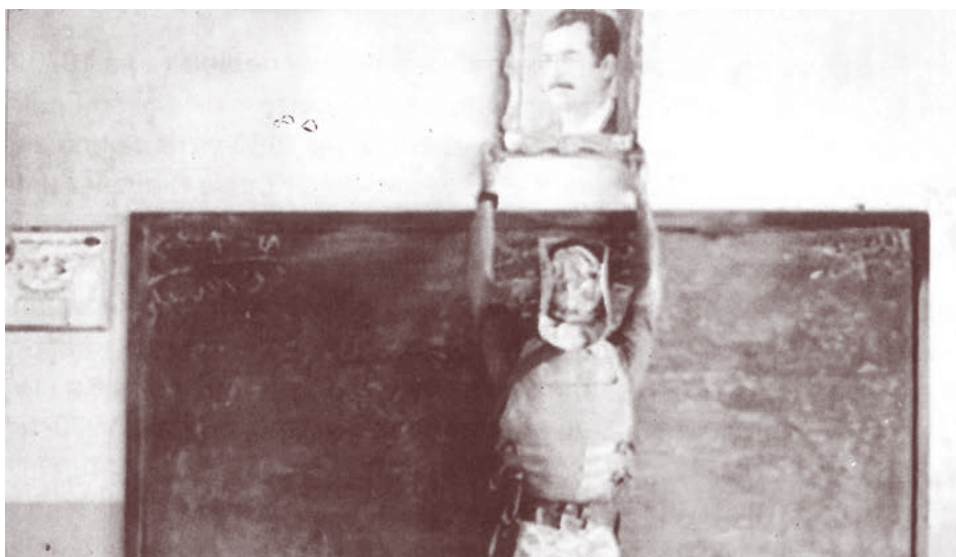
Демократијата е најмалку присутна во исламските земји и во делови од Африка. Различните меѓународни агенции и организации како

што се Европската унија, НАТО, Светската банка и Меѓународниот монетарен фонд (ММФ) како услов за членство или добивање помош бараат демократски системи. Тоа ги охрабрува општествата да се менуваат а авторитарните владетели да попуштат. Во Латинска Америка, Источна Азија, Источна Европа и во некои африкански држави се подржуваат слободни избори. Меѓутоа, демократијата не се исцрпува со тоа што ќе се избере влада. Карактеристично за новонастанатите демократии со посредство на надворешно влијание е проблемот со легитимитетот. Власта е легитимна се додека поголемиот дел од населението ја почитува.

Граѓаните мораат да заработуваат пари за да ги дишат политичките права и слободи. Само луѓето кои имаат дом и сигурна работа, а оттука и материјална иднина, се или можат да станат граѓани за кои демократијата е жива реалност.

Улрих Бек

Извршителите на власта можат да бидат оспорени од страна на избирачите и со волјата на избирачите можат да бидат заменети. Но, ако владите и покрај неколкуте измени не успеат да ги задоволат основните потреби на најголемиот дел од населението, односно ако постојано ги заштитуваат интересите на економски моќните групи, тогаш може да биде ставен под сомнеж самиот демократски систем на владеење.

Светскиот триумф на капитализмот и на либералната демократија го навеле Френсис Фукујама да го прогласи „Крајот на историјата“. Ентони Гиденс во својата социологија наведува: во 1989 година, со распаѓањето на Советскиот Сојуз и движењата за повеќепартиска демократија во другите региони од светот, тврди Фукујама, на идеолошките битки од минатите времиња им дојде крајот. Крајот на историјата затоа значи крај на алтернативите. Никој повеќе не ја брани монархистичката идеја, а фашизмот е работа на минатото. Истото важи и за комунизмот кој долго време им беше соперник на западните демократии. Капитализмот победи во долготрајната борба со социјализмот наспроти марксовите предвидувањ, а либералната демократија сега остана сама. Ја достигнавме, како што тврди Фукујама „Крајната точка на идеолошката еволуција на западната демократија како конечна форма на владеење.

„Парадокс на демократијата е тоа што демократијата се шири по светот, како што пред малку опишав, додека во зрелите демократии, кои остатокот од светот треба да ги копира, постои широка разочараност од демократскиот процес. Во повеќето западни држави опаѓа нивото на доверба во политиката во текот на последните години. Се помалку луѓе излегуваат да гласаат во споредба со порано, особено во САД. Се повеќе и повеќе луѓе велат дека не се заинтересирани за парламентарната политика, особено од помладата генерација.

Е. Гидене „Забеган свет“

Прашања и задачи за размислување:

- Кои се одликите на демократскиот политички поредок?
- Кои права државата треба да ги заштитува?
- Зошто се значајни социјалните права?
- Какво е влијанието на меѓународните агенции и организации во ширењето на демократијата?

9.2. ПАРТИСКИТЕ СИСТЕМИ ВО СОВРЕМЕНИТЕ ОПШТЕСТВА

Најзначајна политичка институција во демократските општества е парламентот. Се определува како највисок претставнички и законодавен орган на државата. Парламентарните општествени системи не можат да се замислат без политички партии. Преку нив граѓаните можат да ги изразуваат интересите во парламентот. За социологијата тие се политички институции но и социјални групи. Како политички институции тие се борат да ја освојат власта, односно да обезбедат мнозинство во парламентот. Тие се и социјални групи затоа што имаат специфична организација која што им е потребна за да ја освојат власта.

Според бројот на партиите кои што се борат за власт, партиските системи можат да се поделат на: двопартиски и повеќепартиски. Врз бројот на политичките партии влијаат повеќе фактори, како што се: класносоцијалниот состав, конфликтите меѓу различните групи, како и раслоеноста на општеството врз национална, расна и религиозна основа.

Партиите за себе сметаат дека се демократски организирани, додека социолозите тврдат дека во секоја од нив постои само едно активно јадро или елита. Партиската база или членство се неактивни и немаат никакво влијание врз елитата. Социолозите на елитизмот како Парето, Моска, Микелс наведуваат дека верувањето на народот дека партиите ќе ги претставуваат нивните интереси е илузија. Ова трансформирање на партиите од претставници во елити кои владеат се нарекува олигархизирање на партиите. Олигархизирањето е нужна појава на секоја организација.

„Токму организацијата ја пораѓа превласа на избраните над избирачите, на мандаторите врз оние што ги делегираат. Кој ќе рече организација ќе рече олигархија.“

Секоја партиска организација претставува олигархиска моќ втемелена врз демократска база. Насекаде наоѓаме избирачи и избрани. Исто така, насекаде наоѓаме дека моќта на избраните водачи над избирачките маси е речиси неограничена. Олигархиската структура на зградата го задушува демократски принцип. Она што постои го потиснува она што треба да биде. За масите оваа суштинска разлика меѓу реалноста и идеалот останува

тајна. Вербата во претставувањето на народните интереси, верба која големо мнозинство демократи, а особено работничко-класните маси во германско-говорните земји, ја споделуваат со голема истрајност и сигурност, претставува една илузија...г

Роберт Микелс

И покрај наведените тенденции според социологот Сејмор Липсет „политичките партии мора да се сфатат како најважни посредувачки институции меѓу граѓанството и државатаг .

За стабилна демократија треба да постојат главни партии кои постојано имаат значајна поддршка. Поддршка на партиите им е потребна за да можат да ги издржат политичките неуспеси. До колку партиите не обезбедат постојана поддршка од избирачкото тело, тие можат да бидат збришани. А ако бидат збришани тогаш оние кои што владеат ќе немаат опозиција. Постојан извор на поддршка политичките партии имаат од класите. Нстанувањето на класите се поврзува со индустриската револуција. Индустриската револуција беше економска. Таа го поттикна конфликтот меѓу земјопоседничката елита и новосоздадената буржоаска класа. Овој конфликт беше проширен со конфликтот меѓу капиталистите и работниците, во проширувањето на правото на глас на сите возрасни мажи. Класите добија можност да влијаат врз одлуките на политичката власт. На политичката арена работничко-класните партии беа многу посилни во периодот по Втората светска војна. Во последните неколку децении социјалдемократите и најголем дел од прилично ослабените комунисти ја променија идеолошката насока, престанаа да се залагаат за државна сопственост, претпочитаа пазарно водена економија.

Од средината на 1960тата година, западниот свет навлезе во нова политичка фаза. Според Липсет неа ја карактеризира интересот за т.н. постматеријалистички прашања, како на пример, чистата околина, употребата на нуклеарната енергија, културата, еднаквиот статус на жените и малцинствата, потолерантен модел особено во семејните и сексуалните прашања. Со тоа социјалниот и политичкиот конфликт добива нова димензија.

За да заживее демократијата во поранешните комунистички општества неопходни им се стабилни партиско-социјални расцепи. Поранешните комунисти се престорија во социјалисти и социјалдемократски партии. Бидејќи општеството не е јасно издиференцирано на капиталисти и работници не се знае кого го претставуваат.

„Многумина ја сметаат политиката корумпирана, во која политичките лидери повеќе се заинтересирани за себеси отколку искрено за интересите на другите граѓани. Младите луѓе како најважни ги сметаат прашањата за екологијата, за човековите права, за семејната политика и за сексуалната слобода. На економско ниво, тие не веруваат дека политичките се способни за справување со силите кои го движат светот. Како што знае секој, многу од тие сили се над нивото на националната држава. Не е за изненадување тоа што активистите одлучуваат да ја инвестираат својата енергија во специјализираните интересни групи, бидејќи тие ветуваат нешто што ортодоксните политичари, изгледа, не можат да достигнат.“

Ентони Гуедис, „Забеган свет“

Прашања за размислување:

- Каква е врската помеѓу политичките партии и парламентот?
- Зошто социолозите ги сметаат партиите за недемократски?
- Демократијата не може да функционира без политички партии. Објасни зошто?
- Политичките партии постојано наоѓаат поддршка кај класите. Објасни зошто?

9.3. ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА И ОПШТЕСТВЕНИТЕ ДВИЖЕЊА

Социјалното движење претставува колективен обид за постигнување на некоја заедничка или општа цел. Имаат своја структура, подолго траат, имаат постојано членство, методи и план на работа. За постигнување на целта користат различни методи како што се демонстрации или придобивање на пратеници, потоа настапи на медиуми. Сето тоа се прави за да се добие поширока поддршка од јавноста. При определувањето на социјалните движења треба да се издвојат неколку карактеристики кои ги разликуваат од другите форми на дејствување како што се толпата или пак формалните организации како што се политичките партии.

Прво; социјалното движење е колективен потфат или акција на поголем број лица кои треба да бидат вклучени. Второ; движењето е

ориентирано кон промени, без разлика дали станува збор за промени на мислењето, верувањето или пак во однесувањето. Трето; движењето ги надминува локалните граници и активности.

Социјалните движења кои дејствуваат на глобално ниво се вредносни движења. Такви се движењата за мир, за еднаквост помеѓу половите, еколошките движења и во поново време движењето за спречување на негативните последици од економската глобализација. За нив велíme дека се вредносно насочени затоа што настојуваат да го променат мислењето и однесувањето.

Еколошките движења се глобални движења

Во петтиот век пред новата ера, старогрчкиот филозоф Протагора ја изрекол мислата: „Човекот е мерило за сите нешта. Со овој став за човекот, Протагора ја навестува победата на човекот над природата, на субјектот врз објектот, на говорот над вистината. Оваа мисла може човекот да го направи не одговорен затоа што ако човекот е средиште на вселената и единствено мерило за сето останато, тогаш самиот тој се поставува над природата и законите на постоењето.

Во епохата на просветителството се зацврстило убедувањето дека со развитокот на науките човекот ќе триумфира над природата. Целта на современата наука за Декарт е да се знаат „моќта и дејството на огнот, водата, воздухот, ѕвездите, небото и сите други тела, целта е човекот да стане главен владетел над природата. За Бекон Земјата е создадена за човекот. Во деветнаесеттиот век социјалните филозофи во развитокот на природните науки и нивната примена во технологиите наслутиле можност за укинување на искористувањето на едни групи од страна на други групи.

Еколошката криза во втората половина на 20тиот век се претвора во криза на современа култура, како победа на човечкиот разум над природата. Се повеќе стануваме свесни дека човекот не е мерка за се, дека тој е само еден вид од илјадниците видови. Антрополошката слика за светот е погрешна. Природата не е само „материјал“ за човековите потреби.

Индустрискиот модел на развој на околу 1/5 од светското население му обезбеди квалитетен живот. Економската благосостојба се мери со потрошената количина на фосилни горива и автомобили. Но благосостојбата изразена во претерана потрошувачка се покажа погубна за екосистемот. Денес во САД секој втор човек има автомобил. Ако бројот на населението на глобусот во текот на 21виот век достигне

десет милијарди и ако овој тренд на моторизација се прошири низ целиот свдт тогаш би требало на Земјата да има пет милијарди автомобили. Луѓето на северната полутопка сметаат дека се им е дозволено. Тие трошат десетпати повеќе енергија по жител, а исто така, десетпати повеќе вода, земја, руда, биомаса, отколку луѓето во неразвиените земји. Ако овие стапки на потрошувачка би се прошириле на пет, шест или повеќе милијарди луѓе, глобалната пропаст би се случила за помалку од пет години.

Во сите земји во развој реките и езерата се енормно загадени со отровни материи од индустријата. Нитратите се најчесто присутни во вода та за пиење. Тие предизвикуваат труење на крвта кај малите деца, хипертензија кај возрасните, рак и многу други болести. Користењето на пестицидите помеѓу 1950 и 1986 година е зголемено за 32 пати. Речиси два милиони луѓе во светот годишно страдаат од акутно труење од пестициди а околу четириесет милиони умираат. Некои пестициди се забранети во индустриски развиените земји, но тие и понатаму се употребуваат во неразвиените.

Секоја секунда во атмосферата се испуштаат 1000 тони разни гасови и исто толку се исфрла разновиден отпад. Приближно секоја секунда на земјата се губат 3000 м² шума. Сето тоа се прави во служба на богатите земји, во служба на оние кои велат дека е допуштено се што им се чини дека е економски разумно и што не е директно забрането со закон.

Прашања за размислување:

- Објасни зошто глобалните социјални движења се вредносно насочени?
- Идентификувајте ги последиците врз природата и животот на луѓето од примената на начелото: „Човекот е мерило на сите нештаг.“

9.4. НАЦИОНАЛИСТИЧКИТЕ ДВИЖЕЊА ДЕНЕС

Деветнаесеттиот и дваесеттиот век се означени како векови во кои се формираат нациите како општествени творби. Бидејќи луѓето од секогаш живееле во општества: орди, родови, племиња и народи, треба да се утврди по што се разликуваат нациите од другите општества. На нацијата претходи народот како аграрно, феудално и традиционално општество. Нацијата е модерно индустриско, капиталистичко или трудово општество.

Предмодерното општество се трансформирало во модерно низ неколку процеси: економскиот, социјалалниот, културниот и политичкиот. Политичката модернизација на општеството најбележито може да се претстави во зголеменото учество во политиката од страна на социјалните групи. Преломот на традиционалното општество кон политичка модернизација е направен со Француската револуција од 1789 година.

„Први земји во кои се јавува нацијата се Франција и Англија. Во сите почетни појави нацијата кај нив предимно претставува политичка појава. Како таква ја согледуваат и научниците кои се сведоци на нејзиното раѓање. Така, францускиот просветител Дидро, кој живее во 18 век, нацијата ќе ја определи како народ кој живее на дадена територија во чии рамки споделува закони и политички институции. Нацијата е заедница на граѓани, односно на луѓе кои учествуваат во политиката и кои се бранители на заедничките права и слободи. За разлика од народот кој претходи, каде луѓето се поделени на сталешки групи во чии рамки ги остваруваат своите општествени односи и кои подлежат на посебни правни прописи, кај нацијата сите се еднакви во својата национална припадност. Всушност, кај првите нации заедно израснуваат чувството за националната припадност и демократијата. Секоја нација, како заедница на граѓани, има право самата да ја одредува својата судбина и влада. Владата е претставник на граѓаните, а тие неа ја воспоставуваат преку изборите.

Улогата на етносот и државата во создавањето на нациите

Етничката припадност може да биде определена од јазикот, културата, религијата, заедничката историја или заедничкото потекло. Врз чувството на етничката припадност се формира национална свест како свест за посебност и слобода. Врз националната свест се создава политичко движење чија цел е создавање на сопствена национална држава. Доколку таквите национални движења се успешни доаѓа до создавање на нови држави. Етнонационалниот пристап на формирање на нации и потоа на национални држави беше употребуван во периодот помеѓу 1840 и 1880 година. Тогаш беа обединети и создадени Италија и Германија. Во тој период на Балканот се формираа српската, романската, грчката, бугарската нација.

Во вториот период, во рамките на Хабсбуршката монархија, Отоманската Империја и Руското царство се формираат нации како, на пример, чешката, словачката, словенечката, хрватската, македонската.

Последниот период на формирање на нации се совпаѓа со распаѓањето на повеќенационалните држави како СССР, СФРЈ, ЧССР. Како последица од овој процес се осамостоија повеќе од десет национални држави како на пример, Словенија, Хрватска, Северна Македонија, Естонија, Литванија, Украина, Ерменија, Чешка, Словачка итн.

Од сето ова може да се заклучи дека процесот на формирање на нации и национални држави се остварувал низ образецот етнос – нација држава.

Нации кои се формирани со посредување на државата се таканаречените имигрантски нации, на пример, САД, Канада, Австралија. И денес се сретнуваат национални движења во рамките на постоечките држави. Етнонационализмот денес како политичко движење е насочено кон формирање на етнонација и етнонационална држава. Кога ваквите национални движења се развиваат во рамките на веќе постојните држави нужно доаѓа до конфликт со државната власт. Еден од константните идејни елементи на етнонационалните движења е етничката територија. Концептот за етничка територија содржи барање за обединување на етничката група на една однапред и некритички одредена цела етничка територија. Меѓутоа, териториите на кои живеат недоминантните групи никогаш не се чисти. Врз ваквата состојба влијаат повеќе фактори. Честопати границите на државите ги определуваат големите сили. Таквите граници не минуваат по етничките или

културни меѓи. Од друга страна, под влијание на процесите на модернизација и социјалната подвижност на луѓето, етничкиот состав на дадена територија постојано се менува. Од овие причини барањето за етнички територии секогаш завршува со крвави конфликти помеѓу етничките групи и државната власт.

Националното движење минува низ неколку фази. Во првата фаза се преземаат акции за ширење на свеста дека групата има посебни јазични, културни, социјални, а понекогаш и историски белези. За таа цел се користат научни истражувања. Со научните истражувања му се дава авторитет на проектот. Втората фаза вклучува активности за придобивање на што поголем дел од етничката група за формирање на нова нација. Се користи и патриотска агитација. Намерата е да се заплашат оние кои се рамнодушни кон проектот. За тоа се користи етикетата национални издајници.

Прашања и задачи за размислување:

- Нацијата се определува како општество со модерна политичка организација. Прочете го текстот кој ја определува нацијата како политичка појава и наведете ги карактеристиките на таа појава
- Објаснете го образецот етнонацијадржава
- Барањето за формирање етнонационална држава во рамките на веќе постојни држави вообичаено завршува со крвав конфликт. Објасни зошто?

10. РЕЛИГИЈАТА ВО СОВРЕМЕНИТЕ ОПШТЕСТВА

Религијата постои во сите досегашни општества. И денес таа има свое место во животот на човекот и влијае на човековите гледања на светот. Таа е извор на лични успеси и подршки, но често и причинител на општествени борби и судири.

Се поставуваат прашањата: каква моќ има религијата; кои се нејзините сили што зближуваат и раздвојуваат; која е нејзината улога во општеството. Различни гледишта, различно одговараат на овие прашања.

10.1. СОВРЕМЕНИ ОПРЕДЕЛБИ НА РЕЛИГИЈАТА

На прашањето што претставува религијата, може да се одговори ако се согледаат компонентите или составните елементи на нејзината сложена структура.

Првата компонента на религијата е замислата за натприродното, онострано суштество. Тоа суштество се замислува на различни начини. Втората компонента на религијата ја сочинуваат посебните религиозни чувства. Основно религиозно чувство е чувството на зависност. Ако натприродното суштество се замислува како суштество со неограничена моќ, религиозните луѓе од него се плашат, но и му се благодарни и му се восхитуваат.

Ритуалите се третата компонента на религијата. Таа е поврзана со првите две. Ако човекот чувствува зависност од натприродното суштество, тигаш тој ќе настојува да влијае врз неговата волја, да ја добие неговата наклоност или да го ублажи неговиот гнев. Тоа го прави со ритуалните активности како што се: молитвите, жртвувањето, земање на определен вид храна или воздржување од исхрана (постење во определени денови).

Четвртата компонента на религијата се симболите. Бидејќи оностраното битие се замислува како невидливо и нешто сосема поинакво

од реалниот свет, религијата се служи со симболи преку кои го упатува верникот кон оностраното. Како симболи можат да послужат определени предмети како на пример: посветениот леб и вино го симболизираат телото и крвта на Христос.

Етичка компонента на религијата се сретнува во монотеистичките религии, на пример во мојсијанството, христијанството. Во овие религии Бог се замислува како олицетворение на доброто и морален законодавец. Верниците кои постапуваат според Десетте Божји заповеди ќе бидат наградени на оној свет, а во спротивно казнети.

И религиозните организации се компонента на религијата. Луѓето со исти верувања се здружуваат во засебни верски групи како што се култот, сектата, деноминацијата (конфесија) и црквата.

Дефинирањето на религијата кое се темели врз наведувањето на структурните елементи има свои недостатоци поради разновидноста на религиозните верувања и организации. Замислата за натприродното суштество како семоќно и добро, врз која се организира религиозниот живот не се сретнува во сите религии. Конфуцијанизмот, на пример, организирањето на животот во општеството го изведува од хармонијата која владее во природата, а не од некои вистини кои се над природата. Основач на конфуцијанизмот е кинескиот филозоф Кунг Фу Це (кај нас познат како Конфучиј) кој живеел во шестиот век пред нашата ера.

– Кунг Фу Це го сметаат за основач на религијата, но тоа не е точно. Тој речиси никогаш не се повикувал на никакво Божество, не зборувал за задгробен живот... Во суштина тој е светски филозоф со огромен интерес за личниот и политичкиот морал, за моралното однесување (Мајкл Харт).

Во конфуцијанизмот должностите се поставуваат пред правата. Посебно се нагласува верноста на синовите спрема родителите. Жените им должат почит и послушност на мажите, а поданиците на владетелите. Меѓутоа, овој кинески мудрец не ја одобрувал тиранијата. Тој верувал дека државата постои за доброто на народот, а не народот за неа. Владетелот треба да владее со морален пример, а не со сила. Идеите на конфуцијанизмот биле прифатени од поголемиот дел на кинескиот народ и две илјади години длабоко влијаеле врз начинот на мислење.

Според процентот на верската припадност на светското население, најголеми религии се христијанската (33,5 %) и исламот (18,2%). Овие религии се монотеистички. Основната идеја на овие религии е

идејата за семоќниот Бог кој го создал светот и со својата волја може да влијае врз случувањата во него. Но, постојат и религии без Бога. Таков е будизмот. Буда ја отфрлил идејата за постоењето на Бог како надчовечко суштество кој го создал светот. Идејата за Богот – творец е противречна. Противречноста ја согледал францускиот филозоф Пјер Бел. На пример, ако се прифати дека Бог е творец на светот, тогашво светот не смее да има зло. Но ако во светот, сепак постои зло, тогаш злото мора да му се припише на самиот творец. Ако тој не може да го спречи злото, тогаш тој не е семоќен.

Будизмот произлегува од учењето на староиндискиот принц Сидарта Гаутама – Буда кој живеел во шестиот век пр. н.е. Атрибутот Буда го добил од неговите ученици и следбеници на неговото учење. Зборот Буда значи оној кој се разбудил. Буда развил едно етичко учење за моралниот препород на луѓето. За разлика од христијанството каде човекот не може да се спаси без Божја помош (затоа треба да верува во Бога), будизмот наведува дека човекот може да се препороди само со сопствениот напор, без посредување на Бога. Затоа будизмот се нарекува религија без Бога. Целта на животот е нирвана како спасување на овој свет, додека човекот е жив. Да се постигне нирвана значи да се изгаснат, односно да се смират страстите и нагоните кои од човекот прават неслободно, саможиво и агресивно суштество.

„Постојат две крајности, о монаси, кои мора да ги одбегнува оној кој се одрекол од световниот живот. Од една страна, тоа е животот во задоволства, живот препуштен на задоволства и уживање: тоа е ниско, простачко, недуховно неплеменито и не води кон целта. Од друга страна, и вежбањето со самомачење не не води кон целта: тоа е исполнето со патила, не е племенито. Совршениот човек, о монаси држејќи се подалеку од овие крајности, го открил патот кој се наоѓа во средината, кој овозможува да согледаме и создаеме, кој не упатува кон мир, сознание, просветленост, кон нирванатаг (Од Беседата во Бенарес).

Моралните правила со кои се контролира однесувањето на верниците, како на пример, Десетте заповеди, за кои се претпоставува дека Мојсеј ги примил од Бога, исто така не се карактеристични за сите религии. Идејата дека боговите се заинтересирани за нашето однесување на Земјата отсаствува кај античките Грци. Тие боговите не ги замислувале како морално совршени, туку како суштества со човечки мани и слабости (кои се расправаат и завидуваат).

Англискиот социолог Антони Гиденс, во својата социологија наведува елементи кои се среќаваат во сите религии, а тоа се религиозните симболи и религиозните обреди или церемонии. Улогата на

религиозните симболи е да предизвикаат кај верниците чувство на почитување и стравопочитување. На пример: црквата (храмот) како дом Божји. Обредите се религиозни активности поврзани со религиозните симболи. Палењето на свеќи служи за изразување на почитта кон Бога или за негово омилоствивување. Обредите честопати ги изведуваат поединци но во сите религии постојат церемонии во кои верниците учествуваат колективно. Редовните церемонии обично се обавуваат на посебни места – во цркви или храмови

Прашања и задачи за размислување:

- Кои се составните елементи на религијата?
- Кои се одликите на конфуцијанизмот?
- Зошто Будизмот е религија без Бога?
- Дали сваќањето за Бога, како морален законодавец го сретнуваме во сите религии?
- Кои елементи се сретнуваат во сите религии, според Антони Гиденс?

10.2. ЦРКВА И СЕКТА

И црквите и сектите се верски организации. Сектата може да се определи како група на следбеници на некое верско учење кои се одвоиле од црквата и затоа црквата ги отфрлила или осудила. За црквата, мислењето или верувањето до кое се придржува сектата е неправилно. Но и сектите, црквата (католичка или православна) ја сметаат за секта, односно за организација која се одвоила од „вистинското учење“ изнесено во Библијата.

Разликите помеѓу црквата и сектата како верски организации може да се согледаат: според начинот на која се организирани и според верското учење. Врз начинот на организирање влијаат следниве елементи: обемот на организацијата, начинот на примање на нови членови, начинот на кој се поставуваат функционерите и нивната улога, положбата на членот во организацијата и типот на авторитет кој преовладува.

Во споредба со црквата, сектата е релативно малубројна верска група. Во сектата се пристапува доброволно при што во подготовката на членот му помагаат постарите членови. На црквата се припаѓа со

самото раѓање, односно децата на верниците на некоја црква однапред се определени да бидат нејзини членови.

Сектите своите приврзаници ги добиваат од социјално непривилегираниите општествени слоеви, додека црквата во тој поглед е универзална затоа што нејзини следбеници има во сите општествени слоеви.

Во црквата верскиот живот е организиран како институција. Има свои функционери кои се поставени од овластени црковни тела. Тие се образуваат во верски училишта и нивна задача е да ги водат верските обреди. Верникот се наоѓа во положба на оној којшто е воден и за чија душа се грижат свештениците. Во сектите нема посебни верски тела кои поставуваат функционери. Поединците кои се религиозно вдаховени се повеќе ангажирани и влијаат со својот авторитет. Иако во сектите нема поделени улоги (членство и функционери), не значи дека тие се слабо поврзани. Напротив, бидејќи верниците пристапуваат на сектата доброволно и очекуваат да задоволат некои егзистенцијални и емотивни потреби, групата е многу единствена. Врз единството на сектата влијае и нејзиното учење дека е избран вистинскиот пат.

Социолозите на религијата наведуваат дека сектите кои имаат голем број верници и подолга историја, за да го пропагираат и контролираат својот систем на вредности мора да попримат форми на организација. Армија на спасот и Јеховините сведици се примери на секти кои според организацијата им се доближуваат на црквите.

Сектите се разликуваат од црквите и според верското учење. Според црковното учење Бог го создал светот од ништо (еџ nichilo). Тој е творец на природниот поредок. На теолозите ова учење за создавање на светот им создава тешкотии кога треба да го оправдаат Бога. Ако Бог го создал светот и се замислува дека е семоќен, дека се знае и е апсолутно добар – тогаш оправдано се поставува прашањето: од каде зло во светот? Сектите на Манихејците чии следбеници биле балканските богумили го оспорувале ова учење и го излижиле дуализмот: доброто и злото, материјата и духот, светлината и темнината се вечни.

Сектите се разликуваат од црквите и во наведувањето на изворот на нивното учење. Додека црквата како извор на своето учење ја наведува Библијата и заклучоците на црковните собори, сектите ја наведуваат само Библијата. Верските разлики помеѓу црквата и сектите се покажуваат и во значењето кое им го придаваат на верските ритуали, обреди и светите тајни. За црквата учеството на верниците во обредите

и примањето на свети тајни претставуваат основно средство за проверка на припадноста кон црквата. За црквата како масовна организација, овие надворешни форми на религиозност претставуваат средство за контрола на верниците, но и средство за обезбедување на хиерархиска положба и привилегии на свештениците. Многу од сектите ги отфрлаат светите тајни (со исклучок на крштевањето и причестувањето) како безвредни работи и ги заменуваат со читање и толкување на Библијата. Сектите не прават храмови туку изнајмуваат простории за своите состаноци. „Не градате цркви од камења и не правете олтари, туку секаде славете го Бога и плашете се од него. Вашите свештеници не се наши. Ние ги отфрламе и литургијата и обредите бидејќи секој наш брат е светец и крал.г Вака Илјин, основачот на една руска секта го изложил својот став спрема вредноста на ритуалите и црквата.

Сектите веруваат дека можат радикално да го препородат светот со морални средства. Затоа имаат негативен став спрема богатството, луксузот, посебно спрема богатството на црквата и нејзините функционери. Многу секти настојуваат и денеска да ја оживеат етиката на првобитното христијанство кое го осудувало богатството, се свртувало кон сиромашните и во своите општини организирано агапизам, односно взаемна помош. Сите секти ја забрануваат употребата на алкохол, цигари и опојни средства. Некои секти имаат одбоен став спрема полагањето заклетва и посебно спрема воената служба. Јеховините сведници во Германија опстојувале на своите ставови и кога хитлеровците ги испратиле во озлогласениот концентрационен логор во Бухенвалд.Тие одбиле да дадат топла облека за германските војници на источниот фронт.

Прашања и задачи за размислување:

- Кои се разликите помеѓу црквата и сектите во начинот на кој што се организирани?
- Зошто црквата ги напаѓа сектите?
- Кои фактори го јакнат единството на сектата?
- На какви тешкотии наидуваат црковните теолози во оправдувањето на Бога?
- Објаснете го ставот на сектите спрема верските ритуали и светите тајни!

10.3. НОВИТЕ РЕЛИГИСКИ ДВИЖЕЊА

„О колку се благословени мачениците кои ќе погинат на бојното поле!.. радувај се ти смел воину, ако преживееш и ако освојуваш со Бога, но ликувај и слави уште повеќе ако умреш и на Бога му се придружишв. Со овие зборови францускиот свештеник, светиот Бернер ги воспалувал душите на верниците за учество во крстоносните војни. По селцуското освојување на Ерусалим во 1077 година во Европа се засилувал верскиот ентузијазам за ослободување на светата земја од неверниците. Петар од Амиен придружуван од голем број сиромаси собрани од сите страни, минувајќи низ Унгарија и балканските земји и пљачкосувајќи го населението, во 1096 година дошол пред Цариград. Бидејќи и тука крстоносците продолжиле со ограбување, византискиот цар Алексиј побрзал веднаш да ги префрли преку Босфор, во Мала Азија. Во првиот судир со Турците, тие претрпеле сожалителен пораз. Но, кон крајот на истата година почнале да пристигнуваат со својата придружба големите феудални барони. Во Цариград се собрал цветот на западното витештво. На 15 јули 1099 година крстоносците го зазеле Ерусалим. Крстоносните војни, водени во името на на Бога и во името на Алах, спаѓаат во најкрвавите. Илјадници луѓе погинале, христијанските и исламските војски биле поддеднакво свирепи. Крстоносните војни се историски пример како религијата може да располага со животот на луѓето.

Од крајот на 18тиот век на тлото на Европа започнува да се развива една модерна цивилизација. Процесите на технизацијата и урбанизацијата (пораст на градовите и намалување на селското население) имаат влијание врз секуларизацијата, односно врз слабеењето на религијата како начин на мислење, чувствување и живеење. Ако некогаш хриетијанскиот теолог Августин се придржува на правилото: „верувам за да можам да сознаамг, научникот Рене Декарт поставува сосема поинаков пристап: „се сомневам за да можам да сознаамг. Иако за секуларизацијата се смета дека е неизбежен процес, сепак при крајот на 20тиот век во Иран исламот доживува повторно будење. При крајот на 70тите години во Иран избива исламска револуција при што од власт е симнат Мухамед Реза кој сака да ја модернизира земјата по углед на Западот. Тој сака да спроведе аграрни реформи, да им даде на жените право на глас и да воведи модерно образование. Исламскиот фундаменталист Хомеини, кој ја презема власта, во уредувањето на општеството почнува да го применува традиционалното исламско право. Политичкиот и стопанскиот живот се уредува според религијата

запишана во Коранот. Според исламското право, мажите се одвојуваат од жените, а овие мора да го покриваат телото и лицето на јавни места. Хомосексуалците се стрелаат, а оние кои ќе направат прелјуба се каменуваат. Идејата на револуцијата е да го обедини сиот исламски свет против Западот.

Исламските фундаменталистички движења во последните петнаесеттина години имаат големо влијание во многу земји од Северна Африка, Средниот Исток и Јужна Азија. На изборите во 1991 година во Алжир, исламскиот фронт на спасот освои мнозинство гласови во народното собрание. Потоа интервенира војската и победата не им е признаена. Со ова е суспендирана демократијата. По 1991 година, во Алжир се води некој вид на граѓанска војна меѓу владините сили и исламската герила. Ако во таа земја на власт дојде исламското движење тоа може да влијае врз Египет, кој има 55 милиони жители, како и врз Мароко и Либија. Некои западни интелектуалци, исламското движење за враќање кон традиционалниот живот, го поврзуваат со неспособноста на муслиманскиот свет успешно да му се спротивстави на ширењето на западната култура, Со враќањето на традиционалните вредности, исламските земји настојуваат да го зајакнат својот идентитет и да го спречат културното влијание од Западот.

Во текот на средниот век се одвива непрекинатата борба меѓу христијанска Европа и муслиманските држави кои под своја власт држат големи делови од територијата на Европа. Најпрво Шпанија, а многу подоцна Грција, Југославија, Бугарија и Романија се ослободени од муслиманска окупација. Не само што Европејците ги повратиле своите земји освоени од муслиманите, туку многу муслимански подрачја од Северна Африка станале европски колонии. Овие порази имале катастрофално влијание врз муслиманската религија и цивилизација, за кои муслиманските верници сметаат дека се највозвишени и најнапредни.

Колапсот на комунизмот во Советскиот Сојуз ги отвори вратите на верските мисионери од Западот. Голем број нови верски движења како што се Хара Кришна, евангелисти и други се присутни на тие простори. Повеќе од 300 мисионерски групи, денеска се активни во Русија. Таму внесуваат верувања сосема различни од оние кои што ги проповедаат црквите. Го шират сфаќањето дека американскиот начин на живот го изразува вистинското христијанство. Ова е привлечно за голем број луѓе кои после долги години на релативно сиромаштво, чезнеат за потрошувачкиот стил на живот каков што постои на Запад.

Прашања и задачи за размислување:

- Кој историски пример го покажува влијанието на религијата врз животот на верниците?
- Кои општествени процеси го намалуваат влијанието на религијата?
- Како исламскиот фундаментализам го контролира поведението на членовите на општеството?
- Каква цел имаат религиозните движења во поранешните социјалистички општества?

10.4. ПРОЦЕСИТЕ НА СЕКУЛАРИЗАЦИЈА

Опстојувањето на религиите може да се објасни со нивната улога во животот на човекот и во интегрирањето на општеството. Познати се размислувањата на Карл Маркс, Емил Диркем и Макс Вебер за улогата на религијата и за нејзиното влијание во иднина.

Од Маркс потекнува сфаќањето за религијата како опиум за народот. Ја критикува религијата затоа што среќата и благосостојбата ја одложува за задгробниот живот. Со верувањата за постоењето на „оној светг, религијата го свртува вниманието од нееднаквоста и неправдата во „овој светг. Тоа не значи дека Маркс не бил религиозен. Тој не ги отфрла вредностите кон кои тежнее религијата. Вредносните содржини во религијата може да преминат во идеали кон кои ќе тежнеат луѓето за подобрување на животот овде, на оваа земја. Во право е кога тврди дека религијата има идеолошка функција и им служи на интересите на владеечките групи на терет на останатите. Позната е злоупотребата на христијанството во напорите на колонијалните сили да ги потчинат другите култури. Различни христијански групи го подржувале ропството во САД и во другите делови на светот.

Додека Маркс религијата ја става во служба на одржување на постоечкиот поредок, Вебер го нагласува влијанието на религиозните идеали врз промените на општествениот поредок. Го наведува влијанието на протестанската вероисповед при настанувањето на капитализмот. Тежнението за успех во работата на првите капиталисти го поврзува со желбата да му се служи на Бога. Материјалниот успех го сметале за вредност која ја одобрува Бог. Таквото нивно сфаќање има значајно влијание врз економскиот развој на Запад. И покрај наве

дениот став на американските цркви за ропството, подоцна многу свештеници имаат клучна улога во борбата за укинување на ропството. Активни се и во многу општествени движења против неправдата и за почитување на граѓанските права.

Вебер го прифаќа христијанството како религија на спасување, бидејќи со него се проповеда верување дека луѓето можат да бидат спасени ако ја прифатат религијата и ако се придржуваат кон нејзините морални начела.

Диркем го нагласува фактот дека религијата не може да се сведе на верување. Во сите религии се сретнуваат церемонијали и ритуални активности во кои учествува група верници. Во колективните церемонии се потврдува и зајакнува солидарноста на групата. Преку обредите, верниците се оддалечуваат од секојдневните грижи кои им ги наметнува животот и преминуваат во сферата на возвишеното. Диркем се сложува со Маркс дека традиционалната религија е пред исчезнување и дека старите богови се мртви. Сепак наведува дека религијата во изменета форма ќе постои и во иднина, бидејќи и модерните општества имаат потреба од единство. Во одржувањето на единството, обредите како колективна свест не го губат своето значење. Во Британија на пример, симболите како што се знамето, песната „Земја на надежта и славата“ како и ритуалот на крунисувањето претставуваат начини на кои се изразува британскиот начин на живот.

При посетите на земјите од Јужна Америка, папата со своето присуство воодоошевува милиони луѓе. Но и покрај тоа социолозите главно се сложуваат дека постои тренд на слабеење на религијата во современиот свет. Процесот преку кој религијата го губи своето влијание во различни општествени сфери се нарекува секуларизација. Процесот на губење на влијанието може да се посматра на три нивоа. Првото ниво се однесува на ангажираноста на членството во верските организации. Со исклучок на САД, бројот на луѓето во индустриските општества кои присуствуваат на богослужба е незначителен. Посматрана од оваа димензија, секуларизацијата е евидентна.

Второто ниво на секуларизација се однесува на општественото влијание, богатството и угледот кој го имаат црквите и другите верски организации. Во минатото тие имале значајно влијание во државните и општествени установи. Црковните великодостојници, денеска не можат да очекуваат дека ќе имаат влијание кај моќните. И богатството на многу од црквите како знак за престиж, ниту од далеку не е како што било порано.

Третата димензија на секуларизацијата е религиозноста. Тоа повеќе не може да се мери со одењето во црква, бидејќи многу луѓе не одат во црква, а се религиозни. Многу луѓе кои присуствуваат на богослужбите често тоа го прават од навика или затоа што општеството од нив тоа го очекува, а не затоа што се длабоко побожни.

Процесите на секуларизација го поставуваат прашањето дали религијата ќе исчезне. Се чини дека привлечноста на религијата како онаа традиционалната, така и во своите нови форми е долготрајна. Малку се луѓето на оваа Земја кои никогаш не биле обземени од некое религиозно чувство. Од друга страна и науката и рационалната мисла остануваат неми пред основните прашања како што се значењето и смислата на животот, прашања кои од секогаш биле во срцевината на религијата.

„ Во темнината на сенката што ја фрла смртта, притисната од очајот и ужасот на минливоста на животот, човекот се прашува: Зошто се раѓа и дали постои спасение од смртта? Дали постои излез од тркалото на раѓањето и умирањето? За христијанскиот верник вистинскиот одговор на поставените прашања се наоѓа во темелите на неговата вераг.

Вера Георгиевауниверзитетски професор

Прашања и задачи за размислување:

- Зошто Маркс ја напаѓа религијата?
- Како религијата влијае врз развитокот на општеството според Вебер?
- Која е функцијата на религијата според Диркем?
- Како се определува секуларизацијата?
- Какви промени во религиозниот живот внесува секуларизацијата?
- Зошто религијата не може да исчезне?

11. РАСТОТ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЕКОЛОШКАТА КРИЗА

11.1. ДИНАМИКАТА НА РАСТОТ НА НАСЕЛЕНИЕТО

Се претпоставува дека до првата година од новата ера на планетава живееле околу 250 милиони луѓе. На човечкиот род му биле потребни милион години за да ја достигне оваа бројка. До средината на 17тиот век населението се зголемило за уште 250 милиони и ја достигнало бројката од 500 милиони. Во наредните две столетија населението се зголемило за уште една милијарда. Во 1930 година на Земјата живееле околу две милијарди луѓе. За помалку од половина век (45 години) бројот на населението двојно се зголемува. За следните две милијарди луѓе ќе бидат потребни само дваесеттина години, а во 2000 година на Земјата ќе живеат околу шест милијарди луѓе.

Ако до 1900тата година биле потребни 139 години за бројот на населението двојно да се зголеми, до 1975 година биле потребни 35 години.

Од податоците за динамиката на порастот на населението се забележува дека во 20тиот век се случила демографска експлозија. Во врска со динамиката на порастот на населението пред демографската наука стојат неколку прашања. Прво: кои се причините за брзиот пораст? Второ: какви ќе бидат последиците во оние региони каде нема доволно храна? Трето: какво е влијанието на популацијата врз природната средина?

Се до 18тиот век населението не било научно проучувано. Прв кој се обидел на населението научно да му пристапи е Томас Малтус (1766-1834). 1800тата година се смета за пресвртница во порастот на населението во Европа.

„Од 110 милиони колку што броело населението во 1700тата година, во 1800тата се покачува на 187 милиони, што претставува преседан (настан за пример). Населението во Велика Британија

во овој период се зголемува од 8 на 15 милиони, а во Франција од 23 на 28 милиони.

Иако е тешко да се наведат вистинските причини на демографската револуција во Европа, сепак како можни причини се наведуваат подобрувањата во начинот и квалитетот на исхраната. Подобрувањето на исхраната ја зголемува отпорноста на организмот спрема разни болести и ја намалува смртноста во случај на епидемии. Но, и покрај тоа, човечкиот век бил многу краток: во Франција изнесува помеѓу 2527 години на живот; 25% од населението умираше во детството; исто толку пред 25тата година, а 25% од населението умираше пред 50тата година. Причините за големата смртност на населението во првата половина на 18тиот век се различни. Големата потрошувачка на евтини алкохолни пијалаци (џин) се зема како најважна. Употребата на кининот и појавувањето на хирургијата ја намалуваат смртноста, а подоброто снабдување со вода и чистењето на градските улици ги намалува можностите за избивање на зарази. Поголемата лична хигиена, почестото бањање и употребата на сапунот ја подобрува здравствената состојба и го зголемуваат natalitetot. Иако смртноста на децата се намалува, таа е многу висока кај децата од пониските општествени слоеви. Причините за високата смртност се наоѓаат во користењето на децата како работна сила. Индустриската револуција во Англија открива дека децата можат да се користат како работна сила. После 1750 година natalitetot кај ниските општествени слоеви нагло расте со што се овозможува многубројна и евтина работна сила. Без неа индустриската револуција не би била возможна. Корисноста од детската работа ја согледуваат и родителите, па затоа бракови се склучуваат на помала возраст и се раѓаат многу деца.

Малтус, причините за порастот на населението ги наоѓа во самиот човек, во неговиот нагон за биолошка репродукција. Самиот Малтус кој е свештеник, не е противник на зголемувањето на населението, туку прогресот на општеството го поврзува со односот помеѓу порастот на населението и производните можности на општеството.

„Законот за кого станува збор, пишува Малтус, се состои во непроменливата склоност која им е својствена на сите живи суштества, да се размножуваат побргу од колку што дозволува количината на храна која им стои на располагањег. Математичката формулација на овој закон би гласела: „Ние несомнено можеме да сметаме дека размножувањето на населението ако не наоѓа ни на каква препрека се удвостручува на секои дваесет и пет години и расте по геометриска прогресија (1,2,4,8,16...). Наспроти тоа, „при најповолни услови за работа средствата за живот не можат да растат побргу од аритметичката прогресија (1,2,3,4...).

Овој закон Малтус го прогласува за универзален и природен кој не зависи од типот на општеството. Како свештеник Малтус дозволува „морално воздржувањег како средство за спречување на порастот на популацијата.

Под „морално воздржувањег, тој очигледно подразбира комбинација на подоцнежн брак, предбрачна невиност и доброволно ограничување на брачните полови врски. Меѓутоа, тој гледа доволно реалистички за да поверува дека повеќето луѓе би се придржувале на самоограничувањето од овој вид. И заклучил дека практично пренаселеноста е неизбежна, па следствено на тоа немаштијата е речиси постојана судбина на мнозинството луѓе.

Анализирајќи го популациониот бум во Европа кој се јавува со развојот на индустриската револуција, модерните теории за популациониот пораст доаѓаат до заклучок дека населението најбргу расте во оној период кога се јавува најголема разлика меѓу стапката на наталитетот и морталитетот. Во земјите во развој во последните три децении се случува демографска експлозија незабележана во човековата историја. До ова доаѓа затоа што стапката на наталитетот останува на високо ниво, додека стапката на морталитетот опаѓа многу брзо.

Денешните состојби на порастот на населението во светот се движат во спротивни насоки. Во развиените општества порастот на населението бележи опаѓање, додека во еден дел од економски неразвиените општества се бележи енормен пораст на населението. И двете состојби создаваат големи проблеми и за подолго време. Развиените земји се соочуваат со проблемот на стареење на населението и затоа го продолжуваат времето за заминување во пензија; во Италија од 35 на 40 години поминати на работа, а во Германија од 63 на 67 години старост.

Во земјите во развој порастот на населението не е усогласен со развојот на економијата и средствата за живот, што доведува до големи проблеми како што се невработеноста, неисхранетоста, станбената необезбеденост и сиромаштија. Во овие земји не постои контрола на раѓањето, односно, планирање на семејството.

Прашања и задачи за размислување:

- Споредете ги бројките за порастот на населението. Што забележувате?
- Кои се причините за наглиот пораст на населението во Европа?
- Кои се причините за наглиот пораст на наталитетот кај ниските општествени слоеви по 1750 година?
- Објаснете го песимизмот на Малтус.

11.2. ВЛИЈАНИЕТО НА ЧОВЕКОТ ВРЗ СВЕТОТ НА ПРИРОДАТА

Населението како предмет на анализа е присутно кај многу филозофи и социјални мислители. Поаѓајќи од слободата и достоинството како вредности на Хелените, Аристотел во своето дело „Политика“ наведува дека државата треба да биде толку голема и населена колку што е потребно за да се живее во слобода и достоинство. Платон го разгледува проблемот за идеален број на жители на градот – држава. Односот на христијанската религија спрема населението е популационистички затоа што основната функција на бракот е раѓањето на деца. Затоа христијанските теолози го осудуваат абортусот и разводот на бракот.

Со научнотехнолошката револуција во односот население – природа, клучно место зазема техниката.

„Традиционалниот Европеец својата рамнотежа ја црпел од природата, од годишните времиња, и од нееднаквоста на денот и ноќта. Лете работел напорно, а в зима мирувал... Природата му давала ритам, мера, настан и филозофија. Новиот човек повеќе го нема овој стар и моќен заштитник.“

Жан Фурасти

Верата во моќта на техниката го промени мерилото на вредностите. Безграничниот пораст на производството на материјални добра се прифаќа како единствено мерило на прогресот. Останува фактот дека современата технологија на технолошки развиените општества им овозможи во голема мера да ја отстранат сиромаштијата, неписменоста, гладот, честите и тешки болести и краткиот животен век на поголемиот дел од луѓето. Навистина, таа создаде изобилство и поголема моќ.

Но медалот има и друго лице. Претераното производство и потрошувачка ја загрозија човековата природна средина. Се загади земјата, воздухот и водата. Еколошките проблеми прераснаа во општествени проблеми, а техниката се судри со природата. Порастот на населението само по себе не ја загрозува природата. Природата се загрозува кога техниката ќе се стави во служба на претерана потрошувачка. А зад стапките на потрошувачка стои економскиот мотив – добивката.

Податоците зборуваат дека високоразвиените земји трошат десетпати повеќе енергија по жител, а исто така десетпати повеќе вода, земја, руда, биомаса, отколку луѓето во неразвиените земји. Зголеменото производство остварувано со индустријализација по секоја цена значи употреба и ширење на опасни и валкани технологии. Така, на пример, само за првите седум децении од 20тиот век во атмосферата се исфрлени околу три милијарди тони пепел, околу 1,35 милијарди тони силикати, околу 1,5 милиони тони жива, околу милион тони никел. На површината на земјата се истурени 18 милијарди тони разновиден отпаден материјал, додека отпадните води кога би се собрале заедно би ја достигнале количината на водата на Амазон. Се проценува дека развиените земји денеска произведуваат околу 70.000 различни хемикалии. Бидејќи поголемиот дел од нив не се детално испитани, со нивното безбрижно користење често се загадува човечката храна, водата и воздухот, како и самите екосистеми од кои што зависиме. За загадувањето на екосистемите нека послужи податокот дека секоја година се фрлаат во морињата околу 7 милиони тони ѓубре.

Во книгата „Како да се спаси Земјата“ група американски автори укажуваат на последиците од научнотехнолошкиот развиток.

„Високо над нашите глави, еден тенок слој на озон ја заштитува површината на Земјата од опасното ултравиолетово зрачење на Сонцето. Озонската обвивка тука се наоѓа со еони... Но сега човекот ја уништува таа заштитна обвивка. Хлорофлуорокарбони, халони и други хемикалии кои тој ги произвел се искачуваат во стратосферата, од 9 до 50 км над нашите глави. Таму се разложуваат и ослободуваат ато

ми кои го уништуваат озонот. Како што доаѓа до осиромашување на озонот во горните слоеви на атмосферата, така се зголемува ултравиолетовото зрачење кое доаѓа до Земјата. Зголеменото ултравиолетово зрачење предизвикува рак на кожата и го слабеа имунолошкиот систем кај луѓето. Колку повеќе ултравиолетови зраци продираат во атмосферата толку повеќе ќе влијаат на влошување на здравјето, на смалувањето на приносите на посевите и на бројот на рибите. Тоа ќе влијае и врз благосостојбата на секој човек на нашата планетаг.

Покрај тоа, „сумпор и азотни оксиди, загадувачи кои ги ослободуваат електраните на јаглен или моторните возила, се испуштаат во атмосферата. Тука хемиски се менуваат и паѓаат назад на земјата како кисели дождови или снег. Тие го уништуваат растителниот и животинскиот свет во водотеците, ги оштетуваат шумите и дури ги подриваат и зградите... Најкиселиот дожд измерен на неколку источни планини, две илјадипати е покисел од незагадениот дожд. Толку е кисел што потсетува на сок од лимонг.

Колку автомобилите придонесуваат во создавањето на киселите дождови и други загадувања покажуваат стручните анализи направени во САД: „Автомобилот кој ќе измине 8 километри со 1 литар бензин, на секои 2880 км ќе испушти во атмосферата еден тон CO₂г.

„Како да се спаси Земјатаг

Задача за размислување:

□ Пренесете го традиционалниот Европеец на Фоурасти во светот на книгата „Како да се спаси Земјатаг. Изнесети ги неговите впечатоци од патешествието. Напишете краток расказ.

11.3. СИРОМАШТИЈАТА И СРЕДИНАТА

Основната идеја на глобализацијата е дека сите ние живееме во еден свет. Како показател дека живееме во еден свет се зема слободната трговија.

Луѓето кои ја обвинуваат глобализацијата го поставуваат прашањето: дали слободната трговија произведува општо добро? Нивниот одговор е негативен. Повеќето од државите стекнуваат само мал дел од доходот што се остварува од надворешната трговија. Значи, според скептиците економската глобализација е идеологија создадена од слободните пазарции кои сакаат да ги скратат државните издатоци, на

пример, за невработените. Уште и наведуваат дека економската размена не е сесветска. Државите на Европската унија, на пример, најмногу тргуваат меѓу себе. Истото се однесува и за Северна Америка.

Повеќето од мамутските мултинационални компании се во САД. Останатите доаѓаат од богатите држави, а не од сиромашните области во светот. Навистина статистичките податоци застрашуваат. Учеството на најсиромашните пет проценти од светската популација во глобалниот приход меѓу 1989 и 1988 година, опаднал од 2,3 проценти на 1,4 проценти. Учеството на најбогатите пет проценти од светската популација, на другата страна, е зголемено. Песимистичкиот поглед на глобализацијата, ја смета како работа на индустрискиот север, во која државите во развој од југот играат мала или никаква улога.

Просветителите од 17тиот и 18тиот век ја отфрлаат религијата како средство за интегрирање во општеството и на нејзино место ја поставуваат науката. Така, се раѓа новата култура – западната индустриска култура. Потпирајќи се на разумот, тие веруваат дека ќе ја контролираат иднината. И Карл Маркс настојувал да ја разбереме историјата за да можеме да ја создаваме историјата.

„Светот во кој се наоѓаме денес, сепак, не изгледа и не не потсетува многу на она што тие предвидувале дека ќе биде. Наместо да биде се повеќе под наша контрола тој е, ми се чини, надвор од контролата забеган свет. Уште повеќе, некои од влијанијата за кои претпоставуваме дека ќе го направат животот позависен и попредвидлив за нас, вклучувајќи го и прогресот на науката и технологијата,

често имаат спротивни ефекти. Глобалната климатска промена и нејзиниот придружен ризик, на пример, веројатно резултираат од нашата интервенција во околината. Тие не се природни појави. Науката и технологијата се неминовно вклучени во нашите обиди да ги преобразиме тие ризици, но прво тие, исто така, придонесуваат за нивното создавање.г

Е. Гиденс „Забеган светг

Неразвиените земји, во својот напор, барем малку да им се приближат на индустриски развиените, се приморани од нив да купуваат технологии. Навистина, најновите трендови на научнотехнолошката рволуција, значително ја намалуваат загаденоста, отпадните материјали ги сведуваат на минимална мера. Меѓутоа, искуствата од досегашната индустриска експлоатација на суровините, енергијата, природата и луѓето уште долго ќе се повторуваат, особено во земјите кои не се во состојба да усвојат високи технологии. Во тие земји, од високо развиениот свет по правило, се преселуваат опасни технологии, се лагеруваат отровни или радиоактивни отпадоци и слични материјали кои ја загрозуваат сигурноста на луѓето и создаваат многу еколошки проблеми. Така, преку трансферот на технологии развиениот дел од човештвото се ослободува од технолошкиот товар (валкана технологија), префрлајќи го во земјите во развој.

Глобално затопување

Претераното исфрлање на индустриски гасови во атмосферата е причина за еден нов климатски феномен – стаклената бавча. Како што е познато Земјата има своја природна обвивка формирана од природни гасови во атмосферата. Оваа обвивка овозможува сончевата светлина рамномерно да допира до површината на Земјата, но истовремено го спречува губењето на потребната топлина – нешто слично на стаклото од стаклената бавча. Благодарейќи на таа „стаклена бавчаг на површината на Земјата (и во нејзина близина) се задржува одредена топлина. Меѓутоа, огромните количини на индустриски гасови и други воздушни загадувања се повеќе ја згустуваат обвивката и на тој начин се задржува поголема топлина од колку што е потребно. На тој начин се пореметува природната рамнотежа, се менува климата. Може да дојде до топење на ледените површини на Земјата, до покачување на нивото на водата и до непредвидливи промени по условите на севкупниот живот. Се проценува дека под влијание на „стаклената бавчаг во наредните седум децении може да дојде до покачување на температурата од 2 до 5 степени (Целзиусови).

До крајот на ЦЦИ век се предвидува глобалната температура да се покачи за 4С₀. Поради топењето на мразот многу островски земји ќе исчезнат. За тоа се виновни индустриските развиени земји, а ќе страдаат и земјите во развој. Со протоколот од Кјото до 2010тата година количината на издувни гасови треба да се намали за 5 проценти. Договорот го немаат потпишано САД и Русија. Противниците на Кјото од американската администрација ги прецртувале пасусите на американската служба за заштита на средината во кои се изнесувани неповолни податоци за состојбите на животната средина.

Радио Дојче Веле; Програма на
Македонски јазик, 10.12.2003

Прашања и задачи за размислување:

- Сите ние живееме во еден свет – наведуваат бранителите на глобализацијата. Но, како тој свет го разбираат богатите, а како сиромашните?
- Наведете податоци од кои може да се заклучи дека постојат два света, а не еден.
- Објаснете ја меѓузависноста помеѓу индустриски развој и економски заостанатите земји и природната средина!
- Објаснете ја климатската појава – стаклена бавча и наведете ги причините за нејзиното настанување!

11.4. ГЕНЕТСКИ МОДИФИЦИРАНА ХРАНА

„Јас кој не сум многу наклонет на претерани пофалби и величења, сакам да ја кажам вистината, бидејќи така мора да се постапи спрема моќните, сакам да ја одмерам нејзината сила, да ја прашам: – Што си кадарна да направиш? – Дали знаењето навистина претставува моќ? – Дали науката е живот, сиот живот? – Дали може да го спречи процесот на расипување и распаѓање...? – Слушам дека се зборува: нациите воскреснуваат благодареејќи на науката, може ли науката да направи такво чудо?“

Само, ако погледнеме низ историјата, работите не стојат така. Грчката наука не можела да го успори пропаѓањето на грчкиот народ, ниту пак да ја излечи расипаноста на латинскиот свет. Интелектуалниот препород на Италија едновремено бил и почеток на нејзината декаденција. Колку поголема била културата, толку посрамен бил падотг.

Ова се кратки извадоци од говорот на Фран еско де Санктис, професор на Универзитетот во Неапол, по повод отворањето на академската година, 16 ноември 1872.

Сто години подоцна, како одговор на прашањето, што може науката да направи, може да се издвои.

Прво: радикално ги промени средствата за работа. Класичната механизација му овозможуваше на производителот активна улога. Денес производството се остварува во големи автоматизирани и кибернетскоинформатизирани системи. Машините добија микроелектронски мозок чип. Чипот го турка човекот понастрана од непосредниот произведен процес. Производната улога на човекот му ја преземаат производните технологии.

Второ: се намалува човековата зависност од ограничените природни ресурси. Железото, дрвото, земјоделските сировини добија адекватна замена со вештачки сировини, синтетика, пластични маси.

Трето: науката добива улога на непосредна производна сила.

Четврто: настануваат нови научни дисциплини, меѓу кои и генетското инженерство. Преку генетскиот инженеринг, човекот од творба на природата се трансформира во нејзин творец.

Откако религијата и традицијата го отстапија местото на науката, модерните општества се одржуваат преку псотојани промени. Промените претставуваат начин на одржување на општествата. Но промените носат со себе и несакани последици или ризик. Се претпоставува дека зборот ризик потекнува од шпанскиот или од португалскиот јазик и се употребувал за означување на едрење во необележани води. Како ризични можат да се означат оние потфати чиј резултат не е 100 проценти извесен. Ризик со себе носат научните откритија и нивната примена во производството на храна. Додека последиците по здравјето на луѓето од примената на пестициди и хемиски ѓубрива во земјоделството се замаглуваат, последиците од појавата на болеста на лудите крави беа евидентни. Оваа болест се појави во Британија и однесе неколку човечки животи, а потоа се прошири и во други европски држави.

Денеска актуелна е распрвата за производство на генетски модифицирана храна. Се работи за примена на генетска технологија во производството на пченка, соја, памук и компири.

Генетски модифицираните посеви веќе растат на 35 милиони хектари земја во Северна Америка и Кина. Со овој научен и технолошки изум природата веќе не е таа единствена која природува. Таа доби „конкурентг во науката. Можеби овој изум ќе донесе многу благодати, ќе го зголеми производството на храна, но опасностите се непредвидливи, како по здравјето на луѓето, така и биолошката рамнотежа на околината.

Како можен ризик може да се претпостави ризикот од „суперплевелиг. Гените внесени во житата, за да ја зголемат отпорноста кон пестициди, може да се прошират кон други растенија – создавајќи суперплевели отпорни на пестициди.

Бидејќи не можат да се измерат благодатите и опасностите од научниот и технолошкиот развој на општеството му се поставуваат проблеми. Дали не би било разумно да се забрани генетскиот инженеринг? Проблемот се усложнува ако се знае дека зад генетски модифицираната храна стојат и чисто комерцијални интереси – заработувачка.

Се чини дека ризикот за употребата на генетски модифицирана храна владите ќе им го препуштат на потрошувачите, тие да одлучат дали ќе купуваат такви производи.

Прашањето кое го поставил Де Санктис: „Дали науката е живот, сиот живот?г е актуелно и денес. Во литературата се почесто се сретнуваат две крајно спротивставени сфаќања за улогата и ефектите од научнотехнолошката револуција.

Првото сфаќање, познато како технолошки детерминизам, во науката и модерните технологии гледа решение за сите проблеми на општеството и поединците во него.

Другото гледиште, познато како технолошки песимизам, се концентрира на негативните последици од научниот прогрес и новите технологии. Го истакнува гушењето на човечката слобода, самореализација и буквалното загрозување и уништување на природата и условите на човековото постоење. Преувеличувањето на негативните страни на научнотехнолошкиот развој создава технофобија и прераснува во барање да се запре технолошкиот напредок.

За да покаже дека запирањето на технолошкиот напредок, односно, да се биде задоволен со веќе постигнатото е невозможно. Херман Кан ја споредува цивилизацијата со „Фаустовата спогодбаг. Фауст

се спогодил со ѓаволот да го снабди со магично знаење кое мора постојано да го употребува. Со тоа си ја продал душата бидејќи прифатил дека мора да го употребува магичното знаење и моќ. Присилен е да продолжи до следниот експеримент, до следниот проект – бидејќи во спротивно за секогаш ќе биде проколнат.

Цивилизацијата која се доверила на науката, технологијата и индустријата не може да се сопре во својот од, затоа што едно научно и технолошко откритие ги отвора вратите за друго откритие.

Прашања и задачи за размислување:

Машините добија микроелектронски мозок – чип. Производната улога на работникот ја презедоа производните технологии.

- Како ќе влијае оваа промена во однос на општественото значење на работничката класа, како на пример, во преговорите на синдикатите и работниците за платите?
- Зошто владите не можат да го спречат производството на генетски модифицирана храна?
- Образложете ја скепсата на професорот Де Санктис: Дали науката е живот, сиот живот?

12. МАСМЕДИУМИТЕ И КОМУНИКАЦИЈАТА

„Доколку знаеме што носи иднината, значи да не гледаме доволно далекуг

Тим Бернерс Ли

Различните средства за комуникација приспособени на условите на масовното општество како што се: радиото, телевизијата, весниците, списанијата, филмовите и др. се наречени масмедиуми т.е. средства за масовни комуникации. Со нив е овозможена идентична порака директно и брзо да се упати до многубројни учесници во комуникацијата публиката. Притоа, процесот е еднонасочен од медиумот кон публиката. Се обраќаат до огромен број на луѓе кои меѓусебно многу се разликуваат по социјалниот статус, културното и образовното ниво, просторната оддалеченост од изворот, но и оддалеченоста помеѓу себе. Бидејќи медиумите стигнуваат до милиони луѓе се наречени масовни комуникации. Тие имаат големо значење во создавањето на јавното мислење.

Масмедиумите се во постојан подем и сето тоа предизвикува вчудоневиденост кај човекот. Каде ли тоа одиме сите луѓе заедно? Каква е нашата иднина? За што се залага светот?

„Секој има право на слобода на мислење и изразување, а ваквото право ја вклучува слободата да се застапуваат мислења без мешање, како и да се бараат, примаат и пренесуваат информации и идеи преку медиумите без разлика на границитег (чл. 19 од Универзалната декларација за човекови права на ООН).

Може ли слобода без истовремено и посебни должности и одговорности?

Новиот милениум ќе биде време во кое моралните проблеми ќе дојдат на прв план. Се совладуваат проблеми од техниката, медицината, информатиката... но што е со човекот? Дали после овие чуда е посреќен? Дали е почовечен, има ли суштински поквалитетен живот или...?

Демократијата покренува многу проблеми, но најзначајните кои се уште не се разрешени се во рамките на моралот. Што подобрија медиумите, а што создадоа како нови проблеми? Треба ли нешто да се преземе, „за заштита на националната безбедност, на јавниот ред или на јавното здравје и морал?г. Сигурно дека да. Но што?

12.1. ВЛИЈАНИЕТО НА ТЕЛЕВИЗИЈАТА

Долгогодишниот примат во информирањето на човекот што го имаа весниците при крајот на 20тиот век, заврши. Весникот ја изгуби улогата на главно средство на соопштувач на брзи и кратки информации, што се гледа од намалениот тираж и продажба, исчезнување на некои и сл. Приматот го презеде телевизијата по Втората светска војна од кога прерасна во најзначаен и најак медиум. Но не ги укина останатите.

„Телевизијата е изум кој е на дофат на рацете, кој се вклучува по желба, кој информира, разонодува, упатува на нешто, а сето тоа човек го постигнува мирно седејќи или лежејќи. Телевизорот стана волшебна кутија полна со жици и стакленца и половина век владее со медиумскиот простор и сцена.

Денес телевизијата се дефинира како дистрибуција на далечина по пат на различни електронски комуникациски канали на неподвижни и подвижни слики, придружени со тон и други содржини кои можат да бидат или не во врска со сликата и тонот, а се нарекуваат со општото име податоци кои сите заедно или поединечно се прикажуваат на разни видови приемни уреди.

Од ова се гледа дека со дистрибуцијата на далечина, по пат на различните електронски комуникациски канали, патиштата на пренесување на содржините до корисникот значително се зголемија. Тоа се класичните земјени предаватели, кабловската дистрибуција и сателитското емитување.

Телевизијскиот систем на комуникација е заснован на принципот „еден предавател безброј приемници, со што телевизијата станува достапана на многубројна популација. Таа внесува „нови елементи во сферата на комуникацијата и јавниот живот во општеството го пренесува во семејството.

Денес скоро секое семејство има телевизор и видеорекордер кој му дава на човекот нови можности (да снима, гледа филмови и сл.) како и популарните видеоигри нинтендото. Само во САД се смета дека има околу 20 милиони видеоигри. Нивни корисници и сопственици се децата, на кои тие силно влијаат.

Телевизијата создава експлозија од информации со слика и оваа технологија влегува во интеракција со општеството. Со информациите кои ги добива, човекот на глобално ниво изградува систем на вредности и разбирања поглед на свет. А како да не кога на различни канали се емитуваат 24 часовни програми. Таа се јавува како еден од социјализаторите на личноста, иако почесто се нарекува и за дежурен виновник за одредени случувања во јавниот живот. Создава промени и во стилот на живеење, во начинот на користење на слободното време, начинот на комуницирање со други, градењето на мислења и ставови и сл.

Телевизијата влијае различно врз различни општествени групи, на општествената положба на жената, на малцинските, етничките групи, класите, младите, возрасните, инвалидите и сл.

При разгледувањето на овој проблем треба да се имаат предвид фазите низ кои поминуваат пораките, а тоа се: медиумски институции и фази на формирање на пораките, содржина на медиумските пораки, (пораката на текстот), публиката (однесувањето и приемот) и влијанието на пораките. Телевизијата е во еден интерактивен однос со корисниците. Придавката „интерактивног има значење и на двонасочен систем на електронска комуникација остварена со помош на телевизијата. Некои ја дефинираат едноставно „слушај, размисли и одговори“. Тоа е процес кој се одвива секогаш кога ќе се сретнат две лица. Но, бидејќи масовната комуникација се повеќе се случува при средба на човек и апарат, па интерактивноста со тоа не е дијалог туку систем „гледај, избери, земиг“.

Прашања и задачи за размислување:

- Обидете се да го определите поимот телевизија.
- Како го објаснувате ставот дека телевизијата го пренесува јавниот живот во општеството, во семејството?
- Објаснете ја интеракцијата помеѓу човекот и телевизијата.
- Кои се фазите низ кои поминуваат пораките?
- Коментирајте на тема „Користењето на слободното време покрај телевизорг.“
- Како ја разбирате интерактивноста помеѓу човекот и масовните комуникации наречена „гледај, избери, земиг“?
- Напишете есеј на тема: „Каде одат масмедиумитег.“

12.2. ТЕЛЕВИЗИЈАТА И НАСИЛСТВОТО

На 7.03. 2000 година, Форум извести: „Џејмс Овенс со еден истрел од својот полуавтоматски револвер, калибар 36, ја усмрти Кајла Роланд, во малото место Флинг, во Мичиген, САД. Во земја во која се случуваат стотици убиства дневно, ова не би било никаква вест. Веста е во тоа што Овенс е стар само 6 години, а неговата убиена соученичка Роланд е исто така стара 6 години. Со тоа е соборен уште еден жален рекорд, бидејќи и досега најмладиот убиец во САД имаше 10 години. Убиството се случи во локалното училиште во Флинг. Во истрагата, неговиот татко изјавил дека неговиот син најголем дел од времето го поминувал гледајќи видеофилмови со насилства и телевизија... Истражниот судија заклучил „Овенс мисли дека таквите работи се случуваат само на телевизија, кога некој гинег.

Се е можно во САД. Трендовите доаѓаат од таму, но лошите работи се случуваат побрзо од добрите. Некогашните игри и забави со кои се исполнуваше слободното време, во современото општество се заменети со телевизорот, видеоигрите, компјутерот и сл. Телевизијата станува изнудено средство за забава и користење на слободното време.

Детските соби денес ги исполнуваат и телевизорот, нинтендото, видеорекордерот, компјутерот... Програмите се емитуваат и по 24 часа. Со помош на далечинскиот управувач брзо се избира каналот кој се сака да се следи... Родителите поголем дел од времето се надвор од домот, децата се оставени на „својата совестг, семејната контрола изостанува.

Телевизијата влијае врз човековото однесување, но посебно силно е влијанието врз најмладите. Младите телевизијата ја оценуваат како најголем изум на 20 век, опиум за масите, средство за манипулација, нивна омилена забава.

Технологијата оди со молневита брзина во нагорна линија, но човештвото станува се позагрижено. Се почеста е критиката врз телевизијата за нејзино негативно влијание, пред се , врз младите. Така, и за она што н се допаѓа и за она што не н се допаѓа, се обвинува телевизијата. Тоа посебно се случува кога ќе дојде до некое девијантно однесување во општеството, пример: извршено е злосторство, слично на тоа што предходно се прикажувало на телевизија.

На телевизијата се прикажуваат различни програми кои често се опседнати од комерцијализацијата. Тие програми прикажуваат

различни сцени: киднапирања, убиства, грабежи, порнографија, натчовечки способности, авантури, жешки линии, сладок живот, очајни сцени и сл.

Не е исклучена можноста таквите сцени да доведат до слично однесување кај личноста. Се започнува со детска љубопитност, но често завршува со желба да се проба. Идентификацијата со јунаци од сцените, игрите и ликовите во нив стануваат основа за нови однесувања на личноста.

Масовната култура создава и масовна потрошувачка. Милиони касети и цедиња со видеоигри се во продажба кои имаат графичка и звучна јасност. Младите поминуваат дури и ноќе со нив. Ништо подобра не е состојбата ни со повозрасните кои се „заробеници“ на забавни програми, неодоливи серии од типот на Династија, Касандра, Магепсани и др., а (со) нив ги следат и најмладите.

Може ли реалниот свет да се разликува од светот на игрите и сериите во кои се учествува? Поради фактот дека неселектирано се рекламира се на ТВ, голем број здруженија и движења водат кампања против медиумите.

Се смета дека ТВ допринесува да се појави или зголеми насилството кај тинејџерите како вандализам, кражби, силувања и сл. Кога на тие сцени ќе се додадат и лошите социоекономски услови и отсуството на семејството од домот, можни се трагични стории.

Насилството е закана или употреба на сила, насочена против себе или другиот, при што доаѓа до повреда или смрт. Тоа може да биде извршено или може да биде во форма на обид. Може, но не мора да предизвика повреда. Насилството не е само физичко туку и психичко.

Во справувањето со оваа појава и влијанието на ТВ, битна е улогата на семејството кое треба да им помогне на најмладите како тие би изградиле правилен однос и зазеле став кон она што нуди ТВ.

Социјалната средина исто така има голема улога, пред се, со тоа што таа нуди подобро, ненасилно живеење и однесување како филтер на медиумските понуди.

Човештвото ги увиде негативните страни на ТВ и затоа донесува нормативни рамки за спречување на негативното влијание, особено она врз младите, децата. Проблемот на насилството на ТВ се третира на највисоко ниво.

Во рамките на ООН и ЕУ се донесени конвенции со кои се третира и овој проблем и се укажуваат конкретни решенија. Тие одат од барања сите програми да го почитуваат достоинството на човекот и основните права на другиот, па се до тоа што не треба да содржат

(порнографија, насилство, расна омраза и сл.). Се укажува на распоредот на емитување на програмите, ставање на посебни знаци на такви програми, т.е. содржини што се штетни за физичкиот и моралниот развој на децата и др.

Насилните програми предизвикуваат последици кај личноста: се учат или прифаќаат агресивни ставови и однесувања; се создава нечувствителност кон насилството; се стравува дека ќе се биде жртва на насилство.

Прашања и задачи за размислување:

- Размисли на кој начин телевизијата негативно влијае врз младите луѓе?
- Какви последици предизвикуваат кај младите луѓе телевизиските програми со насилничка содржина?
- Кога би биле дел од власта, каква нормативна рамка за ТВ медиуми би предложиле?
- Каква е улогата на видеоигрите во социјализацијата на младите?
- Следете подолго време што емитува на својата програма една телевизиска куќа во одреден период? Запишете што забележувате. Што можете да заклучите?

12.3. НОВИТЕ ЕЛЕКТРОНСКИ МЕДИУМИ

На залезот на 20тиот век и почетокот на векот што се раѓа се случуваат нови предизвици. На телевизијата се нудат нови можности, но и закани по неа самата. Молневита е брзината со која се случува развојот на електронските медиуми, зголемувањето на комуникациските канали, мобилизацијата на телефонските разговори...

Збор на денот е „дигиталног. Целиот систем на функционирање на телевизијата, од снимање преку обработка до емитување преминува на дигиталната технологија. Оваа технологија обезбедува висок квалитет на слика и тон, едноставна опрема за ракување, огромно поле на креативност, кое не е истражено, заштеда на трошковите за работа итн.

Новата технологија бара и нов начин на мислење. Квалитет нема само со тоа што ќе се инсталира дигитална опрема во некое телевизиско студио. Оваа технологија бара соодветна обученост на (кадрите) работниците.

Денес телевизијата се наоѓа во една нова состојба, а тоа е положба на една помалку „поспана институција“, на која одеднаш се упатени предизвици. Притоа во производствената и дистрибутивната постапка, дигиталната опрема е само алатка за работа. Со таа алатка треба да се служиме како вешто и креативно би произвеле одредена содржина.

„Не е во прашање технологијата, туку приказната. Јас тоа постојано го повторувам, вели Георг Лукас. Не е во прашање технологијата, туку вашата способност да создадете приказна. Ние само ја соопштуваме приказната. Дигиталната техника единствено н ја олеснува работата. Ми овозможува да работам побрзо, ми остава повеќе време за вечера, за посвета на своите деца и ми пружа можност да правам повеќе измени отколку што би можел да направам ако бев користел некој друг медиум.“

Алатките влијаат на формата и содржината на конечниот производ.

Вистински и најтежок предизвик лежи во промената на дистрибутивните техники и патишта на доставување на содржините до крајниот корисник гледачот. Телевизијата е придружена со мултиканално опкружување што го наметнува прашањето на обезбедување програми за нив. Пребарувањето на човекот му го олеснува далечинската команда. Но денес тој може на крај да констатира: „толку многу канали, а толку малку содржини.“

Телевизорот го придружуваат повеќе изуми, како видеорикордерот со кој е можно да се прегледуваат видеоснимки, да се снимаат емисии во едно време, а да се гледаат во друго време итн. Потоа популарни се елементите за најмладите: апарати нинтендо и плејстејшен, музички системи, цеде ром, дивиди и сл.

Посебно место денес (од Втората светска војна) зазема компјутерот кој тогаш се појавил со тонска тежина и огромна големина, но до денес истиот преживувал неколку генерациски преобразби (се смета, шест).

Ако првиот компјутер се заснивал на електронски ламби, потоа на транзистори, пак на интегрални кола, а по 1970 год. револуционерноста ја направи малиот тенок слој на силициум т.н. ЧИП. Од тогаш датираат тн персонални компјутери (за работа на едно лице) со мали димензии, големи можности, масовно производство, ниски цени и оттука неговата масовна употреба. Во развој е „ново чудо“ на компјутери наречени невронски компјутери чија работа е слична со онаа на невроните на човечкиот мозок.

Човекот постојано извршува работи или задоволува свои потреби. Денес тоа го прави со помош на машини и апарати (машини за пишување, фотокопири, телефони, ТВ, музички системи итн.).

Но со развојот на електрониката и технологијата се појави компјутерот кој е повеќе „генерациски колективен мозок“. Со него сега можат да се извршат работи и да се задоволат потреби од едно место. Значи, тој има предност поради повеќестраната намена. Стана најкористено помошно средство на човекот, а тој стана зависен од него. Неговите особини му го овозможува тоа на човекот, а тие се брзина, способност за памтење, автоматско работење и точност.

Исконската потреба на луѓето да бидат во меѓусебна врска, да се пренесуваат пораки, да разговараат, да се гледаат е, всушност, комуникацијата. Комуникацијата е пренесување на информации од податоци и слики од едно место на друго. Вистинските и брзи информации започнуваат со техничкиот напредок и пронаоѓањето на телефонот.

Достигањата во електрониката, радиотелевизијата и компјутерската техника потпомогнаа со комуникациски сателити и компјутерска мрежа ги избришаа географските растојанија помеѓу луѓето.

Компјутерската мрежа е мрежа од меѓусебно поврзани компјутери дури и на глобално ниво. Постојат повеќе начини на комуницирање преку оваа мрежа: електронска пошта (емаил); разгледување и барање на податоци; преземање и пренос на податоци; разговарање и работа на оддалечен компјутер. Се јавува интернетот. Интернетот е множество од сервиси кои работат врз поврзаните компјутерски мрежи низ целиот свет, со што се овозможува брза размена на податоци преку постојните телефонски линии. Името интернет значи интернационална мрежа. Денес се смета дека има преку 200 милиони приклучоци на интернет и милионски корисници во над 120 земји во светот. Интернетот како медиум ја промени улогата на човекот во процесот на трудот и знаењето. Широка е неговата примена со огромна заштеда на време, пари, простор и сл. Тој се користи за праќање и примање писма, да се разговара со друг било каде во светот (интерактивност), да се продава и купува, да се рекламира, да се слуша музика, да се создаваат дела, да се гледа филм, да се читаат најнови вести, да се полемизира на одредена тема, да се претставите себеси и својот бизнис итн.

Интернетмрежата е аналогна на патната мрежа во земјата или светот, при што е битно од едно место да се стигне до друго по различни патишта со можност да се користат сите попатни сервисуслуги. Овде патиштата се телефонските врски помеѓу местата, а сервисните објекти кои нудат и разни услуги се разни камери, печатачи, ЦД, ДВД итн.

Компјутерските изненадувања се непредвидливи.

Прашања и задачи за размисливање:

- Што значи дигитализација на човекот? Дигиталното да е алатка за работа?
- Што е компјутерот? Кои револуции ги минал? Што се му заменува на човекот? Предности и недостатоци?
- Што е комуникација? Кога таа станува вистинска?
- Што е компјутерска мрежа и начини на нејзиното користење?
- Што му олеснува интернетот на човекот?

12.4. СВЕТОТ НА ВИРТУЕЛНОСТА

Овој поим се врзува со пробивот на мултимедиите и за урбаниот развој во областа на информациите и комуникациите. Но денес виртуелноста е феномен кој ги надминува границите на информатизацијата и нашето време.

Многу брзите и дестабилизаторски промени со кои се соочува современото општество се дел од еден општ процес на виртуелизација кој ги допира сите домени на човековиот живот, односно од неговото тело и интелигенција преку техниката, институциите и економијата до обичаите. Виртуелноста не е спротивна на стварноста и да припаѓа на непостојното, илузорното или имагинарното. Таа е „плоден и моќен модус на битисување, кој им дава замав на творечките процеси, отвора перспективи, ги длаби изворите на смислата под површината на непосредното физичко присуство.

Виртуелноста е во тесна врска со поимите стварност, можности и актуелност. Притоа тие се доведуваат во два пара на спротивности: можност и стварност од една страна и актуелност и виртуелност од друга страна. Првиот пар има статички особини и меѓусебна сличност, а вториот има творечка динамика и не се слични.

Виртуелноста е дефинирана како: проблематичен комплекс или јазол на стремежи или сили која го следат една состојба, појава, предмет или било кој ентитет и кој повикува на еден процес на разрешување, на актуелизација.

Во оваа смисла и актуелизацијата е креативен чин зашто дава одговор на прашањата кои ги поставува виртуелизацијата. Научните и техничките достигнуања ги виртуелизираат нашите тела во областа на комуникациите, техниките го детериторијализираат нашето тело,

н овозможуваат во исто време да сме „тукаг и „тамуг. Медицината со пресадувањето на органи и со протетиката го мешаат нашето тело со други материјали. Секое тело постанува составен дел или „привремена актуелизација на едно огромно хибридно хипертелог.

Спортот влегува во светот на виртуелноста. Спортистите влегуваат во процесот на виртуелизација на телото: скокови, летања и др. се одраз на желбата за интензивирање на чувствата кон освојување на нови средини, кон надминување на рекорди и ги доведуваат во прашање времето и просторот (нормите). Тоа е чиста виртуелизација.

Виртуелизацијата на текстот врши невиден круг во односите читател текст и читател автор. Текстот се менува, станува побогат, развива нови облици на читање и пишување. Постои ли нова можност на развивање системи на пишување? Тоа ли се информатичките икони, графичките симулации, некои видео игри или чекор кон иднината?

Движењето на виртуелизацијата се гледа во современата економија покрај телекомуникациите, информатиката и медиумите. Водечки се областите кои се врзани за детериторијализацијата (туризам и угостителство, транспорт со потрбна инфраструктура, финансиите, информациите и знаењето).

Сфаќањето на виртуелизацијата која го дестабилизира современиот свет е во функција да не се живее во страв од неа, туку да се сфати во нејзината големина.

„Човековите битија, луѓето од овде и од секаде, вие кои носите големо движење на детериторијализацијата, вие кои размислувате собрани и растурени во хипертекстот на нацијата, вие кои живеете уловени, растргани во таа несогледлива појава на светот кој постојано се враќа кон себе и одново се создава, вие кои сте живи фрлени во виртуелноста, вие кои сте фатени во овој огромен скок кој нашиот вид го прави покрај тоа битие, да, во самото срце на тој чуден вртлог, вие сте дома. Добро дојдовте во новиот дом, во човековиот дом. Добре дојдовте на патеката на виртуелностаг.

Најпосле „Доколку не сте збунети, значи не ја разбирате ситуацијатаг

Дејвид Буд

Прашања и задачи за размислување:

- Кои сфери ги дотакнува виртуелизацијата?
- Што е виртуелност? Со кој поими се доведува во врска?
- Што значи детериторијализација на нашето тело? Ти се случило ли некогаш? Кои области се врзани за неа?
- Објасни ја виртуелноста во медицината и во текстпишување!

РЕЧНИК НА ПОМАЛКУ ПОЗНАТИ ЗБОРОВИ (ЛЕКСИКОН)

АСИМИЛАЦИЈА ,процес кога една општествена појава, група или поединец во подолг контакт со друга појава ги губи своите карактеристики, својата посебности се претопува во неад.

АВТОРИТАРИЗАМ ,општествен однос (состојба) во која доминира некој општествен или духовен авторитет заснован врз нееднаквоста на луѓето и присутен во многу форми на општествениот животд.

АДАПТАЦИЈА ,приспособување на поединецот и општествените групи кон општествените норми и вредности како резултат на процесот на социјализацијад.

АКУЛТУРАЦИЈА ,еден вид културна промена кој претставува процес на дијалектичка интеракција меѓу културите на две или повеќе општествени групи што од било кои причини доаѓаат во допирд.

АНТРОПОЛОГИЈА ,наука за човекот која во зависност од фундаменталните карактеристики на човекот се дели на физичка и социјална антропологијад.

АНОМИЈА ,беззаконие, состојба кога во општеството нормите не управуваат со однесувањето, вредностите и нормите го губат значењетод.

АСКЕТИЗАМ ,морален став за животот чија смисла е во самоодрекување, испостувањед.

АТЕИЗАМ ,сфаќање кое го одрекува постоењето на Бог, затоа што не може рационално да се докажед.

АЛИЕНАЦИЈА ,оттуѓеностд.

АЛТРУИЗАМ ,жртвување за други, за доброто на луѓето, несебичност, преданостд.

БЕНИФИЦИИ ,израз кој ги опфаќа сите парични и непарични давања во состав на социјалната политикад.

БЕДА ,најтежок облик на сиромаштија, недостаток на основни средства за животд.

БИРОКРАТИЈА ,канцелариско владеење, поистоветување со администрацијата преку облик на организација на модерното општество (Вебер), до одреден општествен поредокд.

БОГАТСТВО, МАТЕРИЈАЛНО ,паричен надоместок што се добива за вршење на некоја улогад.

ВЛАСТ ,појава на политичка сфера која означува право на управување, поседување на клучна политика, правна или економска моќд.

ВИРТУЕЛНОСТ ,потенцијален, замислен, од другата страна, можно во иднинатад.

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА ,развој на економска, политичка, социјална или културна меѓузависност во светски рамки каде што случувањата и одлуките во еден дел од светот имаат повратно влијание во голем број други локалитетид.

ГРАЃАНСТВО ,збир од припадници на една држава или лица што населуваат одредена територија и се носители на определени слободи, права и должности кон општественополитичката заедницад.

ГРАЃАНСКИ ПРАВА ,збир на права кои ги афирмирало граѓанското општество. Поимот опфаќа лични, политички и економскиосоцијални правад.

ГРАЃАНСКО ОПШТЕСТВО ,општество засновано врз приватната сопственост над средствата за производство и врз правна еднаквостд.

ГЕТО ,тип на етничка сегрегација на градот. Се означува квартал во кој претежно (или целосно) живеат припадници од една етничка групад.

ГРУПНА СВЕСТ ,колективен ум или дух, којшто постои независно од индивидуите кои се членови на групата, кој доминира во нивното однесувањед.

ГЕНИТАЛИИ ,полови органид.

ДОГМАТИКА ,дрковна теорија на верските учења како вистински во кои човекот не смее да се сомнева, без оглед на тоа што му противречат на искуството и логичкото мислењед.

ДЕМОКРАТИЈА ,власт на народот. Еднаквост и право на секој граѓанин да учествува во одлучувањето за јавните и државните работид.

ДЕМОГРАФИЈА ,наука што се занимава со проучувањето на населението, со проблемите на движењето на населението и промените на неговата структура, природниот прираст во врска со животните услови и економскоопштественото уредувањед.

ДЕМОГРАФСКА ТРАНЗИЦИЈА ,теорија на демографските промени на населението според која врз овие промени во голема мера влијаат општествените и економски факторид.

ДРЖАВА ,основен и најважен облик на политичкото организирање на општествотод.

ДЕФИНИЦИЈА ,определување на поим со што се искажува неговата суштина, обем и содржинад.

ДИФЕРЕНЦИЈАЦИЈА ,процес во кој збир од општествени активности кои биле сврзани за една општествена институција, раздвојува и дели помеѓу повеќе различни институциид.

ДЕНОМИНАЦИЈА ,верска организација која е малцинство во општеството и по карактеристиките е помеѓу црквата и сектатад.

ДЕТЕРМИНИРАН ,сеопшта поврзаност и одреденост на појавите, строга определеност, ништо не е случајно, произволно и незаконитод.

ЕВОЛУЦИОНИЗАМ ,поглед на светот чиј основен принцип е развојност. Светот е сфатен како опојава која непрекинато се развива, менувад.

ЕВОЛУЦИЈА ,постепени, доготрајни, квантитативни промени во човековото општество кои ги менуваат материјалните и други услови на животот на луѓето

ЕКОЛОШКА СВЕСТ ,свест за ограниченоста на природата каде човекот е интегрален дел. Свест за објективно постоење на еколошка криза, но и како свест за еколошка криза како општествено предизвиканад.

ЕТНИЧКА ГРУПА ,група чиито членови ги поврзуваат чувства на заедничка припадност, територија, верување во заедничко потекло, единствен јазик, економски врски, религија, традиција, обичаи и културад.

ЕТНИЧКА ИДЕНТИФИКАЦИЈА ,свест за себе како припадник на одредена етничка група изразена преку поседување одредени симболи, знацид.

ЕТНОС ,група, израсната во услови на релативна изолација и сегрегација кај која поврзувањето и идентификацијата се остваруваат врз база на врските и особините, расата и националностад.

ЕКОЛОШКА КРИЗА ,процес на нарушување на рамнотежата помеѓу природните ресурси и индустриските, технолошките и демографските потреби на човештвото

ЕКОСИСТЕМ ,дел од биосферата со живи и неживи состави. Општа структура на односи на променлива измена на материјата, енергијата и информациите меѓу природата и општествотод.

ЕКОЛОГИЈА, КУЛТУРНА ,научна дисциплина која ги проучува заемните односи меѓу човечките индивидуи и средината, како и заемните односи меѓу групите и срединатад.

ЕЛИТА ,во социологијата: припадниците на повисоките општествени слоеви кои имаат водечка позиција во политичката, економската, воената и др. организации на општеството,без оглед на тоа какви се нивните индивидуални способностид.

ЕТНИЧКА СЕГРЕГАЦИЈА ,процес на групирање на припадниците на една етничка група во одделни делови од градотд.

ЕГОИЗАМ ,себичност, самовљубеност, спротиставување на личните интереси на општитед.

ЕТНОМЕТОДОЛОГИЈА ,нов правец во феноменолошката социологија, проучување на методот со кој луѓето се служатд.

ЕНДОГАМИЈА ,стапување во сексуални односи во исти родд.

ЕГАЛИТАРИЗАМ ,стремеж за остварување на еднаквост помеѓу луѓетоd.

ЕКСПЛОАТАЦИЈА ,користење, искористување на нештод.

ИНТЕГРИТЕТ ,се однесува, пред се, на човековата личност како единство на различни компоненти (и моралната) поради што интегритетот на личноста претставува највисока вредност на многу општествени идеологииd.

ИНТЕРАКЦИЈА ,меѓусебно дејствување и однесување меѓу поединци или групи во општествотоd.

ИНДУСТРИЈАЛИЗАЦИЈА ,процес на воведување на производство наместо рачното како резултат на развојот на производните сили, а подоцна добива доминантна улога во целокупното производство.

ИНДУСТРИСКО ОПШТЕСТВО ,општество во кое индустрискиот начин на производство е со најзначајни економски и општествени карактеристики. Производство на материјални добра и услуги е организирано на ,индустриски начин, каде се практикува масовна потрошувачка и има развиена поделба на трудот.

ИМПЕРАТИВЕН ,заповеднички, обврзувачки, неодложнод.

ИНЕРТЕН ,неподвижен, немоќен, умртвенд.

ИДЕОЛОГИЈА ,збир на уверувања, ставови и мислења кои помалку или повеќе се усогласени и поврзанид.

ЈАВНО МИСЛЕЊЕ ,мислење на една општествена група или глобална општествена заедница кое се формира по повод појави и прашања од интерес на општествените групи или општеството во целинад.

КОНФЛИКТ ,општествена појава во која доаѓа до судир на некои интереси, идеи или сфаќањад.

КЛАСИ ,општествени групи кои се хиерархиски поредени, историски формирани глобални општествени групи врзани за развојот на материјалните производни силид.

КУЛТ ,неформална неинституционализирана верска заедница, верски обред, поврзан со обожавање на некој предметд.

КОНФУЧИЈАНСТВО ,учење на кинескиот филозоф Конфучиј (551479 г. п.н.е) за природата и општеството во чија основа се идејата за поларизацијад.

КОМУНИКАЦИЈА ,општење, размена на поракид.

ЛЕГИТИМИТЕТ ,термин кој означува позитивен одобрувачки однос (став) на јавното мислење кон носителите на властад.

ЛИБЕРАЛИЗАМ ,идеологија на младата буржоазија која во борба со конзервативниот феудализам се бореше за слобода (без мешање на државата) за стекнување на капитал, негова експанзија, слободен пазард.

ЛИНИЈА НА СИРОМАШТИЈА ,висина на доход според која доколку поединците (или семејствата) се наоѓаат под таа линија, ги сметаме за сиромашни, на пример. 50% од просечниот доходд.

МАРГИНАЛНА ГРУПА ,општествена група која се наоѓа на периферијата на општествената заедница и живот и нема никакво влијание врз општествените процесид.

МОЌ ,способност на поединец или група да влијае врз некои аспекти на општествениот животд.

МИГРАЦИЈА ,процес, движење на населението во географскиот простор на една или повеќе земји поради разни социјални причинид.

МЕРИТОКРАТИЈА ,современ општествен слој поставен на највисоките скалила од општествената хиерархија, поседува моќ да владее како резултат на знаењата, залагањата и вистинските заслуги на неговите припадницид.

МАКРОСОЦИОЛОГИЈА ,анализа на големите општествени групи, колективитети и општествени системи, го објаснува општеството на глобално ниво.

МИКРОСОЦИОЛОГИЈА ,проучување на мали општествени групи, ги објаснува општествените појави на конкретно ниво.

МОБИЛНОСТ ,подвижност во општеството.

МАТРИЈАРХАТ ,општество во кое владее жената, тип на семејство на чие чело е мајката и крвното сродство се смета по мајчина линија.

МАСОВНА КУЛТУРА ,посебен вид на субкултура, карактеристичен за современото општество која се обликува со посредство на средствата за масовна комуникација.

МАРГИНАЛИЗИРАН ,спореден, неважен.

МИСИОНЕР ,носител на некоја нова идеја, организирана верска дејност за да се преобратат припадниците на други религии ,во вистинската.

МОРТАЛИТЕТ ,стапка на смртност на населението, однос на бројот на умерените лица во еден временски период и бројноста на определена популација.

НАТАЛИТЕТ ,стапка на пораст на населението во рамките на одредена популација во одреден временски период (годишен, дневен, децениски).

НЕФОРМАЛНИ ГРУПИ ,примарни општествени групи, од привремен карактер без формална организација и без строго пропишани правила.

НАСИЛСТВО ,употреба на физичка или друг вид сила за да се изнуди определено однесување на луѓето спротивно на нивната волја.

ОЛИГАРХИЈА ,недемократски политички систем во кој владеат и управуваат релативно мал број луѓе. Означува и група луѓе што управува недемократски.

ОПШТЕСТВЕНА МОЌ ,способност и можност да се влијае врз општествениот живот, поединци или групи заснована на богатство, имот, политичка моќ, професија и сл.д.

ОПШТЕСТВЕНА ПОДВИЖНОСТ ,вертикално и хоризонтално движење на поединци или групи по скалата на општествената структура.

ОПШТЕСТВЕНА НЕЕДНАКВОСТ ,било кој облик на нееднаквост помеѓу луѓето која е општествено условена.

ОПШТЕСТВЕНА ИНТЕГРАЦИЈА ,поврзано и усогласено делување на деловите на системот што резултира со единствена целина.

ОПШТЕСТВЕН УГЛЕД ,почитување или чест на улогата на поединецот во општеството, општествено вреднување на улогата.

ОПШТЕСТВЕНА СТРУКТУРА ,уредени заемни односи помеѓу различните елементи на социјалниот систем или општеството. На пример роднински, економски, политички институции, норми, вредности,... ја прават неговата социјална структура.

ОПШТЕСТВЕНА ПОЛОЖБА ,збир на сите односи, врски и општествени улоги на еден општествен субјект што се мери вертикално на општествената скала.

ПАРТИЈА ,општествена група составена од луѓе кои имаат исто мислење особено во политичка смисла и кои се здружуваат заради освојување на власта или да влијаат врз неад.

ПОТРОШУВАЧКО ОПШТЕСТВО ,ориентација на населението за зголемена потрошувачка на потрошни и инструментални вредности следено со интензивно задоволство и уживањед.

ПАТРИЈАРХАТ ,владеење на мажотд.

ПЛЕМЕ ,глобална општествена група и облик на општествено организирање во периодот на првобитното општествод.

ПРОТЕСТАНТИЗАМ ,една од трите гранки на христијанството чии припадници ја нагласуваат самостојната улога на поединецот во контактот на човекот со богд.

ПАЛЕОЛИТ ,постар период на камена доба кога камонот сеуште не се обработувад.

ПОЛ ,биолошка поделба на машки и женскид.

ПОЛОВИ УЛОГИ ,различни начини на кои треба да делуваат мажите и жените како и различни задачи кои тие треба да ги остваратд.

ПОЛОВО ТИПИЧНИ ,атрибути или активности соодветни само за еден полд.

ПОЛОВО РОДОВИ СТЕРЕОТИПИ ,еднострано и преувеличувачки претстави за мажите и за жените кои постојано се повторуваатд.

ПОЛОВО РОДОВА СЕГРЕГАЦИЈА (ВО ВРАБОТУВАЊЕТО) ,нееднаква дистрибуција на мажите и жените во структурата на занимањето (сегрегација на занимањето по пол)д.

ПОДЕЛБА НА ТРУДОТ, ДОМАШНА ,поделба на задачи, улоги и должности во рамките на домаќинствотод.

ПОЛОВА ПОДЕЛБА НА ТРУДОТ ,специјализирани родови улоги на мажитезаработувачи на лебот, и женитедомаќинки (или според Парсонс инструментални и експресивни улоги)д.

ПОЛОВ РОД ,паралелна социјално нееднаква поделба на женственост и машкостд.

РЕЛИГИЈА ,облик на општествена свест каде објективната стварност се прикажува на еден имагинарен начин, системот верувања и сфаќања кои се однесуваат на оностраното битиед.

РИТУАЛИ ,збир на верски активности со кои на свечен начин се искажува почест слава кон обожаванотод.

РАСТУР ЕКСПЕРИМЕНТ ,метод на доведување на луѓето во шокантна состојба, провокативен методд.

РОД ,глобално општествена група во првобитното општество составена од роднини кои потекнуваат од заеднички предокд.

РЕВОЛУЦИЈА ,вид на општествени промени, движења, брза коренита, суштинска промена на општествените појавид.

СОЦИЈАЛНА ДРЖАВА ,држава која презема одговорност за темелна материјална добросостојба и сигурност на своите граѓанид.

СОЦИЈАЛНА ИСКЛУЧЕНОСТ ,освен сиромаштија овој поим вклучува и депривација која е последица на слабеењето на солидарноста и врската помеѓу поединецот и општеството. Неуспешност за остварување интеграција во еден или повеќе општествени ситемид.

СОЦИЈАЛНА СЕГРЕГАЦИЈА ,процес на одвојување на населението во однос на социјалните белезид.

СОЦИЈАЛНА ХАРМОНИЈА ,состојба на социјалниот систем кога сите негови делови се наоѓаат на доволно висок степен на внатрешна конзистенција и неконфликтностд.

СЛАМ ,густо населен дел од градот во кој куќите се многу лоша состојба што лошо влијае врз здравјето и однесувањето на луѓетоод.

СОЦИЈАЛНА КОНТРОЛА ,систематско следење на однесувањето на поединците и функционирањето на општествените институции со цел преземање превентивни мерки против прекршителите на општествените нормид.

СЕГРЕГАЦИЈА ,одвојувањед.

СОЦИЈАЛИЗАЦИЈА ,оведување на човекот во општеството, негово поопштествувањед.

СЛОЈ ,збир на луѓе кои имаат ист општествен статус и вршат иста општествена улогад.

СЕКТА ,малубројна доброволна, затворена верска група која од своите припадници бара целосна предаденост и почитување на правилата, често спротиставена и на општествотоод.

СЕКУЛАРИЗАЦИЈА ,процес на слабеење на влијанието на религијата и религиозните институции во општествотоод.

СТОКОВО ПРОИЗВОДСТВО ,производство наменето за на пазаротд.

СИМБОЛИ ,материјален, чулно видлив знак, појава која претставува некоја друга појава или на неа укажува, конвенционален знакд.

СЕБСТВО ,свртување кон себеси, состојба на разговарање со себеси, сместување себеси во положба на другиотд.

СТРАТИФИКАЦИЈА ,проучување на која било систематска нееднаквост помеѓу групите, која се јавува како ненамерна последица на социјалните процеси и односи. Прашањата од типот: зошто има сиромаштија, зошто една група има помали можности од друга... се прашања за социјална стратификацијад.

ТИПОЛОГИЈА ,научен метод на систематско распоредување на појавите во групи со слични обележја за подобро проучувањед.

ТРАДИЦИЈА ,пренесување и усвојување на културни вредности од минатотоод.

УРБАНИЗАЦИЈА ,процес на претворање на селски населби во градовид.

УНИФОРМНО ,еднообразно, еднолико, еднаквод.

ФАТАЛИЗАМ ,верување во однапред одредена судбинад.

ФУНКЦИОНАЛИЗАМ ,социолошка теорија која општествените случувања ги објаснува со општите модели на органскиот системд.

ФЕМИНИЗАМ ,збир на идеи, мисли и акции кои односите меѓу половите ги одредуваат како конфликтни, се стреми да ја разбере природата на тие конфликти и да ги отклони, рамноправност на мажот со женатад.

ФРАКЦИЈА ,дел, издвоена група во класа, партијад.

ФУНДАМЕНТАЛИЗАМ ,агресивно и радикално настапување за остварување на извесни цели, враќање кон првобитното, изворнотод.

ХИЕРАРХИЈА ,во организираните општествени групи скала на нивните членови според важноста на вршењето на општествени функции; вкупност на положби (чинови, именувања) во една организацијад.

ХОРМОНИ ,производ на жлезди со внатрешно лачење, кои ги поттикнува или спречува различните функции на организмотд.

ХРОМОЗОМИ ,носители на наследните особини генитед.

ХЕРМАФРОДИТИ ,двополовост, организам што има полови органи на двата полад.

ХАРМОНИЈА ,усогласеност на деловите во целинатад.

ЦРКВА ,голема формална религиозна христијанска организација со хиерархиска структура заснована на свештенствотод.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Ацески др Илија, Социологија, Универзитет „Св. Кирил и Методијг; Филозофски факултет, Скопје, 1998.
2. Бек Улрих, Што е глобализација, Тера Магика, Скопје, 2003.
3. Гиденс Ентони, Забеган свет, Филозофски факултет, Скопје, 2003.
4. Гиденс Ентони, Модерноста и самоидентитетот, Темплум Скопје, 2001.
5. Трајковски др Ило, Социологијата што е и како се практикува, Матица македонска, Скопје и Мелбурн, 2000.
6. Петковска др Антоанела, во Социологија, група автори, НИП Студенски збор, Скопје, 1998.
7. Корубин др Јован, во Социологија, група автори, НИП Студентски збор, Скопје, 1998.
8. Социјална политика и социјална работа, Избор на тектови, Филозофски факултет, Скопје, 1999.
9. Ружин др Нано, Социјална политика, Универзитетски учебник.
10. др Ило Трајковски, избор на текстови од предавањата наменети за студентите на социјална работа и социјална политика.
11. Гиденс Ентони, Социологија, ЦИД Подгорица и Романов, Бања Лука, 2001.
12. КувачиК Иван, Социологија, школска књига, Загреб, 1989.
13. Социолошки лексикон, Савремена администрација, Београд, 1982;
14. Социолошки термилошки речник, Институт за социологија МАНУ, Скопје, 1995.
15. Хараламбос М. и Холборн М., Социологија, Голден маркетинг, Загреб, 2002.
16. Парсонс Талкот, Друства, Библиотека Аугуст Цесарец, Загреб, 1991.
17. Пиерре Левс, Љу естце љуе ле виртуел, Парис, 1998.

СОДРЖИНА

В О В Е Д	3
1. ТЕОРЕТСКИ ОРИЕНТАЦИИ ВО СОЦИОЛОГИЈАТА	5
1.1. ЗАСНОВАЊЕ НА СОЦИОЛОГИЈАТА	6
1.2. СОЦИОЛОШКИТЕ СИСТЕМИ НА 19 ВЕК	9
1.3. ЕМИЛ ДИРКЕМ (1858 1917)	13
1.4. МАКС ВЕБЕР (1864 1920)	16
1.5. ФУНКЦИОНАЛИСТИЧКА СОЦИОЛОГИЈА.....	19
1.6. ИНТЕРАКЦИОНИСТИЧКА СОЦИОЛОГИЈА	20
1.7. ЕТНОМЕТОДОЛОГИЈА	22
1.8. СТРУКТУРАЛИЗАМ.....	24
2. ОПШТЕСТВОТО ВО ТЕКОТ НА ИСТОРИЈАТА	26
2.1. КЛАСИФИКАЦИЈА НА ОПШТЕСТВОТА.....	27
2.2. ОПШТЕСТВО НА СОБИРАЧИ И ЛОВЦИ	29
а. Традиционални општества.....	31
б. Индустриско општество	34
3. ДИМЕНЗИИ НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА	37
3.1. ФАКТОРИ ШТО ДОПРИНЕСУВААТ ЗА ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА	37
Економскиот фактор како двигател на глобализацијата	39
Еколошки глобални опасности	39
Информациони технологии	40
3.2. ПОСЛЕДИЦИ ОД ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА ПО НАШИТЕ ЖИВОТИ.....	41
Промени по емоционалниот живот	43
3.3. ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА И МАСОВНАТА КУЛТУРА	44
Дали глобализацијата се чувствува и во масовната култура	45
3.4. ПРОЦЕСИТЕ НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И МАКЕДОНСКОТО ОПШТЕСТВО	47
Промена на економскиот систем	48
Кој профитираше	49
3.5. ДАЛИ Е ПОТРЕБНО ГЛОБАЛНО ВЛАДЕЕЊЕ	50
Моќта на транснационалните корпорации	51
Произведени опасности	52
4. СОЦИОЛОГИЈА НА СЕКОЈДНЕВНИОТ ЖИВОТ	54
4.1. ПРОУЧУВАЊЕ НА СЕКОЈДНЕВНИОТ ЖИВОТ	54
Макросоциолошки пристап	55
Микросоциолошки пристап	55
Културниот капитал како макросоциолошки фактор.....	56

Интеракцијата во училищата како микросоциолошки приод кон успехот	57
4.2. НЕВЕРБАЛНА КОМУНИКАЦИЈА	58
4.3. ОПШТЕСТВЕНИ ПРАВИЛА И ГОВОРОТ.....	59
Јазикот како средство за комуникација.....	60
Подразбирање на нереченото	61
Зошто не се разбираме.....	62
4.4. ФИЗИЧКОТО БИТИЕ ВО ИНТЕРАКЦИЈАТА.....	63
Физичко битие	63
Очите прозорци на душата.....	65
4.5. ИНТЕРАКЦИЈАТА ВО ВРЕМЕТО И ПРОСТОРОТ	65
5. СТРАТИФИКАЦИЈА НА СОВРЕМЕНОТО ОПШТЕСТВО	68
5.1. ФУНКЦИОНАЛИСТИЧКА ТЕОРИЈА	69
5.2. КОНФЛИКТНА ТЕОРИЈА	71
5.3. ОПШТЕСТВЕНАТА СТРУКТУРА НА СОВРЕМЕНОТО ОПШТЕСТВО..	73
5.4. ОПШТЕСТВЕНАТА СТРУКТУРА НА МАКЕДОНСКОТО ОПШТЕСТВО	76
6. РОДОТ И ПОЛОТ	79
6.1. РОДОТ И БИОЛОГИЈАТА	79
6.2. РОДОВА СОЦИЈАЛИЗАЦИЈА.....	81
6.3. ОПШТЕСТВЕНА КОНСТРУКЦИЈА НА РОДОВИТЕ	84
6.4. РОДОВА НЕЕДНАКВОСТ	86
7. ЕТНИЧНОСТА И МИГРАЦИИТЕ	90
7.1. ЕТНИЧКАТА ДИСКРИМИНАЦИЈА ДЕНЕС	90
Етничката група (малцинство, малцинска група) и дискриминацијата.	91
7.2. ЕТНИЧКАТА ИНТЕГРАЦИЈА И ЕТНИЧКИОТ КОНФЛИКТ	93
Американска асимилација.....	94
7.3. ГЛОБАЛНАТА МИГРАЦИЈА	96
Културен плурализам	97
Нација на нации	97
7.4. ЕТНИЧКАТА РАЗНОРОДНОСТ НА МАКЕДОНСКОТО ОПШТЕСТВО	99
Етничкиот состав и политичкиот систем на Република Македонија	99
8. СИРОМАШТВО, ОПШТЕСТВЕНО ИСКЛУЧУВАЊЕ	101
8.1. ШТО Е СИРОМАШТВО	101
Функција на сиромаштијата	104
8.2. МЕРЕЊЕ НА СИРОМАШТВОТО.....	105
8.3. СИРОМАШТВОТО И МОБИЛНОСТА	106
Мобилноста и еднаквоста на шансите	107
Образованието и мобилноста	109
Културата на живеење и мобилноста	110
8.4. ОПШТЕСТВЕНО ИСКЛУЧУВАЊЕ	111
Исклучување	112
9. ВЛАДЕЕЊЕТО И ПОЛИТИКАТА ВО СОВРЕМЕНИОТ СВЕТ	117
9.1. ГЛОБАЛНАТА РАСПРОСТРАНЕТОСТ НА ЛИБЕРАЛНАТА ДЕМОКРАТИЈА	117
Ширење на демократијата.....	118

9.2. ПАРТИСКИТЕ СИСТЕМИ ВО СОВРЕМЕНИТЕ ОПШТЕСТВА.....	119
9.3. ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА И ОПШТЕСТВЕНИТЕ ДВИЖЕЊА.....	121
Еколошките движења се глобални движења.....	122
9.4. НАЦИОНАЛИСТИЧКИТЕ ДВИЖЕЊА ДЕНЕС.....	124
Улогата на етносот и државата во создавањето на нациите.....	125
10. РЕЛИГИЈАТА ВО СОВРЕМЕНИТЕ ОПШТЕСТВА.....	129
10.1. СОВРЕМЕНИ ОПРЕДЕЛБИ НА РЕЛИГИЈАТА.....	129
10.2. ЦРКВА И СЕКТА.....	130
10.3. НОВИТЕ РЕЛИГИСКИ ДВИЖЕЊА.....	133
10.4. ПРОЦЕСИТЕ НА СЕКУЛАРИЗАЦИЈА.....	135
11. РАСТОТ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЕКОЛОШКАТА КРИЗА.....	140
11.1. ДИНАМИКАТА НА РАСТОТ НА НАСЕЛЕНИЕТО.....	140
11.2. ВЛИЈАНИЕТО НА ЧОВЕКОТ ВРЗ СВЕТОТ НА ПРИРОДАТА.....	141
11.3. СИРОМАШТИЈАТА И СРЕДИНАТА.....	143
Глобално затоплување.....	145
11.4. ГЕНЕТСКИ МОДИФИЦИРАНА ХРАНА.....	146
12. МАСМЕДИУМИТЕ И КОМУНИКАЦИЈАТА.....	152
12.1. ВЛИЈАНИЕТО НА ТЕЛЕВИЗИЈАТА.....	152
12.2. ТЕЛЕВИЗИЈАТА И НАСИЛСТВОТО.....	153
12.3. НОВИТЕ ЕЛЕКТРОНСКИ МЕДИУМИ.....	155
12.4. СВЕТОТ НА ВИРТУЕЛНОСТА.....	158
РЕЧНИК НА ПОМАЛКУ ПОЗНАТИ ЗБОРОВИ (ЛЕКСИКОН).....	160
БИБЛИОГРАФИЈА.....	168

Издавач "МАКЕДОНСКА ИСКРА" Скопје

Бул. „Кочо Рацин“ бр.4 – Скопје

КСЕНОФОН УГРИНОСКИ ТРАЈАН КРСТЕСКИ

СОЦИОЛОГИЈА
ЗА III ГОДИНА
РЕФОРМИРАНО ГИМНАЗИСКО ОБРАЗОВАНИЕ
(ДОПОЛНИТЕЛНО ИЗДАНИЕ)

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК:

Славе Николовски – Катин

*

ЗА ИЗДАВАЧОТ:

Драган Поповски

*

УРЕДНИЦИ:

Маријан Поповски

Славе Катин

*

ЛЕКТУРА И КОРЕКТУРА:

Елена Тошева

*

ГРАФИЧКО ОБЛИКУВАЊЕ И
КОМПЈУТЕРСКА ОБРАБОТКА:

Контура

*

ПЕЧАТ

„ОФСЕТГ – Скопје

ЦИП Каталогизација во публикација
Народна и универзитетска библиотека Исв. Климент Охридскив, Скопје

316(075.3)

УГРИНОСКИ, Ксенофон
Социологија : за III година реформирано гимназиско образование /
Ксенофон Угриноски, Трајан Крстески. – Скопје : Македонска искра,
2004. – 172 стр. : илустр. во бои ; 25 см. – (Едиција: Учебници)

ISBN 9989157073

1. Крстески, Трајан

COBISS.MKID 57771018